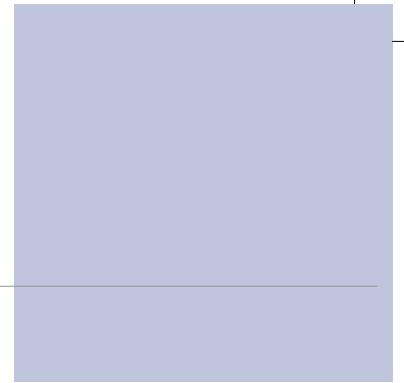

Daders over cameratoezicht

Daders over cameratoezicht

A. van Schijndel Msc.
drs. A. Schreijenberg
drs. G.H.J. Homburg
drs. S. Dekkers

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag:
Paul van Riel/Hollandse Hoogte

Ontwerp
Vantilt Producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 580 8
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2012 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors

Inhoud

Samenvatting

1 Inleiding

- 1.1 Cameratoezicht: inzet, effect en aanbeveling
- 1.2 Daders over cameratoezicht
- 1.3 Doel en vraagstelling van het onderzoek
- 1.4 Onderzoeksmethode en respons
- 1.5 Opbouw van het rapport

2 Literatuur

- 2.1 Doel cameratoezicht
- 2.2 Theoretische grondslag
- 2.3 Werking van cameratoezicht
- 2.4 Daderonderzoek
- 2.5 Toch delicten in cameragebieden?

3 Criminaliteitscijfers in cameragebieden

- 3.1 Geregistreerde incidenten in cameragebieden
- 3.2 Waargenomen incidenten door cameratoezicht
- 3.3 Veranderingen in het criminaliteitsbeeld
- 3.4 De invloed van camera's op (plegers van) delicten

4 Potentiële daders en risicogroepen

- 4.1 Potentiële daders en risicogroepen
- 4.2 Kennis cameratoezicht
- 4.3 Doel en effectiviteit cameratoezicht
- 4.4 Gedrag en cameratoezicht
- 4.5 Ervaringen en afwegingen in cameragebieden
- 4.6 Zijn potentiële daders te beïnvloeden door camera's?

5 Daders

- 5.1 Aangehouden en geverbaliseerde daders
- 5.2 Casusbeschrijvingen: wat gebeurt er op straat?
- 5.3 Afwegingen van aangehouden daders
- 5.4 Afwegingen van geverbaliseerde daders
- 5.5 Daderprofielen
- 5.6 Zijn daders te beïnvloeden door camera's?

6 Conclusie en aanbevelingen

- 6.1 Politie, cameratoezicht en daders
- 6.2 Dadercategorieën
- 6.3 Dadercategorieën en functies van cameratoezicht
- 6.4 Cameratoezicht en veiligheidsproblemen
- 6.5 Kennis, kijken, evalueren
- 6.6 Aanbevelingen

Literatuur

Bijlagen

- 1 Itemlijst politiemedewerker
- 2 Itemlijst potentiële dader
- 3 Itemlijst dader

Samenvatting

Daders over cameratoezicht

In steeds meer gemeenten worden camera's ingezet om criminaliteit en onveiligheid tegen te gaan. Evaluaties leren dat dit doel lang niet altijd bereikt wordt. In veel cameragebieden worden nog steeds veel delicten gepleegd, op een aantal plaatsen zelfs niet minder dan in de periode voordat het cameratoezicht werd ingevoerd. In dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het programma Politie & Wetenschap, wordt de effectiviteit van cameratoezicht vanuit het perspectief van daders onderzocht. Dit kan helpen om te begrijpen waarom daders overtredingen of misdrijven begaan, ondanks de aanwezigheid van camera's die hun delicten in beeld brengen.

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van literatuurstudie, analyse van politieregistraties en interviews met politiemedewerkers en (potentiële) daders. In de literatuur is gezocht naar factoren en omstandigheden die de effectiviteit van cameratoezicht beïnvloeden. Ook zijn (buitenlandse) studies gebruikt, waarin daders zijn geïnterviewd over hun ideeën over en ervaringen met cameratoezicht. Politieregistraties zijn geanalyseerd om een beeld te vormen van verschillen tussen criminaliteitsbeelden in gebieden met en zonder cameratoezicht. De kern van het onderzoek zijn de interviews, met politiemedewerkers, maar vooral met daders en potentiële daders. Daders zijn personen van wie vaststaat dat ze in cameragebieden delicten hebben gepleegd. Potentiële daders zijn personen die in aanraking zijn gekomen met de politie en/of die regelmatig in situaties komen waarin delicten worden gepleegd, al dan niet in het zicht van camera's. In het onderzoek zijn 21 daders en 22 potentiële daders geïnterviewd. Het veldwerk is in twee gemeenten uitgevoerd: Amsterdam en Zaanstad.

Kennis uit de literatuur

Uit de literatuur blijkt dat zowel de achtergrond en persoonlijkheid van de dader (geharde dader met ervaring en expertis: *risk seekers*) als diens gesteldheid (onder invloed van alcohol of drugs) als het type delict (voornemen en voorbereiding of niet) van belang zijn voor de effectiviteit van cameratoezicht. Ook de context (in duidelijk begrensde gebieden zoals parkeerplaatsen, bedrijventerreinen en winkelcentra is het cameratoezicht doorgaans effectiever), de publiciteit (bekendheid met cameratoezicht) en de politierespons (monitoring en opvolging) hebben invloed op de effectiviteit.

Criminaliteitsbeeld in cameragebieden

Vergelijking van politieregistraties laat zien dat de verdeling van delicten in cameragebieden niet substantieel afwijkt van de verdeling in niet-cameragebieden. Met andere woorden: in cameragebieden worden dezelfde delicten gepleegd als buiten cameragebieden. Dit suggereert dat delicten hooguit beperkt worden voorkomen, hetgeen aansluit bij resultaten van eerder onderzoek in Groot-Brittannië. Sinds het cameratoezicht (ingezet in combinatie met andere maatregelen) is de criminaliteit rond drugs en heling volgens de Amsterdamse politie in cameragebieden wel sterk verminderd.

De registratie van waargenomen incidenten in de uitkijkrumtes wijkt af van het algemene beeld van delicten in de cameragebieden. De incidenten met de hoogste prioriteit (in Zaandam is dit uitgaansgeweld, in het Amsterdamse Walengebied is dit drugsoverlast) worden het meest in de uitkijkrumtes gezien. De aard van de waargenomen incidenten komt dus overeen met de beleidsprioriteiten die door gemeente en politie zijn gesteld.

Politiemedewerkers nemen waar dat er sprake is van gewenning van daders aan het cameratoezicht. Enerzijds houdt dit in dat (potentiële) daders zich steeds minder behoedzaam dan voorheen in cameragebieden gedragen. Anderzijds zijn daders, door hun toegenomen kennis van en ervaring met cameratoezicht, beter in staat het effect van de camera's te omzeilen. Er is volgens de politie dus sprake van een afnemende preventieve waarde door kennisopbouw bij de calculerende daders. Aan de andere kant zien zij een blijvende effectiviteit voor de minder calculerende daders.

Potentiële daders

In het onderzoek zijn 22 potentiële daders geïnterviewd over hun gedrag en

afwegingen in relatie tot cameratoezicht. Het zijn met name (risico)jongeren, die regelmatig in cameragebieden komen. Zij geven aan dat zij zich doorgaans niet door cameratoezicht laten weerhouden van het plegen van delicten of overlastgevend gedrag. Als relevante factor noemen zij kennis over de aanwezigheid van camera's: gewenning maakt dat zij er (nog) minder rekening mee houden. Een vernieuwing of uitbreiding van cameratoezicht kan hier (tijdelijk) effect sorteren. De omvang van het cameratoezicht kan averechts werken, omdat sommige jongeren zich erdoor geprovoceerd voelen. Potentiële daders die onder invloed zijn van alcohol of drugs zijn niet of minder gevoelig voor cameratoezicht en zullen sneller overgaan tot het plegen van (impuls)delicten. Bij ernstiger (vermogens)delicten hebben de jongeren het idee dat vermijdende maatregelen, zoals vermommen, effectief zijn.

Opvallend is dat de beelden die de potentiële daders van cameratoezicht hebben, niet altijd in overeenstemming met de realiteit zijn. Foutieve ideeën kunnen de effectiviteit verkleinen (bijvoorbeeld het idee dat er niet wordt uitgekeken, dat het om loze camera's gaat of dat de beelden altijd van een dusdanig slechte kwaliteit zijn dat herkenning onmogelijk is). In het algemeen geldt dat de respondenten zich veel meer laten afschrikken door de aanwezigheid van politiemensen dan door camera's.

Daders

In het onderzoek zijn 21 daders geïnterviewd: personen van wie op basis van politiegegevens vaststaat dat ze in cameragebieden delicten hebben gepleegd. De meerderheid van deze daders was tijdens het interview gedetineerd. Cameratoezicht kan vanuit het perspectief van deze daders wel effect hebben op hun gedrag, maar niet op het aantal delicten. De daders weten meer van het cameratoezicht dan de potentiële daders en het gaat ook veel vaker om correcte kennis. Daders zijn zich ervan bewust dat niet in elk gebied en op elk tijdstip live wordt uitgekeken. Het uitblijven van directe politierespons draagt ertoe bij dat zij doorgaan met het plegen van delicten, ook in cameragebieden. Kennis over het type camera (oude statische camera's hebben een kleinere reikwijdte dan de nieuwe dome-camera's), over de beeldkwaliteit (slechte kwaliteit van beelden, doorgaans het geval bij oude camera's, van beperkte waarde als bewijsmateriaal) en over de snelheid van politierespons spelen een rol in de afweging. Bij drugsdelicten (handel) weten daders dat camerabeelden alleen niet voldoen als bewijsmateriaal: er is aanvullend bewijs nodig, dat alleen door een snelle politiereactie kan worden verzameld. Ervaring is belangrijk: daders die ooit met

behulp van cameratoezicht zijn opgepakt, houden er in de toekomst meer rekening mee. Verder heeft de verwachte opbrengst invloed: daders zijn bereid het risico van waarneming te nemen als de verwachte opbrengst voldoende groot is.

Daders die zich nog het meest door cameratoezicht laten beïnvloeden, zijn professionele daders, die uit voorzorg maatregelen nemen om ontdekking door camera's te voorkomen, met name door verplaatsingsgedrag.

Daders en effectiviteit van cameratoezicht

Uit de interviews met de potentiële daders en de daders komt een aantal factoren naar voren dat hun houding ten opzichte van cameratoezicht bepaalt. Deze factoren hebben te maken met de persoon van de dader, de aard van de delicten en met het cameratoezicht zelf.

Aan de persoon gebonden factoren:

- kennis over cameratoezicht (correct of juist incorrect);
- verwachtingen over de politierespons op camerawaarnemingen;
- eerdere ervaringen met de politie (met invloed op vermijgend gedrag en niet zozeer op het afzien van het plegen van delicten);
- gebruik van alcohol en drugs.

Aan het delict gebonden factoren:

- aard van het delict: vermogen, drugs, overlast of geweld;
- de opbrengst van een delict;
- de mogelijkheden voor verplaatsing van het delictgedrag;
- de mate waarin delicten uit impulsgedrag voortkomen;
- normbesef: de mate waarin gedrag door de daders als delict (of overlast) wordt ervaren.

Aan het cameratoezicht gebonden factoren:

- de hoeveelheid camera's en hun plaatsing;
- de reikwijdte van de camera's;
- de beeldkwaliteit;
- de politiereactie.

Op grond van deze factoren, met name de met persoon en delict verbundene, zijn vier categorieën daders te onderscheiden, met elk een verschillende hou-

ding ten opzichte van cameratoezicht. Naarmate ze meer rekening houden met cameratoezicht, is hun kennisniveau hoger en zijn de aan het cameratoezicht gebonden factoren belangrijker. De vier dadercategorieën zijn de volgende.

1 Impulsieve daders

Impulsieve daders zijn vaak geen ervaren criminelen. Zij plegen delicten of veroorzaken overlast wanneer ze onder invloed zijn van alcohol en/of drugs, of wanneer remmingen door andere factoren (emoties) wegvallen. Veelal begaan ze (APV-)overtredingen, zoals openbare dronkenschap, wildplassen of een vechtpartij in het uitgaansleven. Ze zien hun gedrag lang niet altijd als delict of overlast en zijn door het alcohol- of middelengebruik minder gevoelig voor hun omgeving, en dus ook voor de aanwezigheid van camera's. Typisch voorbeeld: jongeren in het uitgaansleven.

2 Onverschillige daders

Voor onverschillige daders is de pakkans weinig belangrijk. Het zijn veelplegers, vaak verslaafd aan alcohol en/of drugs, soms dakloos en in de war, die in korte tijd veel delicten plegen om hun verslaving te financieren en om op straat te overleven. Ze zijn zich weinig bewust van camera's en als dat wel zo is, besteden ze er weinig aandacht aan.

3 Berekenende daders

Berekenende daders maken rationele afwegingen voordat zij vermogens- of (drugs)marktdelicten begaan. Het zijn drugsdealers, beroepsinbrekers of auto-krakers. Ze kennen de risico's van cameratoezicht, maar laten zich bij de beslissing om een delict te plegen mede leiden door de opbrengst van het delict. Voor een kleine opbrengst zullen ze het risico niet nemen, voor een grotere wel.

4 Professionele daders

Professionele daders zijn bedreven criminelen. Zij kennen de techniek en de waarde van cameratoezicht en zijn op de hoogte van de manier waarop de politie met cameratoezicht omgaat. Zij streven er zo veel mogelijk naar om buiten het zicht van de camera's te opereren.

Dadertypen en overwegingen voor cameratoezicht

Vanuit het perspectief van de politie heeft cameratoezicht drie functies: preventie (het voorkomen van criminaliteit), proactie (mede richting geven aan poli-

tie-inzet en -ingrijpen) en repressie (opsporen en vervolgen). De interviews met daders wijzen op een zeer beperkte preventieve werking van cameratoezicht voor de meeste categorieën daders. Ook de repressieve functie is in de ogen van de meeste daders niet belangrijk. Wel brengen de daders de effectiviteit van cameratoezicht in verband met het optreden van de politie, in het bijzonder de af- of aanwezigheid van een snelle politiereactie, dus met proactie. Dit werkt voor de diverse dadertypen verschillend uit. Dit betekent ook dat de effectiviteit, of het nut, van cameratoezicht afhangt van de aanwezigheid van diverse categorieën daders. Dit leidt tot de volgende schematische weergave van overwegingen rond de inzet van cameratoezicht.

Tabel 0.1: Dadercategorieën en overwegingen voor cameratoezicht

Dadercategorie	Argumenten en afwegingen cameratoezicht
Impulsieve daders	Alleen cameratoezicht indien voldoende politiecapaciteit beschikbaar is voor proactief optreden, geen sterke argumenten voor preventie of repressie.
Onverschillige daders	Alleen cameratoezicht indien voldoende capaciteit beschikbaar is voor proactief optreden, goede kwaliteit camera's nodig voor (aanvullend) repressief optreden.
Berekenende daders	Cameratoezicht met preventieve functie voor lichtere delicten, combineren met capaciteit voor proactief optreden, noodzaak zeer professionele uitkijkcentrale en snelle reactie politie, goede kwaliteit camera's voor repressief optreden, alertheid op verplaatsing van criminaliteit, gerichte actie in verplaatsingsgebieden.
Professionele daders	Cameratoezicht voor preventief optreden, goede kwaliteit camera's voor repressief optreden, alertheid op verplaatsing van criminaliteit, gerichte actie in verplaatsingsgebieden.

Aanbevelingen

Het onderzoek geeft aanleiding tot de volgende aanbevelingen voor de toepassing van cameratoezicht.

- 1 Analyseer veiligheidsproblemen in relatie tot dadercategorieën voorafgaand aan het besluit om cameratoezicht in te schakelen.
- 2 Indien veiligheidsproblemen worden veroorzaakt door impulsieve en/of onverschillige daders, moet cameratoezicht alleen worden toegepast als er voldoende capaciteit voor gericht proactief optreden kan worden gegarandeerd.
- 3 Als cameratoezicht wordt ingezet tegen veiligheidsproblemen die door berekenende en professionele daders worden veroorzaakt, zijn een professionele uitkijkfunctie, een snelle proactieve reactie en camera-systemen met

hoge technische kwaliteit nog veel belangrijker dan in andere situaties. Tevens zal dan goed in beeld moeten worden gebracht welke verplaatsings-effecten kunnen worden verwacht. Als alternatieve gedragingen en/of locaties in beeld zijn, zal dat de pakkans kunnen vergroten.

- 4 Cameratoezicht brengt leereffecten bij daders met zich mee, die om een dynamische politiestrategie vragen.
- 5 Over cameratoezicht bestaan bij sommige dadercategorieën (en mogelijk ook bij burgers in het algemeen) foutieve beelden, die de effectiviteit in termen van preventie kunnen verkleinen. Anderzijds kunnen dergelijke foutieve beelden de proactieve functie van cameratoezicht juist ondersteunen. Afhankelijk van de doelstellingen van het cameratoezicht en de bijbehorende politiestrategie moet worden vastgesteld of het wenselijk is om de onjuiste beeldvorming te corrigeren met een communicatiebeleid.
- 6 Cameratoezicht heeft drie functies: preventie, proactie en repressie, waarvan de beide laatstgenoemde met name vanuit politieperspectief belangrijk zijn. Dit kan worden erkend door de doelen van cameratoezicht sterker vanuit deze functies te formuleren en de evaluatie van cameratoezicht daar ook explicieter op te richten.

1

Inleiding

1.1 Cameratoezicht: inzet, effect en aanbeveling

Cameratoezicht is een ontwikkeling die het landschap in het veiligheidsdomein zeker heeft veranderd. In het afgelopen decennium zijn in steeds meer gemeenten camera's ingezet op plaatsen waar traditionele politiesurveillance en ander toezicht de criminaliteit en onveiligheid niet genoeg konden beheersen. In 1998 deed cameratoezicht in de publieke ruimte zijn intrede in Ede, dat daarmee de eerste Nederlandse gemeente met camera's in de publieke ruimte was (Kortrijk, 1999). Een decennium later wordt in ongeveer een kwart van alle gemeenten in Nederland toezicht op openbare plaatsen gehouden met behulp van camera's (Schreijenberg, Koffijberg & Dekkers, 2009). In ruim veertig procent van deze gemeenten bestaat het plan het cameratoezicht verder uit te breiden en in dertien procent van de gemeenten zonder cameratoezicht gaf men aan van plan te zijn het instrument het komende jaar in te voeren. De metingen cameratoezicht in de openbare ruimte die tussen 2006 en 2010 in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties werden uitgevoerd, laten zien dat het aantal gemeenten dat cameratoezicht had, wilde uitbreiden of wilde invoeren, toeneemt (Dekkers & Homburg, 2006; Dekkers, Koffijberg & Homburg, 2007; Hissel & Dekkers, 2008, Schreijenberg, Koffijberg & Dekkers, 2009). Hoewel de toepassing van cameratoezicht volgens de wet aan strenge eisen is gebonden – het moet proportioneel zijn en mag pas worden ingezet wanneer alle andere toezichtmechanismen tekortschieten –, neemt de inzet van camera's in de openbare ruimte in Nederland dus nog steeds toe. In het regeerakkoord van het kabinet-Rutte I wordt het nog eens duidelijk verwoord: er komt meer cameratoezicht.¹

1 *Vrijheid en verantwoordelijkheid: Regeerakkoord VVD-CDA, 30-09-2010: 39.*

1.1.1 Effectiviteit en evaluatieonderzoek

De inzet van camera's biedt aan gemeenten en politie ondersteuning bij de handhaving van de openbare orde, de handhaving van de rechtsorde en de verbetering van de veiligheid in risicogebieden.² De algemene veronderstelling is dat de toepassing van camera's het aantal delicten in een gebied sterk doet dalen of zelfs tot nul reduceert. In veel cameragebieden worden echter nog steeds veel delicten gepleegd. Op een aantal plaatsen zelfs niet minder dan in de periode voordat het cameratoezicht werd ingevoerd. Het is niet goed bekend onder welke condities en in welke situaties cameratoezicht bijdraagt aan de bestrijding van criminaliteit. Een analyse van 26 gemeenten laat namelijk zien dat de effectiviteit, in termen van objectieve en subjectieve veiligheid, een wisselend beeld vertoont (Dekkers & Homburg, 2006). Dit beeld bestaat niet alleen in Nederland, maar ook elders. Er is de laatste drie decennia in het buitenland veel onderzoek gedaan naar de effecten van cameratoezicht op de objectieve en subjectieve veiligheid. Dit betreft vooral literatuur uit Angelsaksische landen en het valt op dat de artikelen veel naar elkaar terugverwijzen. De meta-evaluaties geven derhalve een summier beeld van de bestaande kennis (Welsh & Farrington, 2002).

Volgens Pawson & Tilley (1994) is de kern van evaluatieonderzoeken de relatie tussen de preventiemaatregel (in dit geval cameratoezicht) en de context waarbinnen de maatregel wordt toegepast. Cameratoezicht lijkt het meest effectief in kleine, duidelijk begrensde gebieden, bijvoorbeeld parkeergarages. In open publieke ruimtes neemt de diversiteit van de omgeving toe en is een combinatie met andere preventieve en situationele maatregelen noodzakelijk voor een effectief cameratoezicht. Uit het onderzoek van Hoof & Van Voorthuysen (2000) blijkt bijvoorbeeld dat de kwaliteit van de (straat)verlichting in belangrijke mate bijdraagt aan de effectiviteit van cameratoezicht. Bijna alle gemeenten in Nederland hebben vóór de invoering van cameratoezicht extra maatregelen getroffen om de gestelde doelen te bereiken. Deze maatregelen bestonden vooral uit het plaatsen van meer verlichting en intensivering van de surveillance (Schreijenberg, Koffijberg & Dekkers, 2009: 87). Het combineren van meerdere preventieve en situationele maatregelen kan wel problemen opleveren bij de

2 De doelstellingen van cameratoezicht zijn vastgelegd in wetgeving: Art. 151c Gemeentewet, Art. 2 Politiewet, Art. 126g Wet BOB/WvSv, Wet politiegegevens. Met de wijziging van Art. 151c Gemeentewet en Art. 13 Wet politieregisters (deze wet is in 2008 overgegaan in de Wet politiegegevens) trad op 1 februari 2006 de Wet cameratoezicht op openbare plaatsen in werking.

meting van het netto-effect van cameratoezicht. De getroffen maatregelen hebben namelijk een gezamenlijk effect op het criminaliteitscijfer. Om het netto-effect van cameratoezicht te meten, zouden de andere factoren daar uitgefilterd moeten worden, wat methodologisch gezien ingewikkeld is (Geelhoed, 2005). Gezien dit soort methodische complicaties kwamen zowel Welsh & Farrington (2002) als Short & Ditton (1998) met een vernieuwende aanbeveling.

1.2 Daders over cameratoezicht

Welsh & Farrington (2002) analyseerden 22 Britse en Amerikaanse evaluaties van cameratoezicht en vonden er 9 met een gewenst effect. Door gegevens uit achttien evaluaties samen te nemen, concluderen zij dat er per saldo een (gering) positief effect is. Welsh & Farrington (2002) besluiten hun meta-evaluatie van cameratoezicht met de aanbeveling om de kwaliteit van evaluaties te verbeteren en stellen dat informatie van daders zelf ook kan bijdragen aan een beter inzicht in de effectiviteit van cameratoezicht: '(future CCTV schemes) should (also) attempt to establish the causal mechanisms by which CCTV has any effect on crime, by interviewing potential offenders. In the end, an evidence based approach to crime prevention which uses the highest level of science available offers the strongest formula for building a safer society' (p. 45). Gezien de methodologische moeilijkheden van eerder onderzoek naar camera-toezicht, stellen ook Short & Ditton (1998) dat het interviewen van daders de meest efficiënte, maar ook meest betrouwbare methode is.

De suggestie over het interviewen van daders is erg belangrijk. Dit kan helpen om te begrijpen waarom daders overtredingen of misdrijven begaan, hoewel zij via camera's worden bekeken. Denken daders dat de camera's hen niet in beeld brengen? Of niet voldoende herkenbaar? Dat er geen reactie van de zijde van de politie volgt, of dat de bewijswaarde van (alleen) beeldmateriaal (te) beperkt is? Of is het cameragebied voor hen zo aantrekkelijk dat daders het risico van een grote pakkans voor lief nemen? Of is dit soort overwegingen helemaal niet aan de orde, omdat de daders niet weten dat er camera's hangen? Bestaat er wellicht een groot onderscheid tussen verschillende typen daders: in hun kennis van het toezicht, het gebied, het risico dat zij lopen en de afwegingen die zij maken? Gaat het doorgaans om impulsief gepleegde delicten, waarbij van rationele overwegingen nauwelijks sprake is? Of bestaat er een groot verschil tussen de diverse soorten criminaliteit, bijvoorbeeld tussen de gewelds- en de vermogensdelicten?

Antwoorden op dit soort vragen kunnen helpen om te begrijpen waarom de effectiviteit van cameratoezicht een wisselend beeld laat zien. Ook kunnen ze de besluiten over cameratoezicht op het gebied van voorlichting, flankerende maatregelen en de toepassing in specifieke situaties ondersteunen.

1.2.1 Cameratoezicht en dadergedrag: causaal verband?

In Nederlandse lokale evaluaties van cameratoezicht is er tot op heden geen aandacht geweest voor een benadering (alleen) vanuit het daderperspectief.³ Wel is er incidenteel onderzoek gedaan naar de betrokkenheid van jeugdige plegers van geweld in een gebied met cameratoezicht in Arnhem, uitgevoerd in het kader van het programma Politie & Wetenschap (Van Leiden & Ferwerda, 2002). Uit een enquête bleek dat een aantal jongeren dat zich bewust was van de aanwezigheid van camera's, vaker wel dan niet betrokken was bij vechtpartijen. Voor de omstanders gold het tegengestelde. Dit staat haaks op wat intuïtief te verwachten is. De onderzoekers veronderstellen dat voor sommige jongeren, bijvoorbeeld de plegers, gewelddadig gedrag voorafgaat aan kennis over cameratoezicht (waarbij die kennis dus geen invloed op het gedrag kan hebben gehad), terwijl voor anderen, bijvoorbeeld de omstanders, de kennis voorafgaat aan het gedrag en er wél invloed is. Deze veronderstellingen stonden in het onderzoek niet centraal en zijn ook niet getoetst, waardoor niet duidelijk is geworden of er een causale invloed van het cameratoezicht op het gedrag van de potentiële daders is en zo ja, welke. Met een andere onderzoeksopzet waarin het plegerperspectief centraal wordt gesteld, kan aan deze omissie tegemoet worden gekomen (§1.4.1).

1.3 Doel en vraagstelling van het onderzoek

Het doel van het onderhavige onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de manier waarop, de situaties waarin en de condities waaronder cameratoezicht invloed heeft op het dadergedrag. Inzicht in ervaringen, kennis, afwegingen en werkwijzen van (potentiële) daders die in cameragebieden actief zijn, kan wor-

³ Deze conclusie is gebaseerd op de methoden in verschillende lokale evaluatiestudies. Een overzicht van deze onderzoeken is verkregen via www.cameratoezicht.nu.

den gebruikt om de factoren die de effectiviteit van cameratoezicht beïnvloeden, te begrijpen en, indien mogelijk, de effectiviteit te verbeteren.

Deze doelstelling leidt tot de volgende hoofdvraag.

In hoeverre is cameratoezicht van invloed op het gedrag van (potentiële) daders?

De deelvragen die bij de hoofdvraag horen zijn de volgende.

- 1 In hoeverre maken (potentiële) daders afwegingen als zij delicten plegen of overtredingen begaan in gebieden met cameratoezicht?
- 2 In zoverre ze dit doen, welke afwegingen zijn dat?
- 3 Wanneer maken de (potentiële) daders de afweging (voordat zij zich naar het gebied begeven, voordat ze een delict plegen, tijdens het delict of achteraf)?
- 4 In hoeverre verschillen de afwegingen naar type delict (geweld respectievelijk vermogen), het type dader (incidenteel of veelpleger), het type gebied (uitgaansgebied, winkelcentrum, parkeer- of bedrijventerrein) of het type cameratoezicht?
- 5 Welke aanknopingspunten biedt kennis over de afwegingen voor de verhoging van de effectiviteit van cameratoezicht?

1.4 Onderzoeksmethode en respons

1.4.1 Onderzoeksopzet

Onderzoekstype

Aangezien met deze studie inzicht moet worden verkregen in de ervaringen, kennis, afwegingen en werkwijzen van (potentiële) daders, gaat het om een exploratief onderzoek. In lijn met dit verkennende karakter ligt de nadruk op een kwalitatieve vorm van dataverzameling.

Literatuur- en veldonderzoek

Het onderzoek naar (potentiële) daders in cameragebieden is als volgt opgedeeld.

- Een literatuurstudie naar de voorwaarden, kenmerken en gevolgen van cameratoezicht die kunnen bijdragen aan een vermindering van de criminaliteit en een vergroting van de objectieve en subjectieve sociale veiligheid. Ook wordt ingegaan op de buitenlandse studies waarin (hoofdzakelijk) daders als bron zijn gebruikt bij het meten van de effectiviteit van camera-toezicht in publieke ruimtes.
- Veldwerk bestaande uit de verzameling van politieregistraties, interviews met politiemedewerkers, interviews met potentiële daders (risicogroepen) en ten slotte interviews met daders (§1.4.2).

Met de literatuurstudie wordt achtergrondinformatie verzameld die van ondersteunend belang is voor de beantwoording van verschillende deelvragen. Ook de interviews met politiemedewerkers worden voor de beantwoording van verschillende deelvragen gebruikt. De politieregistraties zijn gebruikt om in kaart te brengen welke typen delicten er in cameragebieden worden gepleegd en wat de kenmerken van aangehouden daders of verdachten zijn. De interviews met daders en potentiële daders vormen de kern van het onderzoek en dragen bij aan de beantwoording van alle deelvragen.

Onderzoeksdesign

In het veldwerk is de benodigde informatie vooral met semigestructureerde diepte-interviews verzameld. Vooraf zijn drie aparte itemlijsten voor politiemedewerkers, potentiële daders en daders opgesteld. Deze vormden de leidraad voor de interviews. De itemlijsten, waarvoor zo goed mogelijk is aangesloten bij de (internationale) wetenschappelijke literatuur over dader- en delictgedrag, gingen in op de volgende hoofdpunten:⁴

- persoons- en achtergrondkenmerken;
- delictgedrag (delictsoort/modus operandi/recidive/criminele carrière);
- kennis over cameratoezicht (techniek/reikwijdte/gebruik/uitkijken);
- ideeën over camera's en repressieve en preventieve werking;
- ideeën over camera's en (bewijs)waarde (opsporing en vervolging);
- relevantie van cameratoezicht voor delictgedrag;

⁴ Alle drie de itemlijsten voor politiemedewerkers, potentiële daders en daders die zijn opgesteld in het kader van dit onderzoek, zijn opgenomen in de bijlagen.

- de preventieve en repressieve werking van camera's in verhouding tot andere vormen van toezicht (informeel/functioneel/politietoezicht);
- afwegingen en manieren van totstandkoming van (het besluit tot) crimineel gedrag in cameragebieden;
- onderscheid tussen typen (potentiële) daders (impulsief/incidenteel versus calculerend/recidiverend) en typen delicten (gewelddelicten/vermogensdelicten/marktgerelateerde criminaliteit/overlast).

In de interviews is naar gevoelige informatie gevraagd, zoals de delictgeschiedenis. Hierdoor waren het krijgen van medewerking en respons van de (potentiële) daders en het verloop van de interviews met deze respondenten niet altijd even makkelijk. Meer daarover volgt in §1.4.2, waarin de uitvoering van het onderzoek wordt besproken.

1.4.2 Uitvoering onderzoek

Selectie van gemeenten

Het onderzoek is uitgevoerd in twee gemeenten met cameratoezicht waarin sprake was van een breed pakket aan veelvoorkomende typen delicten (gewelddelicten, vermogensdelicten, marktgerichte delicten en overlast) in cameragebieden. In de selectie werd rekening gehouden met de aanwezigheid van voldoende daders en de noodzakelijke medewerking van de lokale politie. Ook is rekening gehouden met het inwonertal en het type cameratoezicht(sgebied). Gekozen is voor een grote en een middelgrote gemeente (tabel 1.1).

Tabel 1.1: Onderzoeksgemeenten

Gemeente	Inwonertal*	Type cameragebied	Type criminaliteit**
Amsterdam	755.605	Stationseiland (stadsdeel Centrum) Wallen (stadsdeel Centrum) Indische Buurt (stadsdeel Oost)	Gewelddelicten, vermogens- en marktgerelateerde criminaliteit en overlast
Zaanstad	144.055	Damgebied (uitgaanscentrum Zaandam)	Gewelddelicten, vermogens- en marktgerelateerde criminaliteit en overlast

* De inwonertallen per 01-01-2009 volgens opgave van het CBS.

** Informatie verkregen via politieregistraties en interviews met politiemedewerkers.

Informatiebronnen

Voor het veldonderzoek is informatie geput uit vier verschillende bronnen:

- gegevens uit politieregistraties;
- informatie van politiemedewerkers;
- informatie van potentiële daders;
- informatie van aangehouden of geverbaliseerde daders.

Bron 1: politieregistraties

De politie van beide onderzoeksgemeenten heeft verschillende registratiebestanden geleverd. Uit deze registraties is informatie verkregen over daderkenmerken en -typen en de criminaliteitsomvang en -verdeling (vermogensdelicten, geweldsdelicten, marktdelicten en overlast) binnen en buiten cameragebieden. De gegevens zijn verwerkt in hoofdstuk 3. Ook zijn de gegevens gebruikt als context voor de interviews met (potentiële) daders. Dit heeft de interpretatie van hun verhalen vereenvoudigd en genuanceerd. De informatie van politiemedewerkers en politieregistraties kunnen als aanvullend en als toets op de daderinterviews worden beschouwd; de kern van het onderzoek is de informatieverzameling bij (potentiële) daders geweest.

Bron 2: politiemedewerkers

Naast de interviews met (potentiële) daders vormden interviews met politiemedewerkers een belangrijke informatiebron. Het ging om politiemedewerkers die regelmatig in cameragebieden surveilleren of er veel contacten hebben door hun (voormalige) functie als wijkteamchef of buurtregisseur. Hun kennis van dadertypen en het criminaliteitsbeeld is via interviews verkregen. In 2008 zijn vijf Zaanse en acht Amsterdamse politiemedewerkers gesproken. In 2010 zijn de gesprekken met de Amsterdamse buurtregisseurs opnieuw gevoerd. In die interviews ging het vooral om de vraag of en zo ja, in hoeverre een verandering in het cameratoezicht invloed heeft gehad op het gedrag van de daders.

Bron 3: potentiële daders

Deze categorie respondenten betreft personen die zich regelmatig in cameragebieden bewegen en daar (mogelijk) afwegingen maken over het al dan niet plegen van delicten. Deze personen zijn niet als dader bij de politie bekend en konden daarom ook niet via de politie worden getraceerd. Zij zijn gericht

gezocht in kringen van risicojongeren, omdat deze jongeren vaak in stadscentra (en cameragebieden) komen voor school, werk, ontspanning of uitgaan. In beide gemeenten zijn twee jongerencentra en de regionale Halt-bureaus Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland benaderd. Door bemiddeling van de jongerenwerkers van de centra en de trajectbegeleiders van de Halt-bureaus zijn we met de jongeren in contact gekomen. In de vier jongerencentra namen we ter plekke interviews af. Voor de Halt-bureaus gold dat per brief een toestemmingsverzoek naar de ouders en een deelnameverzoek naar de Halt-jongeren is verstuurd. Bij bereidheid tot medewerking zijn de contactgegevens uitgewisseld en vonden de interviews telefonisch plaats. Dit gebeurde om de belasting van zowel de jongeren als de trajectbegeleiders bij Halt te minimaliseren; bovendien bleek dat de jongeren over de telefoon opener waren over hun ideeën over, ervaringen met en mogelijke afwegingen tijdens overlastgevend of regelovertredend gedrag in cameragebieden. Deze methode heeft uiteindelijk geleid tot in totaal 22 interviews, waarvan 19 met personen in jongerencentra en 3 met Halt-jongeren (tabel 1.2).

Tabel 1.2: Potentiële daders Amsterdam en Zaanstad

Aantal geïnterviewde jongeren	Gemeente	Locatie/Via	Moment
7	Amsterdam	Jongerencentrum The Clutch	Juni 2008
4	Amsterdam	Jongerencentrum De Valk	September 2010
3	Amsterdam	Halt Amsterdam-Amstelland, interviews telefonisch	Augustus- Oktober 2010
3	Zaanstad	Jongerencentrum De Wereld	Oktober 2010
5	Zaanstad	Jongerencentrum De Kanjer	Oktober 2010

Bron 4: aangehouden of geverbaliseerde daders

Deze categorie respondenten betreft daders die in cameragebieden zijn aangehouden of geverbaliseerd, en van wie bekend is dat zij in dat cameragebied delicten (overtredingen of misdrijven) hebben gepleegd. Deze groep vormt een belangrijke informatiebron omdat hun kennis, afwegingen en werkwijzen direct ingaan op (het gebrek aan) het repressieve en preventieve effect van camera's. In deze categorie respondenten is er een onderscheid tussen twee groepen. De eerste is een groep daders die wegens overlastveroorzakende (lichte) overtredingen in de publieke ruimte door de politie is geverbaliseerd en niet naar een bureau is meegenomen. De politie heeft die daders gevraagd of zij openstaan voor een interview in een niet-institutionele setting. Met de bereidwilligen is contact gezocht om een afspraak te maken voor een interview op

neutraal terrein, bijvoorbeeld een café. Om de deelname te stimuleren is na afloop van het gesprek een *incentive* uitgereikt. Omdat de personeelscapaciteit bij de politie en de bereidwilligheid van de geverbaliseerde daders deze werkwijze niet overal toeliet, is deze methode vooral in Zaanstad gehanteerd. Vijf geverbaliseerde daders zijn geïnterviewd (tabel 1.3).

De tweede groep betreft daders die in verband met een delict zijn aangehouden. Van die daders zit een deel in (voorlopige) hechtenis in een huis van bewaring, of na veroordeling in een gevangenis. Met hen is dan ook via justitie contact gezocht. Aan de Regiodirectie Gevangeniswezen is toestemming gevraagd voor het houden van interviews in penitentiaire inrichtingen; voor de detentiecentra is toestemming gevraagd aan de Sectordirectie Gevangeniswezen.⁵ Er is alleen contact opgenomen met de instellingen waarvan bekend was dat er op dat moment daders vastzaten die recent in een cameragebied waren opgepakt. Die informatie is via de politie verkregen. Vervolgens zijn de directies van de inrichtingen benaderd voor toestemming tot het houden van de interviews; met de daders zelf is via de penitentiaire inrichtingswerkers contact gezocht (tabel 1.4).

In het centrum van Amsterdam wordt jaarlijks een groot aantal verdachten opgepakt dat zich schuldig heeft gemaakt aan verschillende typen delicten, zoals drugsgebruik, drugshandel, diefstal, vandalisme, straatroof, heling, zakkenrollerij, mishandeling, overlast en uitgaansgeweld. Gezien de grote delictsomvang en delictsverdeling in dit gebied is uitsluitend op aangehouden daders in de binnenstad van Amsterdam geconcentreerd. De kans om uiteindelijk tot interviews met verschillende typen daders te komen was hier groter dan in de middelgrote onderzoeksgemeente.

Deze methode heeft uiteindelijk geleid tot in totaal 21 interviews, waarvan vijf met geverbaliseerde (Zaanse) daders en zestien met aangehouden (Amsterdamse) daders (tabel 1.3 en 1.4).

⁵ Anders dan in penitentiaire inrichtingen, verblijven in detentiecentra alleen de bestuursrechtelijk ingeslotenen voor korte duur, vaak in afwachting van hun uitzetting.

Tabel 1.3: Geverbaliseerde daders Zaanstad

	Overtreding dader (n=5)	Locatie interview	Moment interview
1	Vechtpartij op straat/Openbare-ordeverstoring	Terras Rembrandtplein	Mei 2008
2	Wildplassen	Terras Zaandam	Juli 2008
3	Openbaar alcoholgebruik (APV)	Terras Leidseplein	Augustus 2008
4	Openbaar alcoholgebruik (APV)	Terras Zaandam	Juli 2008
5	Wildplassen	Terras Zaandam	Juli 2008

Tabel 1.4: Aangehouden daders Amsterdam

	Misdrijf/delictgedrag dader* (n=16)	Locatie interview	Moment interview
1	Diefstal, inbraak woning, geweld, straatroof – veelpleger	HvB Alkmaar PI, locatie Schutterswei	Juli 2010
2	Diefstal, inbraak woning – veelpleger	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Juli 2010
3	Overval, straatroof, drugs – veelpleger	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Juli 2010
4	Straatroof, gewapende overval – veelpleger, ongewenste vreemdeling	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Juli 2010
5	Geweld, straatroof, diefstal, drugs – veelpleger, (ex-)verslaafd	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Juli 2010
6	Geweld, straatroof, diefstal – veelpleger, zwerver	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Juli 2010
7	Geweld, overval, drugs – veelpleger	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Juli 2010
8	Handel harddrugs – veelpleger, (ex-)dealer	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Oktober 2010
9	Bedreiging, belediging, handel harddrugs, heling, fietsen- en winkeldiefstal, diefstal uit hotel – veelpleger, ISD-verleden	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Oktober 2010
10	Oplichting, medeplichtigheid	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Oktober 2010
11	Winkeldiefstal, eenvoudige diefstal, vernieling, openlijke geweldpleging, mishandeling – impulsdelinquent	HvB Amsterdam PI, locatie Havenstraat	Oktober 2010
12	Diefstal, inbraak woning, straatroof – veelpleger	HvB Over-Amstel PI, locatie De Weg	Augustus 2010
13	Oplichting, straatroof, zakkenrollerij – veelpleger	HvB Over-Amstel PI, locatie De Weg	Oktober 2010
14	Diefstal, inbraak woning, overval, straatroof, drugs – veelpleger	PI Amsterdam, ISD, locatie Tafelbergweg	Augustus 2010
15	Diefstal, inbraak woning, geweld, straatroof, drugs – veelpleger	PI Amsterdam, ISD, locatie Tafelbergweg	Augustus 2010
16	Geweld, straatroof, winkeldiefstal – veelpleger, ongewenste vreemdeling	DI Noord-Holland, detentieboten Zaandam	Augustus 2010

* In tabel 1.4 zijn de delicten genoemd die zijn geregistreerd in de ontvangen bestanden van de politie Amsterdam. Meer dan eens kwam het voor dat een respondent bij de vraag naar zijn delictgedrag andere overtredingen/misdrijven opsomde dan geregistreerd in het bestand (of zijn delictgedrag geheel ontkende). Hierop wordt teruggekomen in hoofdstuk 4.

Respondentbenadering, respons en aandachtspunten

Het streven van dit onderzoek is geweest om een divers beeld te krijgen van de dadermotieven. Het brede spectrum loopt van de incidentele wildplasser tot de berekenende veelpleger. Bij het doelgericht samenstellen van de respondentengroep (*purposive sampling*) hebben wij extra ingezet op de veelplegers, omdat zij naar verwachting over de meeste en de meest vernieuwende informatie beschikken. Het is echter denkbaar dat de veelplegers niet altijd naar waarheid antwoordden, zeker bij de vragen naar gevoelige informatie, zoals de delictgeschiedenis. Die keuze kan enerzijds voortkomen uit een neiging om sociaal wenselijk te antwoorden, maar anderzijds ook uit de rationele afweging van de (potentiële) daders dat de eerlijke antwoorden mogelijk een risico in de trant van (sociale) veroordeling of straf(verzwarende) opleveren. De respondenten zijn daarom vooraf volledig geïnformeerd over het doel van het onderzoek en wisten waarvoor zij hun toestemming gaven. Deelname aan het onderzoek is vrijwillig en de anonimiteit van de respondenten is gewaarborgd.

Tot slot moet in de analyse nog rekening worden gehouden met het verschil tussen de aanvankelijk beoogde groep (potentiële) daders en de uiteindelijke groep die heeft meegewerkt (Gobo, 2004). Deze non-respons is opgetreden door de onbereikbaarheid van respondenten of het weigeren van sommige daders om mee te werken aan een interview. Het is niet uit te sluiten dat een bepaalde groep daders op deze wijze buiten het onderzoek is gebleven.

1.5 Opbouw van het rapport

Om de beschikbare kennis over het gedrag en de afwegingen van (potentiële) daders in relatie tot de detectie- en pakkans (door cameratoezicht) te benutten, is eerst een literatuurstudie uitgevoerd. De resultaten hiervan staan in hoofdstuk 2. Om inzicht te krijgen in het criminaliteitsbeeld en het daderschap in camera-gebieden, worden de politieregistraties van cameragebieden uit beide onderzoeksgemeenten naast elkaar gezet (hoofdstuk 3). We gebruiken deze registraties en de interviews met politiemedewerkers (de informatie van beide bronnen is afkomstig uit verschillende jaren) vooral om te zien of en zo ja, in hoeverre een verandering in het cameratoezicht invloed heeft op het type gepleegde delicten en het gedrag van (potentiële) daders. De hoofdstukken 4 en 5 gaan over de kern van het onderzoek: hierin worden de resultaten van de interviews met potentiële daders (hoofdstuk 4) en met geverbaliseerde en aangehouden daders (hoofdstuk 5) besproken. Op basis van deze onderzoeksresultaten

taten stellen wij daderprofielen op. In hoofdstuk 6 worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

2

Literatuur

2.1 Doel cameratoezicht

Nederlandse gemeenten hebben cameratoezicht in de openbare ruimte ingevoerd met verschillende doelen. De belangrijkste doelen zijn de handhaving van en het toezicht op de openbare orde en de vergroting van de veiligheid van burgers (Schreijenberg, Koffijberg & Dekkers, 2009). De invoering van cameratoezicht wordt voornamelijk gerechtvaardigd door twee veronderstelde effecten, namelijk de vergroting van de objectieve veiligheid door situationele preventie en de vergroting van de subjectieve veiligheid (Geelhoed, 2005). Van vergroting van de subjectieve veiligheid is sprake wanneer het publiek zich veiliger voelt door de aanwezigheid van camera's, ongeacht of het ook in objectieve zin veiliger is geworden. Van vergroting van de objectieve veiligheid is sprake wanneer de criminaliteit daadwerkelijk daalt, in die zin dat daders minder vaak in cameragebieden overtredingen begaan of misdrijven plegen (Van Eijk e.a., 2006).

2.2 Theoretische grondslag

Rationele-keuzetheorie

De aangenomen invloed van cameratoezicht op het dadergedrag is gebaseerd op de rationele-keuzetheorie. Deze theorie gaat uit van doordenkende, rationeel overwegende en calculerende daders (Kleemans, 2001). De rationele-keuzetheorie, ook wel het model van de homo economicus genoemd, is van oorsprong een theorie uit de economische wetenschappen (Posner, 1977; Blackburn, 1993; Hessing & Elffers, 2002; Ward, Stafford & Gray, 2006). Later is het model in de criminologie toegepast (Cornish & Clarke, 1986). In de theorie wordt aangenomen dat een dader rationeel opereert en zijn keuze tot het al dan niet plegen van een delict baseert op een berekende afweging in de vorm van een kosten-batenanalyse. Wanneer de risico's van het voorgenomen delict door de aanwezigheid van camera's groter worden geschat dan de baten, zouden (potentiële) daders besluiten af te zien van het plegen van het delict.

De rationale-keuzetheorie is een subjectieve theorie, in die zin dat het gaat om de persoonlijke afweging van een individu (Elffers, 2005). De bedoeling van cameratoezicht is dan ook het beïnvloeden van de perceptie van de dader, zodat hij vermoedt te worden aangehouden op het moment dat hij overgaat tot het plegen van een delict. In het licht van de rationale-keuzetheorie kan het cameratoezicht worden uitgelegd als een preventief instrument waarmee wordt geprobeerd de gepercipieerde pakkans te verhogen. Onderzoek naar perceptuele afschrikking heeft laten zien dat een verhoogde gepercipieerde pakkans de dader inderdaad demotiveert een delict te plegen (Ratcliffe, 2006; Nagin & Pogarsky, 2001; Moerland, 1993). Cameratoezicht kan dan alleen bijdragen aan de vergroting van de objectieve veiligheid als potentiële daders zich daadwerkelijk bewust zijn van de aanwezigheid van de camera's. Wanneer zij dat niet zijn, kan het cameratoezicht immers ook geen rol spelen in de afweging het voorgenomen delict al dan niet te plegen (Van Eijk e.a., 2006).

Willen-Kunnen-Durven-model van Elffers (2005)

Essentieel in de rationale-keuzetheorie is de aanname dat ieder persoon tot regelovertreding overgaat, mits de condities zo zijn dat iemand denkt daar meer voordeel van te ondervinden dan van regelvolgend handelen. Daders onderscheiden zich in deze visie daarom niet principieel van de rest van de bevolking (Kleemans, 2001). Het enige mogelijke verschil zit in de perceptie van de gevolgen van de keuze tussen beide alternatieven. De theorie wordt daarom ook wel beschreven als het model van de amorele calculerende beslisser (Elffers, 2005). De standaardkritiek binnen de criminologie is dat dit een onrealistisch mensbeeld weergeeft (Kleemans, 2001). Volgens Kleemans (2001) moet bij de verklaring van crimineel gedrag meer aandacht worden besteed aan de cognitieve mogelijkheden en beperkingen van individuen, de subjectieve inschatting van keuzesituaties en andere factoren als kennis, ervaring, vaardigheden en moraliteit.

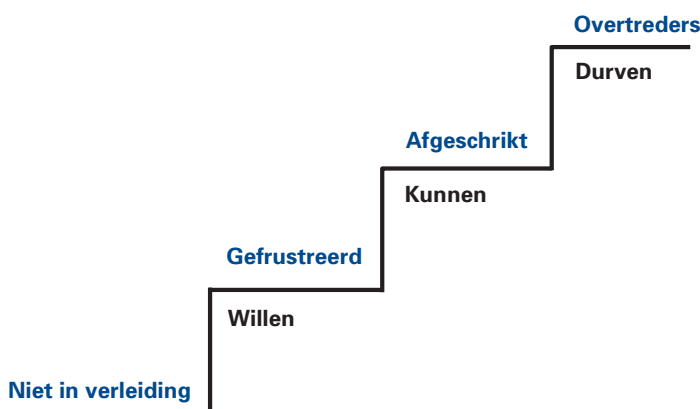
Het is volgens Hessing & Elffers (2002)⁶ en Elffers (2005) van belang en denkbaar om in een verfijndere modellering van de gepercipieerde verwachte kosten en opbrengsten ook rekening te houden met zaken als normbesef, status, schuldgevoelens en omgevingsfactoren. In zijn artikel introduceert Elffers

6 Het model van Hessing & Elffers (2002) is besproken in *Kennisfundament ten behoeve van de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren*, WODC, 2008.

(2005) een variant op de rationale-keuzetheorie met verschillende elementen die in een model van regelovertreding kunnen worden opgenomen: het Willen-Kunnen-Durven-model (WKD-model). Het model veronderstelt dat mensen zich, in hun natuurlijke modus, aan regels houden, mits die regels het product zijn van een algemeen onderschreven manier van regelvaststellen. Volgens het model overtreden mensen slechts regels als ze dat én willen (gemotiveerd zijn) én kunnen (over de vaardigheden beschikken) én durven (bereid zijn om risico's te nemen). Een beperking van een van deze drie aspecten, ongeacht welk, draagt bij aan criminaliteitspreventie. Aan de hand van het WKD-model kunnen de drie aspecten in een specifieke setting geïntegreerd worden bekeken. Het beleid is in dat geval gebaseerd op een optimale mix van maatregelen die toezien op normversterking (willen), gelegenheidsbeperking (kunnen, bijvoorbeeld willekeurige straatcontroles, politie-surveillance) en afschrikking (durven, bijvoorbeeld cameratoezicht). Het rationale-keuzemodel is afgebeeld in figuur 2.1.

Figuur 2.1: WKD-model (Elffers, 2005)

In het WKD-model wordt het proces van regelovertrading afgebeeld als het beklimmen van een trap van drie treden. De afweging op de derde trede, namelijk of een potentiële dader zijn intentie ook durft uit te voeren, staat in de rationale-keuzetheorie gelijk aan de vraag of het overtreden naar verwachting meer oplevert dan het naleven. Wat opvalt aan zowel het WKD-model als de rationale-keuzetheorie, is de bijna volledige afwezigheid van het slachtoffer in

de slachtoffer-daderrelatie. In het rationele-keuzemodel van Hessing & Elffers (2002) wordt hieraan tegemoetgekomen door rekening te houden met de kosten voor het slachtoffer en de gevoeligheid (sensitiviteit) hiervoor in het beslissingsproces van de potentiële dader. Zowel het WKD-model (Elffers, 2005) als het rationele-keuzemodel (Hessing & Elffers, 2002) biedt aanknopingspunten voor het beslissingsproces en gedragspatroon van de dader in de richting van regelvolgend handelen. In de metafoor van de WKD-trap kan men ten eerste proberen om potentiële daders de zin te ontnemen om regels te overtreden. Elffers (2005) ziet meer kansen in het verlagen van de baten van de overtreding en de kosten van naleving, dan in het veranderen van de persoonlijke achtergrond en moraal van het individu.⁷ Wie denkt dat geslaagd overtreden hem geen voordeel oplevert, ook als hij niet betrapt wordt, zal zich niet aangespoord voelen de overtreding toch te begaan. De plofkoffer als middel tegen beroving van geldtransporten is hier een voorbeeld van. Ook kunnen de mogelijkheden om onopvallend de regels te overtreden bemoeilijkt of geheel afgesloten worden. Hierbij kan worden gedacht aan gelegenheidspreventieve maatregelen, zoals straatcontroles en buurt- en politiesurveillance. Tot slot kan men (in)formele sancties verzwaren of trachten de pakkans te verhogen. Binnen deze afschrikkingsmaatregelen valt ook cameratoezicht (French, 1996; Armitage e.a., 1999; 2002; Tilley, 1993).

2.3 Werking van cameratoezicht

Ratcliffe (2006), Armitage (2002), Armitage e.a. (1999) en Phillips (1999) beschrijven een aantal manieren waarop cameratoezicht kan bijdragen aan het terugdringen van criminaliteit. Deze bevindingen zijn deels gebaseerd op de mechanismen die zijn opgesteld door Tilley (1993) en door Pawson & Tilley (1994; 1997). Bovendien beïnvloedt de context waarin de criminaliteit plaatsvindt ook het potentiële effect van deze mechanismen (Tilley, 1993; Pawson & Tilley, 1997). Op basis van Engels onderzoek naar de effecten van cameratoezicht op parkeerplaatsen, stelden de onderzoekers dat in een bepaalde context één preventiemaatregel, zoals cameratoezicht, kan leiden tot verschillende gedragspatronen. Daders kunnen zowel afgeschrikt worden door de mogelijkheid op heterdaad betrapt te worden, als door de mogelijkheid op basis van

⁷ In hoofdstuk 4 wordt hierop teruggekomen.

camerabeelden opgespoord te worden (Phillips, 1999). Bij de gedragspatronen spelen ook het bekendmaken van de aanwezigheid van camera's (publiciteit), de politierespons en verplaatsingseffecten een rol. Deze factoren zullen hieronder kort besproken worden.

Publiciteit

De wetgever verbindt aan de toestemming tot cameratoezicht expliciet de voorwaarde dat de aanwezigheid van camera's kenbaar is en ter plekke duidelijk bekend wordt gemaakt (CCV, 2006).⁸ Publiciteit of bekendheid is een factor die van invloed is op de effectiviteit van cameratoezicht. Bewijs daarvan komt onder andere uit een onderzoek van Brown (1995) waarin bleek dat, na de bekendmaking van de komst van cameratoezicht, sommige delicten al minder vaak werden gepleegd voordat het cameratoezicht in een gebied operationeel was. Het cameratoezicht verhoogt in dit opzicht de zelfdiscipline van de potentiële dader; de dreiging van surveillance leidt ertoe dat zij hun eigen gedrag controleren en corrigeren. Dit idee is vergelijkbaar met de theorie van Foucault (1995) over Bentham's panopticon. Een gevangenis, gebouwd naar het model van een panopticon, heeft door zijn cirkelvorm alle cellen gericht op een centrale wachttoren waaruit permanente supervisie mogelijk is. Gevangenen kunnen er nooit zeker van zijn of ze worden gecontroleerd. Hierdoor houden zij hun gedrag zelf in de hand. De kracht van dit principe ligt in het 'aanwezige' maar ook het 'ondoorzichtige' karakter van het toezicht. 'Aanwezig' omdat de gevangene altijd de wachttoren kan zien en 'ondoorzichtig' omdat hij nooit de zekerheid heeft daadwerkelijk gecontroleerd te worden. Het toezicht is discontinu, maar heeft een continu effect (Foucault, 1995). Daders weten dat de kans bestaat dat zij gezien worden en passen daar hun handelen op aan.

Publiciteit draagt daarnaast bij aan de kennis over cameratoezicht bij burgers. Bij burgers wordt de zelfdiscipline verhoogd en wordt het gedrag aangepast doordat zij 'herinnerd' worden aan hun risico op slachtofferschap. De komst van cameratoezicht kan een tweeledig effect hebben. Enerzijds kan het cameratoezicht leiden tot een afname van de veiligheidsbeleving wanneer het burgers bewuster maakt van eventuele onveiligheid in het gebied. Anderzijds kan het leiden tot een verhoogde subjectieve veiligheidsbeleving. Burgers zullen zich vaker binnen het cameragebied bewegen. Hierdoor neemt ook de infor-

8 Deze verplichting staat omschreven in Art. 151c Gemeentewet.

mele sociale controle toe. Potentiële daders zouden kunnen worden afgeschrikt door de toegenomen natuurlijke surveillance en besluiten van het plegen van het delict op die locatie af te zien (objectieve veiligheid). Sommige delicten als zakkenrollen zijn echter juist gebaat bij de aanwezigheid van veel mensen in een klein gebied (Ratcliffe, 2006; Van Eijk e.a., 2006).

Politierespons

Bieleman & Snippe (2005) stellen in hun onderzoek dat het live uitkijken van camerabeelden de essentie van effectief cameratoezicht is. Naar aanleiding van camerabeelden kan bij verdachte omstandigheden een delict worden voorkomen door ter plaatse te gaan. Daarnaast kunnen camerabeelden repressief gezien helpen bij de opsporing. Cameratoezicht vergroot dus de effectiviteit van het politieoptreden, maar andersom is de effectiviteit van cameratoezicht voor een groot deel afhankelijk van de monitoring en de opvolging door de politie (Schouwstra, 2007; Offens & Van der Steen, 2000; Tilley, 1993).

Hoewel er aanvankelijk in een gebied vaak een afname van criminaliteit volgt na de installatie en bekendmaking van cameratoezicht, leren daders snel welke delicten leiden tot een politierespons en binnen welke tijdsspanne deze respons volgt (Schouwstra, 2007). Deze visie is gebaseerd op de *routine activity theory* van Cohen & Felson (1979). Om een delict te kunnen plegen, moeten er volgens deze theorie een gemotiveerde dader, een geschikt doel en de afwezigheid van toezicht zijn. Elke maatregel die een van deze voorwaarden beperkt, draagt bij aan het verminderen van de kans op een delict. In een onderzoek van Short & Ditton (1998) komt bijvoorbeeld naar voren dat het effect van camera-toezicht afneemt bij vermogensdelicten waarvoor weinig tijd nodig is (autodiefstal). Dit hangt samen met de kwaliteit van de politierespons: heeft de dader nog genoeg tijd om weg te komen vanwege de relatief late respons of is überhaupt het plegen van het delict de moeite waard omdat de opsporing achteraf onvoldoende functioneert? Om het in termen van het WKD-model te duiden: durven daders nog?

Verplaatsingseffecten

Twee sleutelvragen zijn volgens Short & Ditton (1998) van belang als het gaat om de effectiviteit van cameratoezicht als preventiemaatregel: leidt cameratoezicht tot een afname van criminaliteit en zijn er verplaatsingseffecten die het resultaat verminderen? Verplaatsing houdt in dat wanneer een preventiemaatre-

gel wordt geïmplementeerd, de criminaliteit niet afneemt, maar verschuift naar andere tijden, delicten, objecten of gebieden. Een populaire aanduiding is het 'waterbedeffect': het uitoefenen van druk op één plek leidt tot daling op de plek zelf, maar tot stijging elders, terwijl het totale volume gelijk blijft (Bernasco, Elffers & Bruinsma, 2006). Daarentegen kan het ook gebeuren dat andere locaties meeprofiteren van succesvolle maatregelen. Dit positieve effect wordt ook wel *diffusion of the benefits* genoemd; daders 'overschatten' de reikwijdte van het cameragebied en mijden ook de omliggende gebieden (Armitage, 2002). Weisburd e.a. (2006) stellen dat *diffusion of the benefits* vooral optreedt bij marktgerichte delicten als drugshandel en prostitutie.

Er zijn veel verschillende vormen van verplaatsingseffecten. In de literatuur wordt voornamelijk voortgeborduurd op de typologie van Repetto (1976). Hij komt in zijn artikel met vijf soorten verplaatsingseffecten. Barr & Pease (1990) hebben daar later nog een zesde vorm (daderverplaatsing) aan toegevoegd.

- *Temporele verplaatsing*: verplaatsing van het plegen van delicten naar een andere dag of tijd.
- *Tactische verplaatsing*: daders passen hun *modus operandi* aan om door te blijven gaan met het plegen van dezelfde delicten. Het cameratoezicht dwingt de daders om creatief te zijn en andere strategieën te bedenken. In Londen zorgde cameratoezicht er bijvoorbeeld voor dat drugshandelaars een nieuw systeem gingen hanteren, waarbij er bestellingen per mobiele telefoon werden gedaan en daarna geleverd. Hierdoor nam de snelheid en de inventiviteit van de drugshandel toe. Dit specifieke geval kan niet als een eenduidig succes worden bestempeld, maar het feit dat het cameratoezicht een gedragsverandering bewerkstelligde is positief. Uiteindelijk heeft het cameratoezicht de drugshandelaars ertoe aangezet een minder effectieve manier van handelen te hanteren, die resulteerde in een netto-afname van de criminaliteit (Ratcliffe, 2006).
- *Objectverplaatsing*: daders blijven hetzelfde delict plegen, maar nu op andere objecten. Bijvoorbeeld in plaats van het beroven van winkelpubliek in het centrum gaan daders over op het beroven van fietsers net buiten het centrum.
- *Functionele verplaatsing*: daders gaan andere soorten delicten plegen. Bijvoorbeeld in plaats van winkeldiefstal gaan daders over op auto-inbraak.
- *Ruimtelijke/geografische verplaatsing*: daders gaan in een ander gebied opereren. In plaats van een afname in delicten is het mogelijk dat daders hun werkzaamheden verplaatsen tot buiten het zicht van de camera's. Evaluatieonderzoeken suggereren dat ruimtelijke verplaatsing kan plaatsvinden, maar de hoe-

veelheid verplaatste criminaliteit komt vrijwel nooit overeen met de afgenomen criminaliteit. Meestal is er een nettowinst voor de criminaliteitspreventie (Hesseling, 1994). Ruimtelijke verplaatsing komt minder voor dan algemeen wordt gedacht en er is in de (inter)nationale literatuur weinig bewijs voor te krijgen.

- *Daderverplaatsing*: er blijven delicten gepleegd worden, maar door andere daders. Sommige delicten zijn zo aantrekkelijk en lucratief dat er altijd daders beschikbaar zullen zijn. Drugshandel is hier een voorbeeld van.

2.4 Daderonderzoek

Daderbestanden

De weinige onderzoeken in binnen- en buitenland die daders als primaire bron hebben gebruikt voor de effecten van cameratoezicht, baseerden zich vooral op kleine onderzoeksgroepen (Phillips, 1999). Een dergelijke studie komt bijvoorbeeld van Butler (1994). Zij heeft diepte-interviews gehouden met 27 daders van winkelinbraak ('commercial burglary') waarvan er 11 aangaven afgeschrikt te worden, maar waarin de meerderheid aangaf niet afgeschrikt te worden door in- of extern cameratoezicht. Volgens Butler is de effectiviteit van cameratoezicht vooral afhankelijk van de kwaliteit van de monitoring. In de interviews werd deze kwaliteit niet hoog geacht. Bovendien namen de daders aan dat zij genoeg tijd hadden om na het delict ongehinderd weg te komen. Ook Gill & Turbin (1998, zoals besproken in Armitage, 2002) stelden dat de meeste geïnterviewde winkeldieven geen verhoogde pakkans ervoeren. Slechts veertig procent van de daders gaf aan dat zij zouden worden afgeschrikt door mobiele camera's en enkele daders waren beïnvloed door specifieke berichtgeving over de aanwezigheid van cameratoezicht. Een onderzoek met een groot daderbestand komt van Gill & Matthews (1994). Zij vroegen 341 veroordeelde overvallers naar hun motieven en houdingen tegenover veiligheidsmaatregelen als cameratoezicht. Op basis van hun bevindingen waren de onderzoekers weinig optimistisch over de werking van cameratoezicht. De overvallers die zich bewust waren van het cameratoezicht hebben zich aangepast door zich te vermommen of hun gezichten te verbergen. Hoewel enkele daders op basis van camerabeelden gepakt zijn, zorgt cameratoezicht vaak voor niet meer dan een verplaatsingseffect naar minder gecontroleerde locaties of objecten.

Daderonderzoek versus geweldsregistraties

Het onderzoek van Short & Ditton (1998) in het Schotse Airdrie liet zien dat statistische gegevens tot een andere weergave van de werkelijkheid kunnen leiden dan informatie van de daders zelf. Volgens de geïnterviewde daders nam het aantal openbareordeverstoringen en geweldsdelicten als gevolg van camera-toezicht wel af, maar kunnen de incidenten nooit geheel voorkomen worden. Uit de onderzoeksbevindingen bleek verder dat er wat deze delictsoort betreft een verschuiving was van grotere vechtpartijen naar kleine opstootjes. Ruimtelijk gezien verplaatsten deze incidenten zich naar zijstraten en straten verder uit het centrum. Na de installatie van cameratoezicht in Airdrie was er echter een toename van geregistreerde geweldsdelicten. Wellicht zorgt cameratoezicht dus voor een verplaatsing en afzwakking van geweldsdelicten, maar worden er door het toezicht meer delicten in het cameragebied geregistreerd dan voorheen. De kans op dit registratie-effect wordt ook erkend in het onderzoek van Van Leiden, Arts & Ferwerda (2006). Zeker wanneer op gezette tijden live camerabeelden worden bekeken, is een toename van het aantal waarnemingen en dus een toename van het aantal geregistreerde incidenten bij de politie vanzelfsprekend. Het aantal bij de politie bekende delicten kan daarnaast groter worden door de toegenomen meldingsbereidheid van slachtoffers, omdat zij meer vertrouwen krijgen in het oplossen van een incident door de aanwezigheid van camera's (Dekkers & Homburg, 2006; Schouwstra, 2007).

Typen delicten

Cameratoezicht lijkt vooral in het terugdringen van geweldscriminaliteit en openbareordeverstoringen weinig effectief. Dit blijkt onder andere uit het gegeven dat door cameratoezicht in de Nederlandse gemeenten de impulsgedreven delicten minder afnamen dan de geplande delicten waar een zeker voornemen en voorbereiding voor nodig is, zoals autodiefstal of drugshandel. Ook de lichte verplaatsingseffecten die na de installatie optraden, waren bij het dealen van drugs groter dan bij geweldpleging (Schouwstra, 2007). Dit heeft voornamelijk te maken met het voorkomen van geweld in het uitgaansleven in combinatie met overmatig alcoholgebruik en/of het gebruik van drugs. Daders zijn zich dan niet bewust van de aanwezige camera's. De afwegingen die daders maken om wel of niet een delict te plegen, zijn in deze gevallen daardoor korter en spontaner (Short & Ditton, 1998). Overigens heeft Brits onderzoek onder daders laten zien dat dit vooral geldt voor daders die nog nooit op basis van camerabeelden zijn aangehouden. Degenen die wel een keer zijn aangehouden

met behulp van camera's, houden in het vervolg wel rekening met cameratoezicht (Gill, 2003).

Typen daders

De opgepakte daders in het onderzoek van Short & Ditton (1998) waren zich bewust van de aanwezigheid van camera's, hadden een redelijk beeld van de reikwijdte van het cameragebied en praatten relatief open over hun houding tegenover cameratoezicht. De meest gebruikelijke reactie van daders was dat zij ondanks het cameratoezicht toch volhardden in het plegen van delicten. Voor slechts een klein deel was het stoppen met het plegen van delicten de enige optie. Het is volgens Short & Ditton (1998) echter belangrijk in de gaten te houden dat de daders die volhardden 'geharde' daders waren (in die zin dat zij ervoor hadden gekozen ondanks de camera's delicten te blijven plegen) en niet veel waarde hechtten aan aanwezigheid van cameratoezicht. De bevinding dat de daders de kennis en vaardigheden ontwikkelden om sommige vermogensdelicten snel te plegen en de camera's te ontwijken, bracht de onderzoekers tot de conclusie dat cameratoezicht over het algemeen weinig effectief is in het verhogen van de pakkans in geval van vermogenscriminaliteit. Aanwijzingen van expertise onder veelplegers komen ook terug in het onderzoek van Nee & Meenaghan (2006) naar afwegingen die inbrekers maken bij hun objectkeuze. Ze maken daarin de link tussen het verschil in afwegingen enerzijds en vaardigheid anderzijds tussen beginners en veelplegers. Uit de interviews met vijftig inbrekers bleek dat de 'professionals' afgebakende en gestructureerde afwegingen maken, methodisch opereren en zeer gevoelig zijn voor relevante omgevingsfactoren die zij associëren met in het verleden behaald succes. Het hantieren van vuistregels en zoekpatronen op basis van opgedane ervaring duidt volgens de onderzoekers op enig bewijs van expertise bij de daders. Tot slot zijn er meerdere studies (Block & Gerety, 1995; Buck, 1989; Nagin & Pogarsky, 2001) waarin de relatie tussen de neiging tot risicosensatie en crimineel gedrag is aangetoond. Zo gaven Nagin & Pogarsky (2001) aan dat potentiële daders zich voor de keuze gesteld zien tussen zekerheid (terugtrekking van regelover-tredend handelen) en een risico op verlies (de gepercipieerde pakkans). Daders met een grotere neiging tot risicosensatie zullen sneller tot het plegen van een delict overgaan dan personen voor wie dit niet geldt.

2.5 Toch delicten in cameragebieden?

De doelen van cameratoezicht zijn uiteenlopend. Het voorkomen van delicten (preventief), het signaleren van en reageren op overlast en criminaliteit (proactief) en het opsporen van daders (repressief) zijn drie belangrijke doeleinden van het toezichtmiddel. Cameratoezicht moet daders dus ontmoedigen om strafbare feiten te begaan, en valt in het WKD-model van Elffers (2005) ook binnen het pakket aan afschrikingsmaatregelen. Ondanks het toezicht worden in cameragebieden echter nog steeds strafbare feiten gepleegd, in sommige gebieden volgens de registraties zelfs meer dan voor de invoering van camera-toezicht. Waarom volhardden daders toch in het plegen van delicten in camera-gebieden? Die vraag kunnen we voor een deel beantwoorden op grond van de theorie die in dit hoofdstuk wordt besproken.

- Gedrag en context
Uit Tilley (1993) en Pawson & Tilley (1997) blijkt dat de context van belang is voor de werking van cameratoezicht. Het toezichtmiddel kan in een bepaalde context leiden tot verschillende gedragspatronen bij daders, waaronder afschrikt worden door de mogelijkheid om op heterdaad betrappt te worden of door de mogelijkheid op basis van de beelden te worden opgespoord (Phillips, 1999). In duidelijk begrensde gebieden (bijvoorbeeld parkeerplaatsen, bedrijventerreinen en winkelcentra) is cameratoezicht bovendien effectiever dan op plekken die niet duidelijk afgebakend zijn.
- Voorwaarde: publiciteit
Publiciteit rond of bekendheid met cameratoezicht kan afschrikkend werken. Daders weten dat de kans bestaat dat zij worden gezien en zullen hier hun gedrag op aanpassen. Voor daders die zich niet bewust zijn van de aanwezigheid van camera's, geldt dit dus niet. Zo zijn geweldplegers (onder invloed van alcohol of drugs) zich op dat moment niet bewust van of minder gevoelig voor het cameratoezicht (zie verderop: emotioneel versus rationeel handelen).
- Voorwaarde: politierespons
Cameratoezicht vergroot de effectiviteit van het politieoptreden, en andersom is de effectiviteit van cameratoezicht voor een groot deel afhankelijk van de monitoring en de opvolging door de politie (Schouwstra, 2007; Offens & Van der Steen, 2000; Tilley, 1993). Wanneer daders verwachten dat de

politie niet of te laat reageert, zullen zij zich minder snel door cameratoezicht laten weerhouden.

- **Veronderstelling: kwaliteit monitoring**
Volgens Butler (1994), die met daders van winkelinbraak sprak, is de effectiviteit van cameratoezicht vooral afhankelijk van de veronderstellingen van de dader over de kwaliteit van de monitoring. Ook kunnen daders worden beïnvloed door specifieke berichtgeving over de aanwezigheid van camera's (zie hiervoor: voorwaarde publiciteit).
- **Emotioneel versus rationeel handelen**
Uit verschillende studies blijkt dat cameratoezicht weinig effectief is in het terugdringen van geweldscriminaliteit en andere impulsgedreven delicten. Dit heeft vaak te maken met het feit dat daders dan onder invloed zijn van alcohol of drugs, en dus niet rationeel meer handelen. Daders van geplande delicten, waar een zeker voornemen en voorbereiding voor nodig zijn, zijn wel gevoelig voor cameratoezicht.
- **Ervaring met cameratoezicht**
Daders die een keer zijn aangehouden met behulp van camera's, houden in het vervolg rekening met het toezichtmiddel (Gill, 2003).
- **Dader: gehard versus beginner**
Uit Short & Ditton (1998) blijkt dat de daders die ondanks het cameratoezicht toch volhardden in het plegen van delicten, 'geharde' daders zijn. Deze ervaren daders hebben de kennis en vaardigheden ontwikkeld om sommige vermogensdelicten snel te plegen en camera's te ontwijken. Aanwijzingen van expertise onder 'geharde' daders komen ook terug in Nee & Meenaghan (2006).
- **Daders en risicosensatie**
Er zijn meerdere studies die de relatie tussen de neiging tot risicosensatie en crimineel gedrag aantonen. Daders met een grotere neiging tot risicosensatie zullen sneller tot criminaliteit overgaan dan personen voor wie dit niet geldt.

Uit de literatuur blijkt dus dat de achtergrond en persoonlijkheid van de dader (geharde dader met ervaring en expertise: *risk seekers*), zijn gesteldheid (onder

invloed van alcohol of drugs), het type delict (voornemen en voorbereiding of niet), de context, de publiciteit, de politierespons en tot slot het al dan niet maken van een bewuste afweging, aspecten zijn die van belang zijn voor de effectiviteit van cameratoezicht.

Het effect van camera's valt te bezien vanuit de rationele-keuzetheorie (Cornish & Clarke, 1986), maar ook vanuit het hierop gebaseerde WKD-model van Elffers (2005). Binnen dit model kan het risico (formele en informele sancties) door cameratoezicht worden vergroot en kan cameratoezicht worden ingezet om potentiële daders af te schrikken. Of en zo ja, in hoeverre dit geldt voor de praktijk, wordt in de volgende drie hoofdstukken uitgelicht.

Criminaliteitscijfers in cameragebieden

3.1 Geregistreerde incidenten in cameragebieden

Er zijn in het kader van dit onderzoek bij de betrokken politiekorpsen bestanden opgevraagd met overzichten van verdachten die in een zekere periode in cameragebieden in Amsterdam en Zaandam zijn opgepakt. Uit deze registraties is een beeld op te maken van de meest voorkomende criminaliteit in de cameragebieden.

In deze paragraaf zetten we de overtredingen en misdrijven die op basis van aangiften en meldingen bij de politie zijn geregistreerd, op een rij. Allereerst wordt in §3.1.1 gekeken naar de incidenten die voorkomen in een uitgaansgebied (in dit geval het Damgebied in Zaandam, gemeente Zaanstad). In §3.1.2 gaan we in op de geregistreerde incidenten in het centrum van Amsterdam. Daarbij baseren we ons op data van de Amsterdamse politie met betrekking tot het Wallengebied en het gebied rondom de Nieuwendijk in de binnenstad van Amsterdam. In beide gevallen gaat het om alle incidenten die binnen cameragebieden zijn geregistreerd. In §3.2 zullen we deze geregistreerde incidenten afzetten tegen de met behulp van cameratoezicht waargenomen incidenten in dezelfde gebieden.

3.1.1 Incidenten in een uitgaansgebied

Preventie van criminaliteit en overlast was het hoofddoel bij de plaatsing van camera's in het uitgaanscentrum van Zaandam. Algemene doelstellingen van het project zijn:

- het voorkomen en terugdringen van veelvoorkomende criminaliteit;
- de opsporing van daders hiervan (achteraf);
- ondersteuning van de strafrechtelijke afhandeling (bewijs) van strafbare feiten;
- verhoging van het veiligheidsgevoel van de burger.

Voor een selectie van misdrijven zijn afspraken gemaakt tussen de politie en het OM over het gebruik van beelden voor opsporingsdoeleinden. Het betreft: overval, beroving, straatroof, (vuur)wapengebruik, geweldsdelicten met lichamelijk letsel van enige ernst, aanranding en verkrachting (Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2006).

Uit de politieregistraties blijkt dat in het Zaanse uitgaansgebied daders voor- al verdacht worden van geweldsdelicten en diefstal (tabel 3.1). Hiermee lijken de incidenten in cameragebieden in Zaandam niet opvallend af te wijken van de registraties in de regio Zaanstreek-Waterland (in gebieden met en zonder cameratoezicht): in de hele politieregio zijn de registraties van verdachten van incidenten van diefstal en geweld in de publieke ruimte relatief hoog in vergelijking met overlast-, wapen-, drugs- en verkeersdelicten.⁹

Tabel 3.1: Aantal verdachten per type delict, cameragebied Zaandam (2007)

Type delict	Aantal verdachten	Percentage
Diefstal	349	22
Geweld	319	20
Verkeer	135	8
Overlast	133	8
Drugs en alcohol	119	7
Overval, straatroof, zakkenrollerij	82	5
Vernieling	63	4
Overtreding APV	53	3
Inbraak	31	2
Overig	340	21
Totaal	1624	100

3.1.2 Incidenten in een stadscentrum

De geselecteerde cameragebieden in Amsterdam zijn algemeen te kwalificeren als het stadscentrum. Het Wallengebied en het gebied rondom de Nieuwendijk zijn echter verschillende gebieden met verschillende problemen. Op de Amsterdamse Wallen zijn (drugs)overlast en geweldsdelicten de grootste problemen. Het gebied rondom de Nieuwendijk (winkelgebied) heeft (daarnaast) ook te kampen met vermogenscriminaliteit.

⁹ Politie Zaanstreek-Waterland. *Jaarverslag 2009*.

De doelen voor cameratoezicht in het overkoepelende gebied zijn:

- het voorkomen van criminaliteit (preventieve werking);
- het verbeteren van hulpverlening (adequater reageren);
- opsporing van strafbare feiten (beeldmateriaal als bewijs);
- het vergroten van de veiligheid.¹⁰

Uit het bestand van de regiopolitie Amsterdam-Amstelland kon naast de delictsoort ook worden opgemaakt hoe vaak een dader in dat delict heeft gerecidiveerd. Voor de vergelijkbaarheid van tabel 3.1 en 3.2 zijn deze recidivecijfers en recidivepercentages uit tabel 3.2 gelaten. In de tekst worden opvallende punten wel benoemd.

Het gaat in tabel 3.2 om 2037 verdachten die in de eerste drie kwartalen van 2010 in de cameragebieden in het centrum van Amsterdam (Wallengebied en Nieuwendijk) zijn opgepakt.

Tabel 3.2: Aantal verdachten per type delict, cameragebied Amsterdam (2010)

Type delict	Aantal verdachten	Percentage
Geweld	490	24
Diefstal	483	24
Overlast	292	14
Overtreding APV	138	7
Overval, straatroof, zakkenrollerij	108	5
Drugs en alcohol	100	5
Verkeer	77	4
Vernieling	53	3
Inbraak	29	1
Overig	267	13
Totaal	2037	100

Net als in het uitgaansgebied van Zaandam is ook in het centrum van Amsterdam vooral sprake van diefstal en geweld. Het aantal geweldsdelicten in Amsterdamse cameragebieden is iets groter dan het aantal diefstallen (in het Zaanse cameragebied is dit andersom). In Amsterdam is ten slotte relatief veel geregistreerde overlast in vergelijking met Zaandam.

De recidivepercentages voor vooral geweld en overlast zijn relatief hoog (respectievelijk bijna 20 en 35 procent). De ruime aanwezigheid van burger-, politie- en cameratoezicht in het centrum van Amsterdam schrikt deze overlast-

10 S. Flight (2005). *Evaluatie cameratoezicht Wallen en Nieuwendijk*. Amsterdam: DSP-groep.

en geweldplegers dus niet af. Dit sluit aan bij onderzoeksresultaten over de lage gevoeligheid voor cameratoezicht van geweldscriminaliteit en (impulsieve) openbareordeverstoringen (Short & Ditton, 1998; Schouwstra, 2007). Een andere mogelijke verklaring voor de hoge (recidive)percentages van geregistreerde overlast is gegeven door een wijkteamchef. Volgens deze politiefunctionaris is er de laatste twee à drie jaar sprake van een verschuiving van de politieaandacht van relatief zware misdrijven naar de lichtere overlastgevendende activiteiten en openbare-ordeverstoringen binnen cameragebieden in het centrum van Amsterdam. Sinds het cameratoezicht (weliswaar ingezet in combinatie met andere maatregelen) is criminaliteit rond drugs en heling grotendeels uit de cameratoezichtsgebieden verdwenen. Bewoners klagen nu meer over de lichtere overtredingen van notoire overlastgevers en de politie zet hier ook actiever op in dan voorheen. Dit zijn geen nieuwe problemen, maar problemen waar nu hernieuwde aandacht en een actieve aanpak voor (mogelijk) is. In de (recidive)percentages van geregistreerde overlast is dit terug te zien (zie ook §3.3).

Tot slot wijken de incidenten in cameragebieden in Amsterdam-Centrum niet opvallend af van de registraties in de hele politieregio Amsterdam-Amstelland, als weergegeven in het korpsjaarverslag.¹¹ Vooral op het aandeel gewelds- en vermogenscriminaliteit komen de registraties overeen. De cijfers van tabel 3.2 zijn goed vergelijkbaar met de registraties van het district Centrum van Amsterdam.¹² Dit is te verklaren door het feit dat vrijwel het hele district Centrum van cameratoezicht is voorzien: de cameragebieden dekken het grootste gedeelte van het district. Wat ook opvalt in de districtscijfers uit het jaarverslag is dat de drugshandel in het centrum in de periode 2008-2009 aanmerkelijk is afgenomen. Hiervoor zijn meerdere verklaringen te geven, waaronder de grote gevoeligheid voor cameratoezicht van marktgerelateerde delicten als drugshandel (Weisburd e.a., 2006; Ratcliffe, 2006; Schouwstra, 2007).

11 Politie Amsterdam-Amstelland. *Jaarverslag 2009*. Via: www.jaarverslagpolitieaa.nl.

12 Binnen het *Jaarverslag 2009* kan op gemeente en district worden geselecteerd.

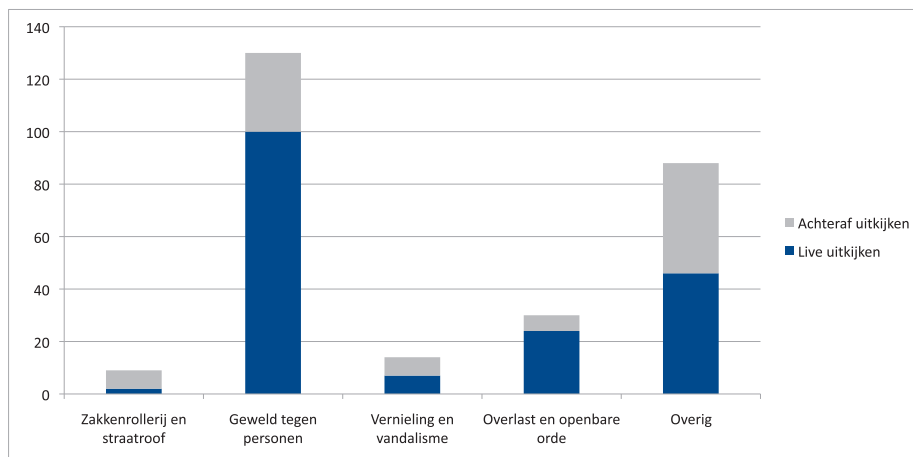

3.2 Waargenomen incidenten door cameratoezicht

3.2.1 Waargenomen incidenten in een uitgaansgebied

Het cameratoezicht in het uitgaansgebied van Zaandam wordt in 2006 op de nachten van zaterdag op zondag door de politie live uitgekeken tussen tien uur 's avonds en zeven uur 's ochtends (Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2006). Om budgettaire redenen worden niet meer dagen of nachten door de live uitkijkers gedekt. De door de uitkijkers waargenomen incidenten zijn door Van Leiden, Arts & Ferwerda (2006) uitgesplitst naar delictsoort (figuur 3.1).

Figuur 3.1: Type waargenomen incidenten met cameratoezicht in 2004 (uit: Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2006)

'Waar je naar kijkt, dat zie je'

Uit figuur 3.1 blijkt dat vooral geweldscriminaliteit en overlast- en openbare-ordedelicten relatief vaak door de uitkijkers worden gezien. Deze typen incidenten staan ook in de top vijf van meest voorkomende incidenten in het gebied (diefstal, geweld, verkeer, overlast, drugs/alcohol, zie tabel 3.1). Opvallend is dat er veel daders van diefstal in het cameragebied zijn aangehouden, maar dat de vermogensdelicten nauwelijks worden gesignaleerd met behulp van camera's (vergelijk tabel 3.1 en figuur 3.1). Hieruit blijkt dat datgene waarop wordt gelet, ook wordt waargenomen. In dit gebied heeft de politie actief ingezet op de aanpak van uitgaansgeweld (Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2006).

Dit type delict wordt ook relatief vaak met behulp van camera's waargenomen (vergelijk tabel 3.1 en figuur 3.1). In vergelijking met vermogensdelicten worden geweldsdelicten bovendien veel vaker waargenomen dan op basis van de verhouding in geregistreerde criminaliteit te verwachten is (vergelijk diefstal en geweld, tabel 3.1).

Verder is uit de literatuur al bekend dat de preventieve werking van (live) cameratoezicht op plegers van geweldsdelicten beperkt is. Ook dit is terug te vinden in de geregistreerde en waargenomen geweldsincidenten. Tot slot worden relatief vaker meldingen en aangiften van zakkenrollerij en straatroof gedaan dan dat deze delicten met behulp van cameratoezicht worden geregistreerd. Het kan zijn dat de politie hier minder actief op inzet dan op andere delicten zoals uitgaansgeweld. Een andere verklaring is dat daders van straatroof minder vaak delicten plegen voor het oog van de camera.

3.2.2 Waargenomen incidenten in een stadscentrum

Het cameratoezicht in het centrum van Amsterdam wordt in 2008 op alle dagen live uitgekeken tussen zeven uur 's avonds en drie uur 's nachts (Dekkers, Homburg & Maathuis, 2008). In tabel 3.3 zijn de door de uitkijkers tussen medio 2007 en medio 2008 waargenomen incidenten naar type uitgesplitst.

Tabel 3.3: Type incidenten gelogd door uitkijkers (juli 2007-juni 2008)
(uit: Dekkers, Homburg & Maathuis, 2008)

Type incident	Percentage
Drugs	18
Staandehoudingen of aanhoudingen	15
Onwelwording	8
Ruzie	6
Bedelen	6
Wildplassen	5
Vechtpartij	4
Openbare dronkenschap	4
Overige overlast	3
Beroving, straatroof of zakkenrollerij	3
Prostitutie/tippelen	2
Samenscholing	1
Overig	25
Totaal	100

De aard van deze categorieën waargenomen incidenten is uiteenlopend. Het gaat om operationele handelingen van de politie (staandhoudingen), neutrale waarnemingen zonder justitieel gevolg (onwelwording), overtredingen (bedelen, wildplassen, overlast, samenscholing) en misdrijven (beroving, drugs). De tabel moet daarom met enige omzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Wel valt de vergelijking te maken met de grootste categorieën waarbinnen de aangehouden daders in het gebied te plaatsen zijn (tabel 3.2). Verdachten werden rondom de Wallen en de Nieuwendijk vooral opgepakt voor geweldpleging, diefstal, overlast, APV-overtredingen en straatroof/zakkenrollerij. Voor drugsdelicten werden minder mensen gepakt.

Het valt op dat juist drugsincidenten (zowel drugshandel als drugsgebruik) het meest in de uitkijkruijmt worden waargenomen. Enerzijds is dit opvallend omdat deze delicten gevoeliger zouden zijn voor cameratoezicht dan andere vormen van criminaliteit (Weisburd e.a., 2006). Anderzijds blijkt uit de gesprekken met buurtregisseurs in cameragebieden in het centrum van Amsterdam dat de bewoners vooral overlast ondervinden van groepen toeristen, groepen verslaafden en drugsdealers. Terwijl de dealers goede kennis hebben over het bereik van cameratoezicht en daardoor ook veel omzichtiger te werk gaan, geldt het tegengestelde voor de toeristen en de verslaafden. Doorgaans zijn deze groepen wel bekend met en zich bewust van het cameratoezicht, maar handelen zij niet extra behoedzaam of ontwijkend op het moment dat overmatig drank- of drugsgebruik in het spel is.

3.3 Veranderingen in het criminaliteitsbeeld

Politiefunctionarissen uit beide onderzoeksgemeenten hebben aangegeven dat aanpassing in het cameratoezicht (mits hier sprake van was) ook van invloed is geweest op het criminaliteitsbeeld, het type delicten en het gedrag van daders.

Verandering cameratoezicht en gebruik

In beide onderzoeksgemeenten hebben zich de laatste twee jaar weinig tot geen structurele veranderingen voorgedaan in het aantal camera's in de cameragebieden. De enige plaats waar sprake is van een uitbreiding van camera's is op de Nes in Amsterdam, een straat op de Wallen-Zuid in cameragebied de Wallen (waar voorheen alleen sprake was van camera's op de Wallen-Noord). Dit is gedaan omdat er na de invoering van cameratoezicht op de Wallen volgens de

politie sprake was van zichtbare verplaatsingseffecten naar vooral deze straat. Sinds de extra camera's is de concentratie van overlast en criminaliteit op de Nes verdwenen. Het gebied is beheersbaar geworden. Wel spreiden de overlast en criminaliteit zich volgens de politie uit over een groter terrein en trekken de daders (vooral van drugshandel en heling) en andere overlastgevers die veel van het bereik van de camera's weten, dieper kleine steegjes in waar slecht (camera)toezicht kan worden gehouden. Hier is een oplossing voor gevonden door de politie: na toestemming van een officier van justitie mag de politie posten in het pand of op het dak van ondernemers of gebruikmaken van camera's van deze ondernemers, bijvoorbeeld van café-uitbaters in steegjes waar de verplaatste daders actief zijn. Het controleren van deze steegjes (het 'posten') kan de politie dus niet alleen door fysieke aanwezigheid, maar ook met privaat cameratoezicht doen. Uit interviews met politiefunctionarissen blijkt dat hier in toenemende mate gebruik van wordt gemaakt. Bovendien is de hoeveelheid verplaatste criminaliteit volgens de politiefunctionarissen niet zo groot als de criminaliteit die sinds de invoering van de camera's uit het hele gebied is verdwenen. Er lijkt sprake van een nettowinst voor de criminaliteitspreventie (vergelijk §2.3).

Maatregelen en criminaliteitsbeeld: verandering en verplaatsing

Het cameratoezicht heeft volgens de politie, al dan niet in combinatie met andere maatregelen, een positief effect gehad, in die zin dat bepaalde typen daders en delicten minder actief of minder zichtbaar aanwezig zijn. Hiervoor zijn verschillende verklaringen.

Ten eerste zijn de uitkijkers van camerabeelden volgens de geïnterviewde politiefunctionarissen beter opgeleid dan bij aanvang van het werken met cameratoezicht het geval was. Ook wordt er beter omgegaan met de beschikbare capaciteit (de keuze voor de uitkijkuren). Bovendien zijn de uitkijkers door opleiding en ervaring de laatste jaren vaardiger geworden dan voorheen in het waarnemen van incidenten en het detecteren van potentieel dreigend non-verbaal gedrag. Deze goede aansturing en een goede communicatie maken een adequate opvolging van de waargenomen incidenten of dreigende situaties mogelijk.

Bij andere verklaringen moet een onderscheid worden gemaakt in verschillende soorten delicten, waaronder impulsgedreven criminaliteit versus gecalculerde criminaliteit. Uit zowel interviews met politiefunctionarissen als uit politieregistraties blijkt dat vooral geweldsincidenten en in iets mindere mate

ook verschillende soorten openbareordeproblematiek en (lichte) overlastgevende situaties veelal met camera's worden waargenomen. Het gaat dan om situaties waarin de plegers doorgaans onder invloed zijn van alcohol en/of drugs, of om een andere reden emotioneel in plaats van rationeel handelen. Cameratoezicht heeft volgens de politie weinig preventief effect op deze impulsgedreven en ongecalculeerde incidenten. Op geweldsincidenten wordt wel steeds vaker en steeds gericht ingezet. Dit geldt bijvoorbeeld voor de aanpak van uitgaansgeweld in Zaandam (Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2006). Amsterdamse politiefunctionarissen zeiden hetzelfde. Zo worden camera's gebruikt op knelpunten waar geweld voorkomt. Ook worden camera's doelgericht gestuurd naar panden waar vaak van geweld, inbraak of vandalisme sprake is. Doordat deze incidenten vaker met camera's worden waargenomen, wordt hier ook vaker door de politie opvolging aan gegeven. Een grotere pakkans, verwachten de politiefunctionarissen, zal op termijn bijdragen aan het preventieve effect van cameratoezicht.

Drugshandel en drugsgebruik blijken in de centra van (middel)grote steden de grootste problemen. Uit eerder onderzoek blijkt al dat daders van vermogens- en marktdelicten gevoeliger zijn voor cameratoezicht dan de daders van impulsgedreven feiten zoals geweld, in de zin dat drugshandelaars zich bewust zijn van en rekening houden met het cameratoezicht. Voor het bestrijden van drugshandel en -gebruik zijn allerlei maatregelen genomen, zoals begeleidwomentrajecten, verslavingszorgtrajecten, dagbestedingstrajecten (maatregelen voor junks die vallen binnen de begroting van het Veiligheidshuis) en tot slot het sneller in hechtenis nemen van zowel verslaafden als dealers. In combinatie met deze maatregelen is cameratoezicht voor drugsdelicten in de ogen van de geïnterviewde politiemedewerkers effectief geweest.

Cameratoezicht heeft op de drugsfeiten volgens hen zowel een preventief effect als een verplaatsingseffect gehad. Het preventieve effect is zichtbaar in een afname van de drukte met junks over de laatste twee jaar; ook geven politiefunctionarissen aan minder last te hebben van de drugsdealers. Het verplaatsingseffect is zichtbaar in het feit dat de dealers die nog actief zijn, goed op de hoogte zijn van het camerabereik en zich verplaatsen naar de blindspots in het cameragebied, waar geen toezicht is. De politie kan steegjes met deze blindspots echter ook met behulp van camera's van ondernemers controleren, zoals eerder beschreven. Hier wordt in Amsterdam in toenemende mate gebruik van gemaakt en volgens de politie werpt dit zijn vruchten af.

Daders: gewenning en onopmerzaamheid

Wat geldt voor bewoners en ondernemers van (cameragebieden in) grote steden, geldt ook voor daders in cameragebieden: cameratoezicht in de openbare ruimte is minder een item dan het was bij de invoering van de maatregel. Waar criminaliteitsplegers en overlastgevers bij aanvang zeer alert waren op het nieuwe toezichtsfenomeen en de vergrote pakkans, is volgens de politie inmiddels meer sprake van gewenning. Enerzijds houdt dit volgens politiefunctionarissen in dat (potentiële) plegers zich minder behoedzaam dan voorheen gedragen in cameragebieden wanneer zij van plan zijn een delict te plegen. Anderzijds geldt voor sommige daders dat zij inmiddels vergaande kennis hebben van de techniek, de locaties, het bereik en de bewijswaarde van (de opnames van) het cameratoezicht. Hierdoor zijn zij beter in staat het cameratoezicht te omzeilen dan bij invoering van het instrument het geval was. De preventieve werking van de camera's nam om deze redenen volgens politiefunctionarissen in beide onderzoeksgemeenten na verloop van tijd af.

Delicten: aandacht voor kleine criminaliteit en overlast

In beide onderzoeksgemeenten, zo geven de politiefunctionarissen aan, is sinds de invoering van cameratoezicht sprake van een verschuiving van de gerichtheid op de 'grote' gewelds-, vermogens- en marktdelicten naar aandacht voor kleine criminaliteit. Hieronder worden APV-overtredingen, lichte overlast en openbareordeverstoringen verstaan.

Gewelds-, vermogens- en marktcriminaliteit zijn een grootstedelijke problematiek. De inzet op deze vormen van criminaliteit zal dan ook niet verdwijnen. 'De Wallen zijn een populair gebied waar het verkopen van een paracetamol als twee wikkels heroïne voor tachtig euro aan een toerist zeer lucratief zal blijven,' zoals een politiefunctionaris de permanente problematiek omschrijft. De problematiek verdwijnt dus niet maar is wel afgenomen, om uiteenlopende redenen, zoals meer camera- en politietoezicht, gebruikmaken van posten en particuliere camera's, en zorg- en opvangtrajecten voor overlastgevers en verslaafden. Door deze afname is het voor de politie mogelijk om ook op de 'kleine criminaliteit' te letten. Volgens politiefunctionarissen wennen bewoners en ondernemers snel aan een afname van de grote problematiek rond drugs, geweld en diefstal, en dienen zij nu meer klachten in over zaken als geluids-overlast, zwerfafval en hondenpoep. Deze kleine criminaliteit bestaat dus niet uit nieuwe problemen, maar uit problemen waar hernieuwde aandacht en opvolgingscapaciteit voor is. Politiefunctionarissen uit beide onderzoeks-

gemeenten geven aan niet te wachten tot de kleine criminaliteit uit de hand loopt, maar direct door te pakken met behulp van camera's. Bewoners en ondernemers ervaren dit soort zichtbare overlast als hinderlijk, en cameratoezicht kan er volgens de politie goed tegen worden ingezet.

3.4 De invloed van camera's op (plegers van) delicten

In dit hoofdstuk is een indruk gegeven van het daderschap en het criminaliteitsbeeld in cameragebieden. Delicten binnen de cameragebieden van beide onderzoeksgemeenten zijn naast elkaar gezet. Hierbij ging het om een uitgaansgebied en een stadscentrum. Dit criminaliteitsbeeld in cameragebieden is vergeleken met het waarnemingenbeeld in uitkijkruintes. Tot slot is nagegaan of een verandering in cameratoezicht invloed heeft op het type delicten en het gedrag van daders. Uit de gesprekken met politiefunctionarissen en uit de politieregistraties bleek het volgende.

- Het criminaliteitsbeeld in de cameragebieden wijkt, wat de verdeling van delicten betreft, niet opvallend af van het criminaliteitsbeeld in gelijksoortige gebieden in dezelfde politieregio die niet onder cameratoezicht staan. Dit bleek uit een vergelijking met jaarverslagen van de betreffende politieregio's.
- In beide cameragebieden is vooral sprake van diefstal en geweld. Voor de delicten geweld en overlast zijn de recidivepercentages in het stadscentrum het hoogst. De aanwezigheid van (camera)toezicht schrikt de overlast- en geweldplegers dus niet af. Dit sluit aan bij resultaten van eerder onderzoek (Short & Ditton, 1998).
- Sinds het cameratoezicht (in combinatie met andere maatregelen ingezet) is de criminaliteit rond drugs en heling volgens Amsterdamse politiefunctionarissen grotendeels uit de cameragebieden verdwenen. Bewoners klagen nu vaker over de lichtere overtredingen van notoire overlastgevers en de politie zet hier actiever op in dan voorheen. Dit zijn geen nieuwe problemen, maar problemen waar nu hernieuwde aandacht en een actieve aanpak voor (mogelijk) is. In de (recidive)percentages van geregistreerde overlast is dit terug te zien.
- Op grond van de praktijkgegevens die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, lijkt het (gewenste) effect van cameratoezicht sterker af te hangen van (operationele) keuzes van politie en gemeente dan van de achtergrond en keuzes van (potentiële) daders. In het cameragebied van Zaandam is geko-

zen voor de aanpak van uitgaansgeweld en in het Amsterdamse Wallengebied ligt de prioriteit bij het tegengaan van drugsoverlast. Dit is terug te zien in het aantal incidenten dat met behulp van de camera's wordt waargenomen. De incidenten met de hoogste prioriteit worden het meest in de uitkijkruimte gezien. De aard van de waargenomen incidenten komt dus overeen met de beleidsprioriteiten die door gemeente en politie zijn gesteld. Delictgericht uitkijken, ook naar daders van delicten die nog geen beleidsprioriteit zijn, werpt naar verwachting zijn vruchten af.

- Een aanpassing in het cameratoezicht (mits hier sprake van was) is ook van invloed geweest op het criminaliteitsbeeld, het type delicten en het gedrag van daders. In combinatie met andere maatregelen (van 'posten' tot allerlei trajecten voor drugsdealers en -gebruikers) heeft cameratoezicht effect gehad, in die zin dat de overlast rond drugs en heling in het centrum van Amsterdam is afgenomen. Hier komt wel meer aandacht voor andere (lichtere) vormen van criminaliteit voor in de plaats.
- Waar criminaliteitsplegers en overlastgevers bij aanvang van cameratoezicht zeer alert waren op het toezichtmiddel en de vergrote pakkans, is volgens de politie inmiddels meer sprake van gewenning. Enerzijds houdt dit in dat (potentiële) daders zich in cameragebieden minder behoedzaam gedragen dan voorheen. Anderzijds zijn daders, door hun toegenomen kennis van en ervaring met cameratoezicht, beter in staat de camera's te omzeilen. Er is volgens de politie dus sprake van een afnemende preventieve waarde door kennisopbouw bij de calculerende daders, maar een toenemende opsporingswaarde voor de onbehoedzame plegers in cameragebieden.

4

Potentiële daders en risicogroepen

4.1 Potentiële daders en risicogroepen

In het kader van dit onderzoek zijn interviews gehouden met potentiële daders. Dit zijn personen die in cameragebieden komen en daar (mogelijk) afwegingen maken over het al dan niet plegen van delicten. Deze gesprekken zijn van belang omdat de afwegingen van potentiële daders direct ingaan op de (mate van) preventieve werking van cameratoezicht. Alle potentiële daders die zijn geïnterviewd, behoren tot bepaalde risicogroepen. In 2008 en 2010 zijn 22 interviews met potentiële daders gehouden, waarvan 19 face-to-face-interviews met jongeren in jongerencentra in Amsterdam en Zaanstad, en drie telefonische interviews met Halt-jongeren in Amsterdam. Het gaat om zowel autochtone als allochtone jongeren (van Turkse, Marokkaanse of Antilliaanse afkomst). De focus ligt bij jongeren die voor school, werk, ontspanning of uitgaan regelmatig in cameragebieden komen en zich dan in overlastgevende situaties kunnen bevinden (uitgaansproblematiek, hangjeugd).

Achtereenvolgens worden de kennis van de jongeren over cameratoezicht en hun ideeën over het doel en de effectiviteit van cameratoezicht besproken. Verder gaan we in op het gedrag, de ervaringen en de afwegingen van potentiële daders en risicogroepen in cameragebieden. Ook kijken we naar de mate waarin deze afwegingen tussen verschillende typen delicten en potentiële daders kunnen verschillen.

In tabel 4.1 is een overzicht van alle geïnterviewde potentiële daders (risicjongeren) opgenomen. Uit deze tabel blijkt dat het van 5 van de 22 jongeren onbekend is of zij in het verleden overlast hebben veroorzaakt of een delict hebben gepleegd. Van de zeventien jongeren die hier wel uitspraken over hebben willen doen, hebben negen jongeren gezegd nooit iets te hebben uitgehaald, acht jongeren hebben toegegeven wel eens criminaliteit of overlast te hebben veroorzaakt. Dit is bijna de helft van de 17 jongeren, ruim eenderde van alle 22 geïnterviewde potentiële daders. De antecedenten lopen uiteen van overtredingen als te hard rijden en fout geparkeerd staan tot misdrijven als diefstal, mishandeling en drugsdeals. Tot slot hebben vijftien jongeren aangegeven dat zij

direct mensen kennen die wel eens overlast hebben veroorzaakt of delicten hebben gepleegd; van de resterende zeven jongeren is dit onbekend (tabel 4.1).

Tabel 4.1: Potentiële daders en risicogroepen Amsterdam en Zaanstad

Potentiële daders/ Risicogroepen	Overlast veroorzaakt/ Delict gepleegd	Vrienden/bekenden Overlast of delict gepleegd
Bureau Halt Amsterdam-Amstelland		
1 Halt-jongere, Vrouw, 18	Nee	(Geluids)overlast, drugs, openbare dronkenschap
2 Halt-jongere, Man, 16	Nee	Ja – overlast, diefstal
3 Halt-jongere, Man, 18	Ja – zonder toelichting	Ja – straatroof
Jongerencentrum 1 Amsterdam		
4 Man, 20, Marokkaans	Ja – vechtpartij	Ja – autokraak
5 Man, 18, Surinaams	Onbekend	Onbekend
6 Man, 18, Nederlands	Nee	Onbekend
7 Man, 27, Surinaams	Ja – alcohol, drugsdeal	Ja – vechtpartij
8 Man, 22, Marokkaans	Nee	Ja – overlast, alcohol
9 Man, 20, Marokkaans	Nee	Onbekend
10 Man, 20, Marokkaans	Ja – fout geparkeerd	Onbekend
Jongerencentrum 2 Amsterdam-Noord		
11 Vrouw, 20, Marokkaans	Nee	Ja – straatroof, overval
12 Man, 15, Antilliaans	Ja – diefstal, straatroof, drugsdeal, geweld, enz.	Ja – diefstal, straatroof, drugsdeal, geweld, enz.
13 Man, 21, Antilliaans	Ja – mishandeling/geweld, verleden drugs	Ja – drugshandel, diefstal
14 Man, 17, Marokkaans	Ja – zonder toelichting	Ja – zonder toelichting
Jongerencentrum 3 Zaanstad (Zaandam, Poelenburg)		
15 Man, 15, Turks	Nee	Ja – vandalisme, overval
16 Man, 15, Turks	Nee	Onbekend
17 Man, 16, Turks	Onbekend	Onbekend
18 Man, 16, Turks	Onbekend	Ja – overlast, vernieling, vandalisme
19 Man, 17, Turks	Nee	Ja – zonder toelichting
Jongerencentrum 4 Zaanstad (Oostzaan)		
20 Man, 23, Nederlands	Ja – hard rijden, diefstal	Ja – zonder toelichting
21 Vrouw, 20, Nederlands	Onbekend	Onbekend
22 Man, 19, Nederlands	Onbekend	Ja – overval

4.2 Kennis cameratoezicht

Risicjongeren denken relatief veel te weten van cameratoezicht, het gebruik door de politie en vooral de locaties van de camera's in hun buurt. De kennis over het gebruik door de politie hangt vaak samen met de persoonlijke ervaringen en eventuele antecedenten van de jongeren: vooral in die gevallen waarin de jongeren zelf of vrienden van de jongeren met behulp van camera's zijn opgepakt, is kennis over de aanwezigheid en het gebruik van cameratoezicht aanwezig (§4.5).

Een groot deel van de geïnterviewde potentiële daders is naar eigen zeggen ‘jongen van de straat’. De locaties van de camera’s in Amsterdam of Zaanstad zijn hun vrijwel altijd bekend. Dit geldt zeker wanneer de camera’s recent zijn (bij)geplaatst. Dit is opmerkelijk, want over camera’s die al langer deel uitmaken van het straatbeeld worden relatief weinig opmerkingen gemaakt. Het is waarschijnlijk dat de jongeren aan deze camera’s ‘gewend’ zijn, terwijl een vernieuwing of bijplaatsing van camera’s de jongeren er weer bewust van maakt dat er cameratoezicht aanwezig is. Zo zei een van hen het volgende: ‘Ik heb zelf ook wel eens wat uitgehaald, maar ik heb me nooit wat van de camera’s aangehouden, ze hangen er al zo lang en horen bij de straat; ik let er niet meer op.’

De jongeren die zelf antecedenten bij de politie hebben, weten doorgaans ook wat het bereik van de camera’s kan zijn. De meeste jongeren doelen met camera’s in de openbare ruimte echter op de oudere statische (staaf)camera’s, veelal gebruikt door particulieren. Door gemeente en politie wordt gebruikgemaakt van de (minder goed zichtbare) dome-camera’s; niet iedereen is met dit type camera en de aanwezigheid ervan bekend. Het onderscheid tussen publiek en privaat cameratoezicht wordt dus niet altijd of niet correct gemaakt. Dit blijkt wel uit de volgende opmerking: ‘De camera’s op de Wallen zijn te opzichtig. In plaats van die zichtbare staven is het beter om ze te verbergen of op te hangen als straatlampen. Als er dan gedeald wordt, kan de politie meteen tot actie overgaan.’

Ook het verschil in kennis over de kwaliteit van het beeldmateriaal is afhankelijk van eventuele antecedenten en eerder contact met de politie van de jongere in kwestie. Tot slot bestaan er bij een aantal jongeren misvattingen over het dagelijks gebruik van de camera’s. De onderstaande casus maakt dit duidelijk.

Dummycamera’s?

‘Ik heb vaak genoeg iets gedaan: diefstal, straatroof, enzovoort. De politie kent me goed. Maar ik ben nog nooit opgepakt met behulp van camera’s: drie keer ben ik gesnapt, alle drie de keren door de politie. Ik weet wel hoe het werkt, want een vriend van me werkt bij de politie. Bijna alle camera’s hangen er voor het afschrikken. Ze hangen er voor de fake en staan niet eens aan, boeven weten dit,’ aldus een respondent.

4.3 Doel en effectiviteit cameratoezicht

Cameratoezicht is er volgens de jongeren voor het voorkomen (preventie) van criminaliteit, het afschrikken of opsporen van daders en het veiligheidsgevoel van burgers. In cameragebieden in Amsterdam is veel toerisme en zijn drukke pleinen waar grote aantallen mensen samenkomen; de jongeren begrijpen dat hier camera's hangen om de mensenmassa in de gaten te houden ('toezicht, rust en orde') en om direct op incidenten te kunnen ingaan.

Buiten de stadscentra van Amsterdam en Zaanstad is er volgens de jongeren cameratoezicht in probleemwijken voor uiteenlopende kwesties, waaronder het bestrijden van overlast, vandalisme, hanggroepen, drugsgebruik en -handel, fietsdiefstal, autokraak, inbraak en geweldpleging. Volgens een enkeling kan het tegeneffect van 'zoveel cameratoezicht' wel zijn dat burgers en bewoners zich geïntimideerd of uitgedaagd voelen door de ordehandhavers die met de camera's werken (zie §4.5).

Eventuele privacybezwaren lopen tussen de verschillende jongeren uiteen. De jongeren met antecedenten of problemen met de politie zijn weinig van het toezichtmiddel gecharmeerd, maar jongeren die naar eigen zeggen geen overlast of criminaliteit hebben gepleegd of die zelf slachtoffer van een delict zijn geweest, staan positiever tegenover cameratoezicht. 'Alles wat je privé zaken vindt, doe je maar thuis, de straat is van ons allemaal,' aldus een van hen.

Effectiviteit

De vraag of en zo ja, in hoeverre cameratoezicht effectief is, wordt zeer verschillend beantwoord. Ten eerste hangt de effectiviteit van het middel volgens de jongeren af van het moment en het soort overlast of delict dat wordt gepleegd. 'Met een slok of een pilletje op na het stappen zijn bij mij ook wel eens akkefietjes uit de hand gelopen, terwijl het eigenlijk niet nodig was,' aldus een van de jongeren over uitgaansgeweld en alcohol- of drugsgebruik. Op delicten die daders 'op voorhand bedenken' (als voorbeelden worden inbraak, diefstal en autokraak genoemd), hebben de camera's volgens een aantal jongeren een grotere preventieve werking dan op het uitgaansgeweld. Toch werpt een enkeling tegen dat 'als je het echt wilt, dan doe je het toch wel, met een bivakmuts of capuchon op is het probleem opgelost'.

Andere jongeren denken dat de ervaring van de daders belangrijk is. Zo geeft een van de jongeren aan dat hij en zijn vrienden vaak iets hebben uitgedaagd en zelden ('maar drie keer') zijn betrapt. Alle drie de keren dat zij gepakt

zijn, was dit direct door de politie op straat en niet met behulp van cameratoezicht. Volgens deze jongere is de inzet van undercoveragenten een betere oplossing dan het gebruik van camera's op straat. De bedreven veelplegers weten het cameratoezicht volgens hem te ontwijken.

Volgens een derde groep jongeren hangt de effectiviteit af van de kwaliteit van de beelden: als de beelden scherp zijn en de houding, de kleding en het signalement voldoende duidelijk, kunnen de beelden van belang zijn voor de opsporing. Volgens de jongeren geldt dit nog sterker wanneer de daders bekend zijn van de politie; deze zullen dan sneller worden geïdentificeerd.

Los van de jongeren die denken dat de effectiviteit van cameratoezicht van een van deze condities afhangt, is nog een klein aantal jongeren van mening dat camera's helemaal geen nut hebben, 'want ze staan toch niet aan' of 'je kunt niet zo goed zien wat er gebeurd is, want de beelden zijn vaag'. Een laatste kleine groep jongeren denkt dat cameratoezicht wel zinvol is. De onderstaande casus is hier een voorbeeld van.

Camera's om overvalcriminaliteit tegen te gaan

'Een "buitencamera" kan heel effectief zijn,' geeft een van de respondenten aan. 'Mijn moeder heeft een sigarenzaakje in Amsterdam-Noord. In drie jaar tijd is de winkel twee keer overvallen. De hele kassa is leeggeplunderd, omzet weg. Er hangen wel camera's in de winkel, maar de overvallers bedekten hun gezicht en riepen toen ze binnenkwamen: "Trek het snoer eruit!" Dit soort verhalen hoor je wel vaker, bijvoorbeeld ook bij overvallen op tankstations. Camera's in een winkel hebben volgens mij weinig nut: iedereen weet dat ze er hangen, dat weet je gewoon, en anders hangt er een sticker op het raam, waaraan je het kan zien. Bovendien kunnen de binnencamera's zo worden uitgeschakeld. Als er "bolletjes" buiten hadden gehangen, hadden de overvallers misschien wel twee keer nagedacht voor ze door zouden zetten. En als ze er niet van wisten, stonden ze toch al van afstand op beeld. Misschien had de politie de daders dan wel kunnen opsporen. Dat is nu niet gelukt.'

Het valt op dat de drie jongeren die van mening zijn dat cameratoezicht wel zinvol is (zonder hier direct voorwaarden aan te verbinden, wat een groot deel van de jongeren wel deed), alle drie slachtoffer van een misdrijf zijn geweest of in hun directe omgeving een slachtoffer kennen, en niet zelf een delict hebben

gepleegd (of dit niet hebben toegegeven). Het is waarschijnlijk dat slachtoffers en daders de effectiviteit van het toezichtmiddel verschillend inschatten. Met name de slachtoffers van misdrijven op plaatsen die niet onder cameratoezicht stonden, geven aan veel van het middel te verwachten.

4.4 Gedrag en cameratoezicht

De meeste jongeren geven expliciet aan weinig rekening te houden met cameratoezicht. Dit heeft niet te maken met de kennis over de aanwezigheid van cameratoezicht, want over het algemeen weten de jongeren hiervan (al kan de kennis deels op onjuiste veronderstellingen berusten, zie §4.2). Een deel van de respondenten geeft aan niet op de camera's te letten, 'want ik doe toch niets verkeerd'. Een enkeling geeft aan geen rekening met cameratoezicht te houden, omdat 'het toch niet helpt' (§4.3).

Een laatste kleine groep geeft in eerste instantie aan te denken dat de aanwezigheid van camera's voor hen, in het (hypothetische) geval dat ze iets 'zouden willen doen', of voor echte criminelen geen remmende factor is, omdat 'ze het toch wel doen, als ze het écht willen'. Bij de vraag naar verdere uitleg gaf een van de jongeren echter het volgende aan: 'Als er genoeg te halen valt, blijven ze echt niet weg om de camera's. Ze weten waar ze hangen en hoe ze hun gezicht moeten afdekken.' Een ander zei: 'Nee, de camera's hebben geen zin, alsof een overvaller gewoon het tankstation inwandelt, hij heeft altijd een bivakmuts op, dat zou ik wel doen.'

Over het dealen van drugs werd het volgende gezegd: 'Als ik 's ochtends naar mijn werk ga op de Wallen, zijn er nog veel gasten die van de drugs staan te spacen. Ik heb gehoord dat er dealers zijn die ondanks het cameratoezicht toch doorgaan met dealen omdat zij hun brood moeten verdienen. Ze hebben lak aan de camera's en willen toch aan de kost komen.' Deze groep dealers gaat er dan mogelijk van uit dat de politie niet snel genoeg reageert (zie hoofdstuk 5 voor de discussie rond gelegenheidsbeperkende maatregelen als extra politie-surveillance). Later werd hier door dezelfde jongere aan toegevoegd: 'Wel gaan de dealers soms ergens anders dealen. De junks weten ze toch wel te vinden, ze zijn van de dealers afhankelijk.' Hieruit blijkt dat jongeren ervan uitgaan dat er toch meer rekening met cameratoezicht wordt gehouden dan zij in eerste instantie denken (vergelijk met het gedrag van daders, hoofdstuk 5). Van één respondent is de gedragsaanpassing en het gevoel in cameragebieden opmerkelijk (onderstaande casus).

Vervelend gevoel

‘Camera’s geven me een vervelend gevoel. Onze wijk hangt vol met camera’s, ze zijn lukraak opgehangen. Het geeft me een gevoel van “Big Brother is watching you”. Er is te veel controle op de burgers. Ik word er geïrriteerd van, dus daardoor let ik er niet meer op, hoewel ik zelf ook één keer iets heb gedaan. Ik zit zelf in de transport en logistiek en ik weet dat diefstal, vandalisme, vernieling op parkeerplaatsen en bedrijventerreinen, enzovoort vaak voorkomen, steeds vaker zelfs. Je zou camera’s daar moeten inzetten, op plekken waar het nodig is, in plaats van op alle willekeurige plekken. Dat geeft een vervelend gevoel en dan letten de mensen er ook echt niet meer op.’

De opmerking in deze casus sluit aan bij de literatuur over de effectiviteit van cameratoezicht binnen duidelijk afgebakende terreinen. Uit Phillips (1999) blijkt bijvoorbeeld dat het effect van camerasurveillance op de objectieve en subjectieve veiligheid samen het grootst is op parkeerplaatsen, gevolgd door winkelcentra. Uit het citaat blijkt ook dat het ‘lukraak’ ophangen van camera’s volgens een enkeling niet bijdraagt aan het veiligheidsgevoel, terwijl het gericht inzetten op afgebakende terreinen, zoals bijvoorbeeld parkeerplaatsen of bedrijvenparken, wel positief wordt beoordeeld.

4.5 Ervaringen en afwegingen in cameragebieden

Uit tabel 4.1 bleek al dat 8 van de 22 jongeren expliciet hebben toegegeven wel eens delicten te hebben gepleegd of overlast te hebben veroorzaakt. Ook gaven vijftien jongeren aan vrienden of bekenden te hebben met overlastgevend of crimineel gedrag dat in het verleden is gepleegd. Deze ervaringen en de mogelijke invloed van cameratoezicht zijn nader bekeken.

Geen/weinig rekening houden met cameratoezicht

Een aantal jongeren gaf aan dat noch zij, noch vrienden of bekenden (veel) rekening houden met het cameratoezicht. Het gaat hierbij vooral om plegers van ‘impulsdelicten’ of om jongeren die onder invloed zijn van alcohol of drugs, eventueel in combinatie met groepsdruk van leeftijdsgenoten. Zo geeft

een jongere aan dat hij bij een vechtpartij niet op camera's zou letten, maar alleen bezig zou zijn met het gevecht op dat moment. In §4.3 is een jongere geciteerd die aangaf dat alcohol- of drugsgebruik het uitgaansgeweld alleen maar versterkt. Cameratoezicht heeft hier waarschijnlijk geen preventief of remmend effect op.

In §4.2 is al genoemd dat volgens een enkeling het tegeneffect van 'zoveel cameratoezicht' ook kan zijn dat burgers zich geïntimideerd of uitgedaagd voelen door gebruikers van het toezichtmiddel, of de situatie als onveiliger ervaren dan deze werkelijk is. Op die manier levert cameratoezicht geen bijdrage aan de verbetering van de objectieve en subjectieve veiligheid. Een aantal respondenten heeft dit zelf ook ervaren. Zo gaven enkele jongeren aan dat zij, zonder dat zij naar eigen zeggen iets verkeerd deden, maar gewoon ergens liepen of 'stonden te chillen met vrienden' (hanggroepen), al door de politie werden aangesproken op verdacht of overlastgevend gedrag. Dit was dan door buurtbewoners doorgebeld of vastgelegd op camerabeelden waar de jongeren later mee werden geconfronteerd. Het valt op dat dit vaker wordt gemeld door de allochtone jongeren die in het kader van dit onderzoek zijn gesproken, dan door de autochtone jeugd. Dit strookt met de aanname dat sommige groepen niet-westerse allochtonen in Nederland zich sneller slachtoffer of zondebok voelen dan de autochtone bevolking.¹³ Een van de jongeren zei het volgende.

De politie moet ons hebben

'In plaats van het inzetten van cameratoezicht zou het beter zijn dat de verschillende culturen met elkaar leren leven. Als zij elkaar goed kennen, zullen er minder problemen zijn en hoeft men minder schijnheilig met elkaar om te gaan. Zo stond ik gewoon rustig te chillen met vrienden tot de buurtbewoners de politie hadden gebeld. De politie was bekend met ons en houdt ons met de camera's in de gaten en verzocht ons om weg te gaan. Je doet niks, maar toch komen ze op je af. Weer een voorbeeld van een probleem zoeken dat er eigenlijk niet is. Er wordt te veel met de camera's op jongeren gelet.'

13 Zie bijvoorbeeld: www.trouw.nl/opinie/letter-en-geest/article3314082.ece/Marokkaanse_lieverdjes_hebben_de_toekomst.html.

Verplaatsing/aanpassing naar aanleiding van cameratoezicht

Een aantal jongeren denkt dat cameratoezicht alleen leidt tot verplaatsing van de problemen. Dit wordt vooral gesuggereerd in relatie tot jeugdoverlast en drugsgerelateerde criminaliteit (handel en gebruik). Over dit laatste type delict zegt een respondent: 'Cameratoezicht helpt niet. Het is net als wanneer je je auto gaat parkeren. Als je je auto in een bepaalde straat niet kwijt kunt, parkeer je hem in een andere straat. Je moet hem toch ergens laten. Zo gaat het ook met dealen: de junks hebben de drugs toch wel nodig, dus het verdwijnt niet, maar het verplaatst zich gewoon.' Volgens deze jongere zijn de camera's te opzichtig. Juist de zichtbaarheid van camera's en kennis over cameratoezicht leiden tot aanpassing. Subtiele camera's of verborgen plaatsing zouden deze verplaatsings-effecten niet of minder tot gevolg hebben, wat er volgens hem toe leidt dat drugshandel en drugsgebruik beter kunnen worden aangepakt.¹⁴

Verder gaf een jongere aan dat daders volgens hem overgaan op andere soorten van criminaliteit die lucratief zijn en een kleinere pakkans hebben (vergelijk §2.3, functionele verplaatsing). Op dit moment geldt dat volgens hem voor daders, vooral Oost-Europeanen, die zich bezighouden met skimmen en zakkenrollen. Deze jongere denkt dat dit soort delicten nu erg lucratief is ('booming business'); op het moment dat hier harder op wordt gehandhaafd, zal er volgens hem weer een verschuiving naar andere delicten plaatsvinden.

Tot slot blijkt uit de interviews dat jongeren met antecedenten beter op camera's letten dan jongeren die naar eigen zeggen nog nooit overlastgevend of crimineel gedrag hebben vertoond. Waar jongeren in eerste instantie aangeven hun gedrag niet door camera's te zullen aanpassen in het (hypothetische) geval dat zij voornemens zijn een delict te plegen, blijkt dit na doorvragen wel zo te zijn: 'Nee, de camera's hebben geen zin, alsof een overvaller gewoon het tankstation inwandelt, hij heeft altijd een bivakmuts op, dat zou ik wel doen' (§4.4). Een overval van een tankstation is echter wel een doelgericht delict dat voorbereiding vereist; dit kan niet worden gezegd voor alle delicten.

Afzien van overlast of criminaliteit vanwege cameratoezicht

Geen enkele jongere gaf direct en expliciet aan vanwege de aanwezigheid van camera's af te zien van voorgenomen overlast of criminaliteit. Dit kan ten eerste

14 Met de plaatsing van de dome-camera's, die minder goed zichtbaar zijn dan de oudere staafcamera's, wordt hier al aan tegemoetgekomen. De jongere verwees vermoedelijk naar particuliere beveiligingscamera's (staafcamera's) op straat.

te maken hebben met het type delict. Uit tabel 4.1 blijkt dat de groep potentiële daders zich met name heeft ingelaten met lichte overlast (mogelijk lagere drempel) of met impulsdelicten (geweld, vaak onder invloed van alcohol of drugs). Ook kan het zo zijn dat jongeren hun eigen gedrag niet als overlastgevend ervaren en het dus niet nodig vinden hun gedrag aan te passen. Tot slot denkt een klein deel van de jongeren dat de effectiviteit van cameratoezicht van bepaalde condities afhankelijk is, of dat het middel 'niet werkt'. Het afzien van gedragsaanpassing ligt in dat geval voor de hand.

4.6 Zijn potentiële daders te beïnvloeden door camera's?

Typen potentiële daders

- **Calculerende daders**
Potentiële daders, zoals deze geïnterviewd zijn in jongerencentra, zijn over het algemeen lastig te beïnvloeden door cameratoezicht. Ten eerste blijkt uit de onderzoeksresultaten dat de geïnterviewde potentiële daders niet de meest geraffineerde daders zijn. Zij hebben vaak over strafbare feiten horen praten door anderen of zijn zelf opgepakt voor met name kleine vergrijpen. De meer calculerende daders bevinden zich dus nagenoeg niet in jongerencentra en in mindere mate in de kennissenkring van deze jongeren. Het kan ook zijn dat de jongeren hier geen uitspraken over wilden doen.
- **Impulsieve daders**
Naast calculerende daders is vooral sprake van daders die delicten uit impulsiviteit of onverschilligheid plegen. Uit tabel 4.1 blijkt dat het met name gaat om impulsieve daders: jongeren die zich schuldig hebben gemaakt aan vandalisme, vernieling, overlast of (uitgaans)geweld, niet zelden in combinatie met alcohol- of drugsgebruik. De impulsieve plegers letten daarbij beperkt of niet op de aanwezigheid van camera's. Camerabeelden kunnen daardoor vaak wel leiden tot de opsporing van deze groep daders. Naar eigen zeggen is dit bij de meeste jongeren niet het geval geweest. Toch houden de impulsieve daders die vaak delicten hebben gepleegd wel rekening met het cameratoezicht (§4.5).
- **Onverschillige daders**
Een klein aantal jongeren is of kent daders die niet zozeer in een impuls han-

delden, maar gewoon onverschillig zijn. Zij hebben vaak al meerdere keren verschillende delicten gepleegd, zoals diefstal, straatroof, drugsdeal en geweld (tabel 4.1). Ook voor deze groep potentiële daders lijkt de preventieve werking van cameratoezicht beperkt. Toch houdt ook deze groep persisterende daders wel rekening met het cameratoezicht (§4.3). Mogelijk is de inzet van camera's in combinatie met andere maatregelen wel effectief, zeker wanneer het gaat om 'jongeren van de straat' of om bekenden van de politie. De inzet van undercoveragenten en programma's die de sociaal-culturele integratie en participatie bevorderen, worden door de jongeren zelf genoemd als effectieve methoden ter voorkoming of bestrijding van criminaliteit.

Afwegingen potentiële daders

De meeste potentiële daders geven dus aan zich niet door cameratoezicht te laten weerhouden in het hypothetische of reële geval dat zij een delict kunnen of willen gaan plegen. De redenen hiervoor zijn uiteenlopend en kunnen als volgt worden samengevat.

- Kennis van cameratoezicht
Als potentiële daders niet van de aanwezigheid van camera's weten of als ze gewend zijn aan camera's op plaatsen waar zij vaak komen, zullen zij hun (overlastgevend of crimineel) gedrag niet of nauwelijks aanpassen. Een vernieuwing of bijplaatsing van camera's leidt tot een hernieuwd besef van de aanwezigheid van camera's en de gevolgen hiervan en mogelijk ook tot een (tijdelijke) gedragsaanpassing.
- 'Hoeveelheid' cameratoezicht
Cameratoezicht kan ook 'te veel' zijn. Het gaat dan om camera's in willekeurige gebieden in plaats van op afgebakende terreinen. Een overdaad aan camera's kan volgens een enkeling averechts werken: men let er niet meer op, vindt het storend of voelt zich uitgedaagd of geïntimideerd door de gebruikers van het toezichtmiddel. Deze groep potentiële daders zegt eventueel crimineel gedrag er niet om te laten.
- Ongevoeligheid voor cameratoezicht
Potentiële daders die onder invloed zijn van alcohol of drugs, zijn niet of minder gevoelig voor cameratoezicht en zullen sneller overgaan tot het plegen van (impuls)delicten. Een voorbeeld is uitgaansgeweld.

- Rationele afweging in cameragebieden
Potentiële daders die een grote opbrengst verwachten, zullen voorbereidende maatregelen treffen en dan alsnog overgaan tot het plegen van het voorgenomen delict. Het opzetten van een bivakmuts voor het plegen van een autokraak of overval wordt genoemd.
- Cameratoezicht en aannames over effectiviteit
Uit opmerkingen van enkele jongeren blijkt tot slot dat zij verwachten dat het plegen van delicten (ondanks het cameratoezicht) rendabel kan zijn, mits is voldaan aan bepaalde voorwaarden zoals een ervaren dader, een slechte beeldkwaliteit en/of de veronderstelling dat de beelden onvoldoende bewijsmateriaal opleveren.
- Drugs: junks, dealers en mogelijke verplaatsing
Een aantal jongeren vertelde over ervaringen met drugsgebruikers en handelaars. Drugsdealers willen zich vanwege het risico van de camera's nog wel eens verplaatsen naar gebieden die niet onder cameratoezicht staan. Junkers zijn minder gevoelig voor het toezichtmiddel en gebruiken ook voor het oog van de camera's. Als ze zich verplaatsen, is dat omdat de dealers dit hebben gedaan; de junkers zijn immers van de dealers afhankelijk. In hoofdstuk 5 wordt hier dieper op ingegaan. Ook andere delicten die lucratief zijn en een kleine pakkans hebben ('laagdrempelig'), kunnen volgens de jongeren leiden tot verplaatsingseffecten. Skimmen en zakkenrollen worden genoemd.

Daders

5.1 Aangehouden en geverbaliseerde daders

Voor het onderzoek zijn in de periode mei-augustus 2008 en juli-oktober 2010 face-to-face-interviews gehouden met 21 daders. In de lijn met het verkennende karakter van dit onderzoek ligt de nadruk op een kwalitatieve vorm van dataverzameling. Wij hebben de onderzoeksresultaten dan ook niet gekwantificeerd weergegeven. De 21 respondenten zijn allemaal daders die in cameragebieden zijn aangehouden of geverbaliseerd, en van wie bekend is dat zij in dat camera-gebied delicten (overtredingen of misdrijven) hebben gepleegd. Deze groep respondenten is actief geweest of opgepakt in de binnenstad van Zaanstad of Amsterdam. De 21 daders betroffen 5 geverbaliseerde en 16 aangehouden daders. Onder de vijf geverbaliseerde daders bevonden zich vooral daders van (lichte) overtredingen en openbareordeverstoringen (tabel 5.2). De zestien aangehouden daders betroffen met name uitschieters naar de kant van de veelplegers toe (tabel 5.1).

Geverbaliseerde daders

Uit tabel 5.2 blijkt dat het bij de geverbaliseerde daders vaak gaat om lichte overtredingen zoals alcoholgebruik of wildplassen. De delicten zijn in alle gevallen tijdens of na het uitgaan gepleegd. De vijf geverbaliseerde daders zijn laagopgeleid en jong. Dit laatste komt overeen met de criminaliteitsregistraties (hoofdstuk 3).

Aangehouden daders

In tabel 5.1 valt een aantal zaken op. Ten eerste blijkt dat de aangehouden daders gemiddeld ouder zijn dan te verwachten is op basis van de leeftijdsopbouw van verdachten in Amsterdam (vergelijk met hoofdstuk 3). De meeste verdachten zijn tussen de twintig en de dertig jaar oud (hoofdstuk 3), terwijl het bij elf van de zestien aangehouden daders uit tabel 5.1 gaat om dertigplussers. Mogelijk

heeft dit te maken met de onwenselijkheid om jonge daders een vrijheidsstraf op te leggen en vindt men alternatieve hoofdstraffen of maatregelen gepaster (bijvoorbeeld een taakstraf). Hiermee samenhangend kan het ook te maken hebben met het delictverleden: relatief oudere daders hebben meestal vaker delicten gepleegd en worden om die reden bij een nieuw delict wellicht sneller in hechtenis genomen of tot een gevangenisstraf veroordeeld. Bovendien gaat het in hoofdstuk 3 om verdachten. Niet voor alle verdachten volgt een veroordeling tot een vrijheidsstraf, terwijl dat voor alle aangehouden daders die in het kader van dit onderzoek zijn gesproken, wel geldt (tabel 5.1).

Verder valt op dat de recidivecijfers relatief hoog zijn. Van de zestien daders die zijn geïnterviewd, is er slechts één die maar één keer is aangehouden in 2010. Bovendien ging het in dit geval om een medeplichtige (en dus niet om de hoofdpleger). Van de overige vijftien daders zijn er zes tweemaal aangehouden voor een incident in 2010; voor de rest varieert het recidiveaantal van drie tot tien incidenten in dit jaar. Veel daders hebben een ISD-maatregel opgelegd gekregen of in het verleden gehad.¹⁵ Twee daders komen uit de harde kern van een jeugdgroep en één dader is bekend in een politiesysteem waarin ernstige veelplegers worden gemonitord en geregistreerd. Een aantal keer gaat het om daklozen of (ex-)verslaafden die mogelijk meermaals in hun levensonderhoud hebben voorzien met criminaliteit. Het hoeft echter niet zo te zijn dat de hoge recidivecijfers direct te maken hebben met de effectiviteit van cameratoezicht, of met de bekendheid van daders met dit toezichtmiddel. Bij de eerdere incidenten gaat het ook om delicten die daders buiten de cameragebieden hebben gepleegd.

Tot slot blijkt dat het delict dat een dader naar eigen zeggen heeft gepleegd, vrijwel altijd afwijkt van het geregistreerde delict of de korpsprioriteit volgens de politie. Het is mogelijk dat de dader niet naar waarheid wil antwoorden wegens de gevoeligheid van de gevraagde informatie. Het kan echter ook zijn dat de politie niet alle informatie over de daders en hun criminele activiteiten bezit. Om hier een idee van te geven, beginnen we in §5.2 met enkele casusbeschrijvingen van verschillende typen daders en hun activiteiten op straat. Hun

15 De maatregel ISD is een maatregel om meerderjarige stelselmatige daders te plaatsen in een daartoe aangewezen inrichting. Het doel van de maatregel is om stelselmatige daders, die door het plegen van reeksen delicten veel criminaliteit en onveiligheid veroorzaken, voor een periode van maximaal twee jaar in een inrichting te plaatsen die specifiek voor hen is bestemd. Met de dwangmaatregel wordt beoogd het uitzichtloze patroon van vastzitten, vrijkomen en terugvallen, dat deze groep stelselmatige daders kenmerkt, te doorbreken (www.om.nl/onderwerpen/veelplegers/maatregel_inrichting).

Tabel 5.1: Aangehouden daders Amsterdam

Instelling/Type dader	Geslacht	Leeftijd	Nationaliteit	Opleiding	Delict/korpsrioriteit (volgens politie)	Delict (volgens dader)	Informatie instelling, maatregel of dader
PI Heerhugowaard Alkmaar, locatie Schutterswei (HvB)							
1	Jeugdgroep, harde kern, veelpleger	M	24	Marokkaans	ROC Metaal, niet af	Diefstal/inbraak woning; Geweld; Straatroof; 4 incidenten jan-jun 2010.	HvB, veelplegers
PI Amsterdam, locatie Havenstraat (HvB) (voorheen ISD-locatie)							
2	Veelpleger, (ex-)verslaafde	M	44	Marokkaans	Geen (wel werk en leren na ISD)	Diefstal/inbraak woning; Geweld; Straatroof; 10 incidenten jan-jun 2010.	ISD (>10ant.5jr/1laatstejr)
3	Veelpleger, dealer	M	36	Nederlands	Bedrijfs-veiligheid, ICT	Overval; Straatroof; 8 incidenten jan-jun 2010.	ISD (>10ant.5jr/1laatstejr)
4	Ongewenste vreemdeiling	M	28	Portugees	Lagere school	Straatroof; 8 incidenten jan-jun 2010.	HvB, afwachting plaatsing DI, uitlevering
5	Veelpleger, (ex-)verslaafde	M	40	Nederlands	Horecaschool, kok	Geweld; Straatroof; 2 incidenten jan-jun 2010.	ISD (>10ant.5jr/1laatstejr)
6	Veelpleger, dakloze	M	49	Nederlands	Mavo, techniek	Geweld; Straatroof; 4 incidenten jan-jun 2010.	ISD (>10ant.5jr/1laatstejr)
7	(Ex-)dealer, bekende van politie	M	35	Turks	Mavo	Geweld; Overval; 2 incidenten jan-jun 2010.	HvB Amazone-doelgroep*
8	Veelpleger, (ex-)dealer	M	23	Nederlands	ROC, niet af	2x handel harddrugs; 2 incidenten jan-sept 2010.	HvB, veelplegers
9	Veelpleger	M	44	Marokkaans	Onbekend	Bedreiging; Belediging; Handel harddrugs; Heiling; Fietsendiefstal; Winkel-diefstal; Diefstal uit hotel; 7 incidenten jan-sept 2010.	ISD verleden, nu opnieuw eis ISD

* Amazone is een doelgroepsysteem van de politie, specifiek voor het monitoren van verdachte personen en ernstige veelplegers.

Vervolg tabel 5.1: Aangehouden daders Amsterdam

Instelling / Type dader	Geslacht	Leeftijd	Nationaliteit	Opleiding	Delict/korpsrioriteit (volgens politie)	Delict (volgens dader)	Informatie instelling, maatregel of dader
10 Impulsdelinquent (dronken)	M	46	Pools	Fietstaxichauffeur	Winkeldiefstal; Eenvoudige diefstal; Vernieling; Openlijke geweldpleging; Misnanding;	Diefstal.	Veelpleger
11 Medeplichtige	M	57	Frans	Onbekend	5 incidenten jan-sept 2010. Oplichting; Medeplichtigheid; 1 incident jan-sept. 2010.	Medeplichtig (chauffeur) aan 'iets heel ergs' dat zijn vriend deed.	Voorgeleiding OVJ/RC
PI Over-Amstel, locatie De Weg (HvB)							
12 Veelpleger, (ex-)verlaatde	M	31	Nederlands	Momenteel HBO psychologie	Diefstal/inbraak woning; Straatroof; 2 incidenten jan-jun 2010. Oplichting; 3 incidenten jan-sept 2010.	4x in 2010 inbraak en diefstal uit woning (dader gaf zichzelf aan). Straatroof, zakkenrollertj, meerdere keren.	HvB, veelplegers
13 Veelpleger	M	33	Roemeens	Onbekend			HvB, veelplegers
PI Amsterdam, locatie Tafelbergweg (huidige ISD-locatie)							
14 Veelpleger, harde kern jeugdgroep, zwakbegaafd	M	25	Nederlands	Geen	Diefstal/inbraak woning; Geweld; Overval; Straatroof 2 incidenten jan-jun 2010.	Drugsgebruik.	ISD (>10ant:5jr/11aastejr) Extra behandeltrajecten
15 Veelpleger, (ex-)verlaatde	M	38	Marokkaans	Mavo, divers	Diefstal/inbraak woning; Geweld; Straatroof; 5 incidenten jan-jun 2010.	Drugsdeal.	ISD (>10ant:5jr/11aastejr) Extra behandeltrajecten
DI Noord Holland, Detentieboten Zaandam							
16 Veelpleger, ongewens-te vreemdeling	M	24	Surinaams	Geen	Geweld; Straatroof; 2 incidenten jan-jun 2010.	Winkeldiefstal.	Veelpleger

Tabel 5.2: Geverbaliseerde daders Zaanstad

Geslacht	Leeftijd	Nationaliteit	Werk/Opleiding	Delict	Situatie/moment	Cameragebied	Bekendheid cameratoezicht
M	21	Marokkaans	Werkloos, werkzoekend	Vechtpartij op straat	Na uit de hand gelopen woordenwisseling in café. Avond/nacht, (na) uitgaan.	Damgebied Zaandam	Nee
M	19	Nederlands	Automonteur	Wildplassen	Avond/nacht, (na) uitgaan.	Damgebied Zaandam	Ja, maar niet locaties camera's
M	23	Nederlands	Onbekend	Openbaar alcoholgebruik	APV-overtreding; boete ontvangen. Avond/nacht, (na) uitgaan.	Damgebied Zaandam	Nee
M	18	Nederlands	Mavo, wil bij marine	Openbaar alcoholgebruik	APV-overtreding; boete ontvangen. Avond/nacht, (na) uitgaan.	Damgebied Zaandam	Ja, maar niet locaties camera's
M	32	Nederlands	Onbekend	Wildplassen	Avond/nacht, (na) uitgaan.	Damgebied Zaandam	Nee

ideeën over cameratoezicht, indien bekend, worden ook genoemd. Vanaf §5.3 gaat het om de mate waarin de aangehouden en geverbaliseerde daders afwegingen maken in cameragebieden. Hun ervaringen met en kennis over camera's, en hun gedrag in deze gebieden worden besproken. We kijken naar de mate waarin deze afwegingen tussen verschillende typen daders kunnen verschillen, en komen uiteindelijk tot vier daderprofielen.

5.2 Casusbeschrijvingen: wat gebeurt er op straat?

De criminele activiteiten van de aangehouden daders op straat lopen nogal uiteen. In de Amsterdamse cameragebieden in de binnenstad is sprake van verschillende soorten overlast en criminaliteit. Naast (uitgaans)geweld, vandalisme, straatroof, inbraak en diefstal is drugsoverlast (gebruik en handel) een van de grootste problemen rond het station en in het Wallengebied. Bovendien blijkt uit Weisburd e.a. (2006) dat daders van marktgerichte delicten als drugs-handel gevoeliger voor cameratoezicht zijn dan daders van andere delictsoorten. Er bestaat wel een verschil tussen handelaars en verslaafden. Wegens dit interessante verschil en wegens de ruime aanwezigheid van en aandacht voor drugsdelicten (in Amsterdam, en in de interviews), krijgen de drugsdealers en -verslaafden ook veel aandacht in de casusbeschrijvingen. Verder wordt een indruk gegeven van jeugdgroepen, vreemdelingen, impulsdelinquenten (geweld) en overige criminaliteitsplegers.

1 (Ex-)handelaars

'Drugs dealen in Amsterdam is een makkelijke manier om snel veel geld te verdienen,' geeft een respondent aan. Een van de (ex-)dealers vertelde dat hij, ondanks zijn eigen dure verslaving, toch nog een klein beetje winst wist te maken. Hieruit blijkt ook meteen dat de drugsdealers heel verschillend zijn: sommige zijn zelf verslaafd, andere houden de drugs op afstand en handelen alleen voor de lucratieve opbrengst. Er zijn lab- of thuiskwekers, opkopers en doorverkopers, drugsbazen en hulpjes, leden van drugsbendes en individuele straathandelaars. Uit de volgende twee casusbeschrijvingen blijkt dat de dealers in hun rol en in hun dagelijkse praktijken zeer verschillen.

(Ex-)dealer 1: professional met drugslab

De eerste (ex-)dealer is een bekend ondernemer in Amsterdam. Hij bezit een aantal winkels in en rond het centrum. In het verleden is hij een actieve drugsdealer geweest; naar eigen zeggen heeft hij nu zijn leven gebeterd en doet hij niet meer aan drugshandel. Toen hij nog actief was in het criminele circuit, bezat hij een drugslaboratorium. Dit bevond zich in een garagebox, die hij onder een valse naam huurde. Na een anonieme tip volgde een huiszoeking door de politie; zo is het lab vijf jaar geleden ontmanteld. Daarbij werden grote hoeveelheden coke, hasj, xtc, rollen geld en twee geldtelmachines in beslag genomen. Met het drugslab verdiende hij veel geld. Inmiddels is dit verleden tijd; hij doet nu alles 'volgens het boekje'. Dat hij nu is opgepakt voor drugshandel is volgens hem dus onterecht. Hij bezit tegenwoordig nog één coffeeshop, maar die is legaal. Volgens de politie is hij via camerabeelden gezien in een auto op het Damrak. Ook zou zichtbaar zijn dat hij een tas met drugs aan een doorverkoper overhandigde. Onzin, aldus de ondernemer. 'Ik ben een "voormalige professionele boef"', geboren en getogen Amsterdammer. Ik ben er veel te slim voor om dit soort zaken daar af te handelen. Als ik al zou dealen, dan overal, maar niet in het centrum, op de deurmat van de politie en in beeld van een candid camera.' Vanwege het cameratoezicht is het risico van dit soort deals in de binnenstad volgens hem te groot.

(Ex-)dealer 2: kleine handelaar op straat

Naast de professionele handelaar zijn er 'kleinere' criminelen die op straat in bolletjes of nepdope handelen. Een van deze zogeheten 'doorverkopers' gaf aan dat hij met behulp van cameratoezicht na een drugsdeal op de Wallen is gepakt. Hij werd gebeld toen hij op het Muntplein was. Dit is zijn vaste plek om te dealen. Na een telefoontje ging hij richting de Wallen. Zelf was hij niet onder invloed. Eenmaal daar, zegt hij altijd rekening te houden met de persoon die hij tegenover zich heeft en met de mensen in de omgeving. Alle undercoveragenten op de Wallen kent hij wel. Met camera's houdt hij niet zozeer rekening; hij weet waar ze hangen en weet ook dat de kwaliteit van de meeste camera's niet goed genoeg is om camerabeelden op te leveren waarop hij identificeerbaar is.

Ook de bewuste keer is hij na de 'transactie' (zoals de drugsdeal consequent wordt genoemd) weggegaan. Hij werd later aangehouden, bij het tellen van zijn geld. De drugsdeal zelf stond op camerabeelden; toch was het de koper die hem verried. 'Het ligt altijd aan de koper. Als die praat, dan hang je.' Al houdt hij naar eigen zeggen weinig rekening met cameratoezicht, hij weet wel dat er onlangs betere camera's zijn geplaatst waarvan 'ik denk dat er meer van te vrezen is'. Ook zie je volgens de handelaar de trend ontstaan dat 'de jongens' sterker geneigd zijn om buiten het centrum te dealen. Vaak wordt er onderling gebeld en ergens anders afgesproken. 'Als iemand me nu belt en zegt dat hij op de Nieuwmarkt is, zou ik daar niet snel heen gaan. Je moet het niet opzoeken, behalve als het om grote bedragen gaat, dan lever je. Vroeger zocht ik het wel op. Nu weet ik dat het geld toch wel mijn kant op komt; ik kan rustig in een coffeshop gaan zitten en wachten tot ze me bellen.' Dat cameratoezicht de criminaliteit oplost, geloof hij dus niet, want 'je gaat gewoon elders'.

2 (Ex-)verslaafden en daklozen

'Een verklaring voor het feit dat er ondanks het cameratoezicht nog steeds veel overlast en criminaliteit is op de Wallen, is dat de Wallen van oudsher een crimineel handelsgebied zijn,' zo gaf een Amsterdamse politieagent tijdens een interview aan. Waar dealers zijn, komen junks. Daarbij is het gebied een ontmoetingsplek voor alcohol- en drugsverslaafden die er al jaren komen. Bovendien is een aantal opvanglocaties voor junks en daklozen in en rond het Wallengebied gevestigd. Ook met dit type daders is gesproken. Een van hen is beschreven in de volgende casus.

(Ex-)verslaafde en dakloze

'Ik heb al ruim tien jaar problemen. In 2007 werd ik opgepakt en sindsdien zit ik regelmatig vast, met tussenpozen van een week tot anderhalve maand. De politie kent me. In 2007 had ik openstaande boetes voor zwartrijden, rijden onder invloed, drankgebruik, drugsgebruik, overlast, openbareordeverstoring en nog meer. Ik werd in de binnenstad opgepakt. Tot enkele jaren geleden had ik een woning op de Zeedijk. Als zwerver kwam ik hier vaak terug, omdat dit als "thuis" voelde. Toen kreeg ik een wijkver-

bod. Al snel werd ik herkend, via camera's of door de politie op straat. "Walk alone" hield me wel eens aan, zo noemen we de agent die altijd op de Zeedijk rondloopt. Zo kwam ik een paar jaar geleden voor het eerst vast te zitten. Ook daarna werd ik vaak opgepakt. Als iemand me iets vroeg, bijvoorbeeld "where is the flower market?", en ik wees ergens heen bij wijze van antwoord, dan waren de beelden volgens de politie al genoeg bewijsmateriaal voor een poging tot heling of drugsverkoop. Op die manier ben ik vaak opgepakt met behulp van camerabeelden. In de binnenstad hangen er camera's op elke hoek. Dat is een probleem, want juist het centrum is belangrijk voor zwervers, daar heb je het Rode Kruis, het Leger des Heils, alles. Het is een val: mensen worden eerst naar het centrum gelokt, en dan daar opgepakt. Op camera's let ik niet meer, ze worden door de politie gebruikt wanneer het ze uitkomt. Camera's zijn "nep" en de politie is "echt", op agenten let ik wel.'

Uit deze drie casusbeschrijvingen blijkt dat verslaafden en daklozen over het algemeen minder rekening houden met cameratoezicht dan drugshandelaars doen. Dit is bevestigd in interviews met politiefunctionarissen. Verslaafden en daklozen zijn met name bezig met overleven en het doorkomen van de dag. 'Je moet toch eten, de kans deed zich voor,' wordt door een van hen gezegd als reden voor diefstal van brood en drank.

Volgens de politiefunctionarissen zoeken verslaafden voor verdachte activiteiten, zoals het kopen of gebruiken van drugs, de cameravrije zones wel op of gaan ze tijdelijk buiten het bereik van de camera's staan. In een aantal gevallen nemen ze het toezicht echter voor lief en gebruiken ze voor het oog van de camera. Door hun verslaving is de drang naar een shot dan te groot. Bovendien hoort cameratoezicht voor een deel van de verslaafden bij hun dagelijks bestaan. Sommigen van hen worden bijna iedere dag aangehouden. Door hun verslaving moeten ze toch zien te scoren. Worden ze dan opgepakt, dan hebben de meesten daar vrede mee omdat ze dan tijdelijk weer een dak boven hun hoofd hebben. Voor de drugshandelaars daarentegen staat er meer (financieel) op het spel. Ook plegen zij met drugshandel wettelijk gezien een zwaarder delict dan de gebruikers. Vanwege deze belangen verplaatsen de drugshandelaars zich dus bewust naar locaties buiten cameragebieden of buiten het bereik van het cameratoezicht. Tot slot beschikken de drugsdealers doorgaans over meer realiteitszin dan de verslaafden en daklozen.

3 Leden criminele jeugdgroep

Twee geïnterviewde gedetineerden behoren tot de harde kern van een jeugdgroep (tabel 5.1). De ervaringen van een van hen zijn als volgt.

Harde kern criminele jeugdgroep

Een van de respondenten is pas 25, maar heeft al een ISD-maatregel met extra behandeltrajecten opgelegd gekregen. Hij geeft het zelf toe: drugs (handel en gebruik), inbraak, straatroof, geweld, aan al deze delicten heeft hij zich wel eens schuldig gemaakt. Vaak was dit in groepsverband. Respondent is lid van een Antilliaanse jeugdgroep, afkomstig uit de wijk Bijlmermeer. Hij zit nu vast voor drugshandel, volgens respondent zelf onterecht. In de nacht van het incident was respondent met zijn vrienden in de buurt van het Centraal Station. Iemand vroeg hem iets in de trant van 'waar zijn de trams?', en hij wees een bepaalde richting op. Volgens de politie hebben zij camerabeelden van een drugsdeal, maar dit is volgens hem niet waar, het was hooguit een gesprek. Wel had respondent drugs op zak, maar dat was naar eigen zeggen voor eigen gebruik en niet voor doorverkoop. In het verleden heeft hij vaker vastgezeten en het feit dat hij bij een jeugdgroep hoort, helpt ook niet mee. Hij kent veel mensen die delicten plegen. In zijn jeugdgroep werkt criminaliteit statusverhogend: 'Mensen staan op met het idee: "ik heb geld nodig". Hoe meer geld je hebt, hoe meer je de man bent.' Volgens hem zijn camera's niet effectief, behalve voor de opsporing van geweldplegers. 'Er gebeuren zoveel overvallen, diefstallen, deals, al mijn vrienden doen eraan, maar beeld of geen beeld, de grote boeven pakken ze niet met camera's. Ze doen het toch wel, en vaak zijn ze aangesloten bij een gang: met een paar camera's doe je weinig tegen gangmembers.'

4 Ongewenste vreemdelingen¹⁶

Niet elke gedetineerde met wie in het kader van dit onderzoek is gesproken,

16 De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) kan een vreemdeling (iedere niet-Nederlander) op grond van Artikel 67 Vreemdelingenwet 2000 ongewenst verklaren. Ongewenstverklaring is een (administratieve) maatregel die tot doel heeft vreemdelingen aan wie het niet of niet langer is toegestaan om in Nederland te verblijven, uit Nederland te weren. In de meeste gevallen gaat het om vreemdelingen die een misdrijf hebben gepleegd. Door de verklaring wordt het verblijf in en de illegale terugkeer naar Nederland strafbaar (www.ind.nl). De ongewenstverklaring is opgenomen in de politieregistratiesystemen (X-Pol).

verbleef legaal in Amsterdam. Twee ongewenste vreemdelingen, afkomstig uit Portugal en uit Polen, zijn geïnterviewd.

Overval en drugshandel

De Portugese gedetineerde zat ruim vijf jaar in een Portugese gevangenis voor een gewapende overval van een diamantwinkel. Tijdens zijn verlof in 2008 vluchtte hij naar Amsterdam. Zelf doet hij in Nederland alleen aan drugshandel. Hij dealt op en rond de Nieuwmarkt, en verkoopt vooral aan toeristen: die groep betaalt veel geld voor twee gram drugs. De politie heeft hem hier nooit voor opgepakt maar wel van verdacht, omdat hij veel contact heeft met toeristen en oude bekenden van de politie. Waar de camera's hangen, weet hij precies. Alleen nieuwe camera's met geluidsdetectie zouden zin hebben om mensen zoals hij op te pakken. Aan beelden alleen heb je niet genoeg, en met het gesprek erbij zou de politie de drugsdeal kunnen bewijzen. Voor 'kleine' criminaliteit zoals straatroof en winkeldiefstal is cameratoezicht volgens de Portugees effectiever. 'Veel mensen komen naar Amsterdam die weinig of niets hebben. Vaak worden ze ook nog verslaafd. Om te overleven doen ze aan zakkenrollerij, straatroof, diefstal, heling, ik zie het elke dag.' Dit soort mensen kun je volgens hem met behulp van camera's eenvoudig oppakken. Of ze er zelf ook mee zitten dat ze gepakt zijn, is echter twijfelachtig.

Winkeldiefstal

Een andere (Poolse) vreemdeling werd opgepakt nadat hij iets had gestolen uit een supermarkt aan de Nieuwmarkt. Hij zou daarbij ook een beveiligiger hebben mishandeld en de politie hebben bespuugd. Naar eigen zeggen kocht hij drie flessen Martini en nam hij een blikje bier mee dat hij per ongeluk niet had afgerekend. Volgens hem is hij opgewacht bij de uitgang van de winkel. Hij meent slachtoffer te zijn van een gerechtelijke dwaling en noemt de verklaringen van de agent en de beveiligiger tegenstrijdig. Hoe het incident precies is verlopen, weet hij echter niet meer. Aan cameratoezicht schonk hij destijds geen aandacht: 'I was drunk, I think I had six bottles of Martini and wasn't paying attention.'

5 Geweldplegers en impulsdelinquenten

Uit de literatuur blijkt dat geweldsdelicten en impulsieve ordeverstoringen door cameratoezicht niet sterk afnemen; ook de verplaatsingseffecten van dit soort delicten zijn beperkt (Short & Ditton, 1998; Schouwstra, 2007). In een gesprek met een geweldpleger kwam dit terug.

Impulsdelinquent: geweld, vechtpartij en vandalisme

De geweldpleger in kwestie liep met zijn broer over de Wibautstraat, want hier wonen zij in de buurt. 'Het was avond, we hadden iets gedronken. Een toerist of Roemeen of zo sprak ons aan. Hij wilde drugs kopen, maar wij wilden niet leveren, daar doen we niet aan. Toen flipte hij. De fles wijn die hij in zijn hand had, gooide hij kapot op de grond. Toen wou hij mijn broer pakken. Ik ging achter hem aan, gaf hem een vloertje en een paar trappen en rende toen weg, samen met mijn broer. Maar iemand had ons gevolgd of herkend, want een paar dagen later pakte de politie ons thuis op. Meestal kijk ik goed om me heen om te zien of de politie er is, of gewone burgers. Dat had ik toen niet gedaan, ik had bier op. Als ik aangeschoten of dronken ben, let ik niet zo goed op de mensen om me heen en ook niet op wat ik zeg. Ik zit ook vast voor openstaande boetes, onder andere voor wildplassen. Een hele tijd geleden was ik 's avonds aan het wildplassen in de Kalverstraat, met twee vrienden en een broer van me. Daar hangt het vol met camera's, maar daar letten we natuurlijk niet op, dat kwam door de biertjes en shotjes. Ineens stond er een politieagent achter me. Hij schreeuwde heel agressief: "Vind je dit normaal of zo!" Ik was nog versuft, gevoelig en prikkelbaar van een schouderblessure die ik had opgelopen tijdens een vechtpartij een week eerder. Dus ik ging hem een beetje treiteren en papegaaien en zo. Daarna werden we op de grond gegooid en meegenomen. Uit boosheid heb ik op het politiebureau nog enkele dreigementen geuit. Hiervan deed de agent aangifte. Ik had het beter niet kunnen doen, maar ja, daar denk je op dat moment natuurlijk niet over na.'

6 Overige (klein)criminelen

Verschillende daders maken zich regelmatig schuldig aan (kleine) criminaliteit om te overleven. Dit blijkt wel uit de opmerking 'je moet toch eten, de kans deed zich voor', van een dakloze die brood en drank uit een winkel stal. Naast

drugs kunnen heling, straatroof en diefstal een bron van inkomsten zijn. Er is niet altijd genoeg capaciteit en tijd voor de opsporing van dit soort delicten (kleine delicten met beperkte schade). Wel wordt hier volgens de politie steeds actiever op ingezet, mede met behulp van camera's. Een aantal geïnterviewde gedetineerden heeft hier inderdaad ervaring mee.

Heling

Volgens respondent kunnen camera's in Amsterdam best helpen. Hij heeft het zelf ondervonden. 'In april 2009 ben ik opgepakt voor heling. Ik zat toen in een instelling van de reclassering in Dordrecht en ik had weekendverlof. Op straat had ik parfum en nog wat spullen gekocht van iemand die ik ken, dit was op de Nieuwmarkt. Het was rond acht uur 's avonds. Voor ik het wist, stond er al een politieagent voor me. Dit was echt binnen een paar minuten. Ze hadden me op de camera gezien. Ik ging er toen niet van uit dat ik live werd bekeken. Als ik nu iets zou doen, zou ik niet meer op de Nieuwmarkt gaan staan. Naast in parfum handel ik ook in fietsen, maar ook dat doe ik tegenwoordig steeds minder vaak.'

Diefstal

Een andere respondent geeft aan dat hij in februari 2010 is opgepakt vanwege winkeldiefstal van een jas. Van de diefstal zijn camerabeelden. Het incident deed zich voor op de Zeedijk. In het verleden heeft hij al eerder gezeten voor drugshandel en drugsverkoop; over de laatste tien jaar zat hij naar eigen schatting zo'n vijf keer vast. Dit was meestal voor drugshandel of drugsverkoop. Tijdens het laatste incident kwam respondent van huis af en was hij een beetje aan het rondlopen. Toevallig kwam hij op de Zeedijk terecht. Hij was bezig met het uitlaten van zijn hond en liep winkels in en uit. In een van de winkels vond hij een mooie jas. Hij stond in de rij van de kassa om de jas te betalen. Dit duurde echter erg lang, en zijn hond – een grote Amerikaanse dog – werd ongeduldig. Daarop besloot hij om dus maar weg te lopen. Respondent gaf aan dat hij flink wat gedronken had en daardoor wat losser en ongevoeliger was. Dan gaan die dingen makkelijker. De jas kwam goed uit, maar hij had de diefstal niet gepland. In het verleden deed hij zelf ook actief aan drugshandel en is hij ook een lange tijd verslaafd geweest. Die periode ligt nu achter hem: hij is al acht jaar clean.

Uit deze verschillende casusbeschrijvingen blijkt dat de typen daders in het centrum van Amsterdam, hun activiteiten en daarmee ook hun eventuele afwegingen voor het wel of niet plegen van een delict zeer divers zijn. Hun afwegingen die specifiek betrekking hebben op de aanwezigheid van camera's worden besproken in §5.3.

5.3 Afwegingen van aangehouden daders

5.3.1 Ervaringen met cameratoezicht

In Amsterdam aangehouden daders is gevraagd naar hun ervaringen met cameratoezicht. Van de zestien aangehouden daders geven elf personen aan te weten dat zij opgepakt zijn (mede) op grond van camerabeelden. De andere vijf personen geven aan dat camerabeelden een rol kunnen hebben gespeeld bij hun aanhouding. Ze zijn hier echter niet over geïnformeerd. De politie is in het gebied (Amsterdam-Centrum) altijd aanwezig en is daarom ook zonder de hulp van cameratoezicht snel ter plaatse. Acht van de elf door cameratoezicht gesignaleerde daders zijn opgepakt op basis van beelden van publieke camera's. Camera-locaties die de daders noemen zijn: Damrak (2), Nieuwmarkt (2), Zeedijk (2), Heiligeweg (1) en het Centraal Station (1). Drie van de elf daders zijn opgepakt op basis van private camerabeelden. Het gaat dan om beelden van een supermarkt of winkel waarop te zien is dat zij iets hebben gestolen. Ook deze incidenten hebben zich volgens de daders binnen de cameragebieden afgespeeld.

Diefstal uit supermarkt

Tijdens het incident lette hij helemaal niet op de politie, hij was immers in de winkel en voor hij de winkel binnenliep was hij niets van plan. Toen hij nog aan drugs deed en zelf ook verslaafd was, lette hij wel heel goed op, op politie (in burger), op andere mensen, enzovoort. 'Het is het risico van het kat-en-muisspel.' Tijdens het incident wist hij wel van camera's af ('Amsterdam hangt er vol mee'), maar hij was zich er op dat moment niet van bewust. Cameratoezicht heeft wel geholpen, want de politie stond al binnen een fractie van een seconde voor zijn neus.

Uit de interviews en het bovenstaande voorbeeld blijkt dat de daders zich er vaak wel bewust van zijn dat er in Amsterdam cameratoezicht bestaat. Dit weten zij ook voorafgaand aan het incident waarvoor zij met behulp van camera's zijn opgepakt. Toch geven de meeste daders aan meer rekening te houden met politie in burger ('undercoveragenten') en andere mensen, dan met de camera's in de stad. Een ervaring met cameratoezicht kan deze houding veranderen: de ervaring kan ertoe leiden dat de dader in het vervolg meer rekening houdt met de aanwezigheid van camera's. Dit ligt dan wel aan het type dader en het soort delict dat wordt gepleegd (zie §5.2 voor verschillende daders en hun activiteiten).

5.3.2 Kennis over cameratoezicht

Daders blijken veel te weten over cameratoezicht, de gebruikte technieken en de toepassing van het middel door de politie. Acht respondenten geven expliciet aan welke camera's zij op straat tegenkomen en hoe (zij denken dat) de politie de camera's gebruikt. Een van deze daders spreekt van grote witte bakken met politiestickers erop. Hij doelt daarmee waarschijnlijk op het oudere type (statische) camera's, door een andere respondent aangeduid als 'staafcamera's'. Deze camera's zijn vrij groot en 'als het stil is hoor je ze draaien'. Volgens meerdere respondenten hangen deze camera's met name in de Kalverstraat. In dit geval verwarren de daders de publieke camera's in Amsterdam, tegenwoordig allemaal vervangen door dome-camera's, met de statische camera's die door particulieren worden gebruikt.

De geïnterviewde daders zijn bekend met het verschil tussen de statische camera's en de recenter geplaatste dome-camera's. Dit zijn 'kleine ronde bolletjes, die kunnen draaien, inzoomen en alles goed registreren'. Daarbij zijn de respondenten zich er goed van bewust dat de dome-camera's 360 graden kunnen draaien en dat ze dus in een groot gebied rondom deze camera's niet ongestoord hun gang kunnen gaan.

Ook het verschil in beeldkwaliteit tussen oude en nieuwe camera's is enkele respondenten niet ontgaan. De veelplegers hebben ervaring met het gebruik van camerabeelden in de rechtszaal. Van beelden van de oude camera's hebben de daders naar eigen idee weinig te vrezen. Deze oude camera's hebben te weinig pixels, waardoor de beeldresolutie slechter is en personen niet te identificeren zijn. De nieuwe camera's genereren volgens hen wel identificeerbare beelden.

Politieagenten zijn, zeker in het Wallengebied, steeds sneller ter plaatse. Dat heeft volgens enkele respondenten onder andere te maken met de inzet van camera's. Een respondent geeft aan dat volgens hem alle beelden worden uitgekeken. Ook gelooft deze dader dat wanneer de politie iemand meerdere keren per week ziet, deze persoon extra in de gaten zal worden gehouden. Tot slot gaan daders ervan uit dat camera's worden gebruikt om bekenden van de politie in de gaten te houden en te traceren wanneer het nodig is.

Soorten camera's in de binnenstad

Hij schat dat de camera's ongeveer twaalf tot vijftien jaar in het Wallengebied hangen en weet ook precies waar. 'Die halve kokers zijn nieuwe gevalletjes. Die kunnen zien wat je in je klauwen hebt. De camera's die er langer hangen zijn uit de middeleeuwse tijd. Er zijn ook nog camera's die je 's avonds als het stil is hoort draaien, tzzzz. Die hangen in de Kalverstraat. De nieuwe camera's hangen onder andere in de Molensteeg bij de Febo en in kleine steegjes, waar de prostitutiemeiden zijn.' In die steegjes wordt volgens respondent veel gedeald.

5.3.3 Gedrag en cameratoezicht

Op de vraag of de aangehouden daders rekening houden met de aanwezigheid van cameratoezicht wanneer zij zich in de stad bevinden, zijn verschillende antwoorden gegeven. Een respondent geeft in eerste instantie aan geen rekening te houden met de aanwezigheid van camera's. Iets later vertelt hij dat hij, mocht hij iets van plan zijn, in een cameragebied de volgende voorzorgsmaatregelen zal nemen: buiten het zicht van de camera's blijven, wegstijgen, naar de grond kijken en een pet opzetten. Een andere respondent geeft aan: 'If a camera is there, I am not.' Dat lijkt vooral het credo te zijn van de drugsdealers die in het Amsterdamse centrum actief zijn (zie §5.2, casusbeschrijvingen). De geïnterviewden die een straf uitzitten voor drugshandel vertellen dat het centrum van Amsterdam, en dan met name het Wallengebied, volgens hen zo vol met camera's hangt dat je er beter niet kunt dealen. Twee respondenten geven aan dat ze om die reden 'transacties' graag in huis, in zijstraatjes of in andere buurten afhandelen, op locaties buiten het zicht van de camera's. Een veroordeelde drugsdealer zegt van deze werkwijze alleen af te wijken als het om een grote

deal gaat. Dan is het volgens hem het risico waard ('(ex-)dealer 2', beschreven in §5.2). Hij doet dat in die gevallen uitsluitend op momenten dat het erg druk is in een cameragebied. Anders is het volgens hem voor degene die achter de monitor zit te eenvoudig om een drugsdeal op te merken. Een andere dader, aangehouden wegens diefstal, geeft eveneens aan dat hij bij een grote buit wel een 'kansje zou wagen', maar bij een kleine buit in het zicht van camera's van de diefstal af zal zien (in §5.5 komen we hierop terug).

Een andere dader die vastzit voor een reeks diefstallen en inbraken zegt dat de aanwezigheid van camera's voor hem nooit een reden is geweest om iets niet te doen. De belangrijkste reden dat hij geen oog heeft voor de camera's, is dat hij op basis van zijn kennis en ervaring denkt buiten het zicht van de camera's te blijven. Wat ook meespeelt, is dat hij soms onder invloed is (van alcohol en drugs) en daardoor niet op de aanwezigheid van camera's let.

Kosten-batenafweging

Het plegen of niet plegen van een delict in een gebied met cameratoezicht ligt eraan: bij grote diefstal (en grote buit) zou hij wel een kansje wagen en de camera's voor lief nemen, bij kleine diefstal zou hij denken: laat maar zitten. Dit heeft ten eerste te maken met de aanwezigheid van de politie ('op sommige plaatsen en tijden zijn ze er vaker dan op andere momenten'), maar ook met burgers ('die kunnen je verraden, of de politie kan verkleed zijn als burger') of met camera's. 'Vooral in het centrum moet je goed opletten op de politie en op politie in burger. Ze zijn overal en kennen je goed. Ze letten daarom extra op je. In Oost is het helemaal gek, daar roepen ze me bij naam, puur om te treiteren.'

5.3.4 Cameratoezicht: preventie en opsporing

Wat is naar inschatting van daders de kracht van cameratoezicht in preventie en opsporing, en hoe kan die kracht vergroot worden? Ook daarover zijn aan de hand van de interviewresultaten uitspraken te doen.

De preventieve werking van camera's in de openbare ruimte is volgens de meeste geïnterviewden beperkt. Zij denken, of weten uit ervaring, dat de camera's preventief werken met betrekking tot drugscriminaliteit. Daarbij wijzen enkele personen op het verplaatsingseffect dat de camera's teweegbrengen als

het gaat om deze vorm van criminaliteit. Het probleem wordt niet voorkomen, maar verplaatst. Zo gaf een van de respondenten aan dat de Nieuwmarkt helemaal is 'schoongeveegd van drugsdealers'. Hier staat volgens hem tegenover dat 'als er praktijken zijn die het daglicht niet kunnen verdragen op de Nieuwmarkt, dan gaan ze wel ergens anders staan. Die jongens communiceren continu met elkaar, desnoods nemen ze drie keer per week een nieuw telefoonnummer, of de dealers laten hun junks voor zich dealen in plaats van dat ze er zelf gaan staan, het is allemaal zo doordacht.'

De preventieve werking van camera's bij geweldsdelicten is volgens de meeste respondenten verwaarloosbaar. Camera's weerhouden mensen er niet van geweld te gebruiken, aangezien geweld doorgaans niet van tevoren gepland is. In de casusbeschrijvingen komt dit terug (§5.2, onder 5: 'impulsdelinquent'.)

In het kader van de opsporing van geweldsdelinquenten zien daders wel een rol weggelegd voor camera's. Achteraf kunnen geweldplegers op grond van camerabeelden geïdentificeerd worden. Nieuwe technieken, zoals gezichtsherkenning en geluidsdetectie, kunnen daar volgens daders bij helpen. Een geïnterviewde geeft echter aan dat hij weet dat de politie nog niet zover is. 'Gezichtsherkenning wordt in Amsterdam nog niet gebruikt en dat weten professionele boeven ook, het is geen *CSI*' (misdadserie met veel aandacht voor techniek), aldus de geïnterviewde dader.

Camera's met geluidsdetectie zien daders als een potentieel wapen in de strijd tegen drugshandel. Nu blijkt dat er soms beeldmateriaal is, maar dat de politie zonder getuigen geen hard bewijs heeft dat er daadwerkelijk een drugsdeal plaatsgevonden heeft (§5.2, onder 4: 'ongewenste vreemdelingen', eerste casusbeschrijving). Er staat immers niet vast waarover men gesproken heeft. Drie geïnterviewde daders claimen dat zij vals beschuldigd zijn van drugsdeals, terwijl zij iemand de weg naar de tram en de bloemenmarkt wezen of iemand een sigaret aanboden. Het waarheidsgehalte van deze verklaringen is voor ons niet te controleren, maar met camera's die naast beeld ook geluid registreren, zal de politie een sterkere zaak hebben tegen drugsdealers.

Camera's zien niet alles

Hij denkt dat de camera's niet heel goed zijn voor de opsporing, want ten eerste is het zicht beperkt, ten tweede kun je 'de sfeer' niet registreren, je weet niet wat er echt gebeurt (is het bijvoorbeeld heling of vraagt iemand je gewoon de weg?) en ten derde kun je met camera's de reden niet relativeren/beoordelen. 'Een camera is gewoon een "dood voorwerp", terwijl de politie een "echt mens" is. Sommige delicten, waaronder diefstal, kunnen wel een beetje met behulp van cameratoezicht worden opgelost, maar niet allemaal. Een camera kan bijvoorbeeld registreren dat iemand "een blonde man" is, maar of hij zich bezighoudt met heling is een ander verhaal.' Volgens hem is een camera niet meer dan een hulpmiddel en kan hij de politie nooit helemaal vervangen.

5.4 Afwegingen van geverbaliseerde daders

5.4.1 Ervaringen met cameratoezicht

In Zaandam werden vijf geverbaliseerde daders geïnterviewd. De delicten die zij pleegden zijn: openbaar alcoholgebruik (2), wildplassen (2) en een geweldsdelict. Van de vijf geïnterviewden in Zaandam is niet bekend of zij met behulp van camerabeelden zijn gepakt. Zij zijn door in het gebied aanwezige agenten aangehouden. Twee van de vijf geverbaliseerde daders weten dat er cameratoezicht is in het Zaanse Damgebied. De precieze locaties van de camera's zijn hun niet bekend.

5.4.2 Kennis over cameratoezicht

De kennis over cameratoezicht gaat niet veel verder dan dat twee van de vijf geverbaliseerde daders weten dat er camera's hangen. Over de techniek van de camera's of het gebruik ervan door de politie kunnen ze niets vertellen. Een van de geïnterviewden geeft aan dat de borden waarop aangegeven staat dat er cameratoezicht is, slecht zichtbaar zijn. Een andere dader zegt nog nooit borden gezien te hebben die het publiek zouden moeten attenderen op camera-toezicht. 'Als die borden duidelijker zijn, zullen mensen wellicht oplettender

worden.' Een andere dader geeft echter aan dat men vanwege het alcoholgebruik geen rekening houdt met camera's, ongeacht of de aanwezigheid van cameratoezicht bekend is.

5.4.3 Gedrag en cameratoezicht

Mede doordat de meerderheid van de respondenten zich niet bewust is van de aanwezigheid van camera's in het uitgaansgebied van Zaandam, zeggen zij hun gedrag niet aan te passen. Een van de daders geeft aan dat de incidenten in het Damgebied vooral gaan om relletjes in het uitgaansleven, vechtpartijen en overlast van dronken mensen. In vier van de vijf gevallen was inderdaad sprake van (overmatig) alcoholgebruik, in het vijfde geval van woede. De respondenten geven aan in die gemoedstoestand zeker geen acht te slaan op de eventuele aanwezigheid van camera's. Een van hen geeft aan dat hij voor hij ging wildplassen nog wel opgelet heeft of er ergens politie stond.

5.4.4 Cameratoezicht: preventie en opsporing

De preventieve werking bij daders die onder invloed van alcohol of emoties een overtreding/misdrijf begaan, lijkt op basis van het bovenstaande beperkt. Een respondent denkt dat het cameratoezicht in Zaandam vooral een repressief instrument is. Meer fysiek toezicht op straat zou volgens hem meer toegevoegde waarde hebben. Dit idee past in het pakket aan maatregelen dat toeziet op gelegenheidspreventie (§5.3.3, en zie Wittebrood & Van Beem, 2004; Bullock, Clarke & Tilley, 2010). Echter, de politie is in reactie op camerabeelden vaak nog te laat ter plaatse. Met behulp van camera's kan dan mogelijk achteraf vastgesteld worden wie bij een vechtpartij betrokken waren.

Wanneer de geverbaliseerde en aangehouden daders met elkaar worden vergeleken, valt op dat beide groepen uit verschillende typen daders bestaan. Anders dan de aangehouden daders, zijn de geverbaliseerde daders geen bekwame criminelen die vaak en bewust delicten plegen, maar mensen die (onder invloed van alcohol) overtredingen begaan, en hierbij geen rekening houden met cameratoezicht.

5.5 Daderprofielen

Op grond van de interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gehouden, zijn daderprofielen op te stellen van de daders die zijn aangehouden in een cameragebied. Het verschilt per type dader hoe zij tegen cameratoezicht aankijken en of zij hun gedrag al dan niet aanpassen aan de aanwezigheid van camera's.

In het algemeen is het overgrote deel van de geïnterviewden te kwalificeren als systeemhaters. Zij zijn het slachtoffer geworden van politie en justitie, en ze denken dat die het op hen hebben gemunt. Bijna alle geïnterviewden zijn het erover eens dat het Nederlandse systeem niet deugt. Zij zouden vastzitten omdat de politie hen structureel in de gaten houdt (onder andere met behulp van cameratoezicht). Een enkele gedetineerde meent te zijn veroordeeld op basis van eenzijdige verklaringen van politieagenten en vast te worden gezet omdat de justitiële inrichting per gevangene subsidie ontvangt. De samenleving zou volgens een aantal gedetineerden veel veiliger zijn als er meer werd geïnvesteerd in nazorg. Deze gedetineerden vinden dat zij recht hebben op een woning en werk of een uitkering als ze vrijkomen, en dat de Nederlandse Staat in gebreke blijft als dit niet voor ze wordt geregeld.

Meer specifiek zijn op grond van de onderzoeksgegevens grofweg vier daderprofielen te onderscheiden:

- 1 impulsieve dader;
- 2 onverschillige dader (veelpleger);
- 3 professionele dader;
- 4 berekenende dader.

Ad 1: Impulsieve dader (6/21)

De impulsieve dader is geen doorgewinterde crimineel. Dit type dader is vaak aangehouden voor APV-overtredingen, zoals openbare dronkenschap of wildplassen. De preventieve werking van cameratoezicht op deze groep daders is erg klein. Omdat impulsieve daders vaak onder invloed zijn van alcohol en/of drugs of, in het geval van een vechtpartij, emotioneel zijn, letten zij niet op de aanwezigheid van camera's. Camerabeelden kunnen daardoor vaak wel leiden tot de opsporing van deze groep daders. Aangezien de opsporing van wildplassers meestal geen prioriteit heeft, is over het algemeen de toegevoegde waarde van de inzet van camera's om impulsieve daders te pakken beperkt. Gewelddelinqenten vormen hier een uitzondering op.

Ad 2: Onverschillige dader (veelpleger) (9/21)

Een groot deel van de daders die voor langere tijd gedetineerd zijn, kan worden aangeduid als veelpleger. Veel van hen kregen een ISD-maatregel opgelegd, omdat zij in een korte tijd veel delicten pleegden.¹⁷ Kenmerken van deze groep daders zijn: verslaafd aan alcohol en/of drugs, zwervend en met name veroordeeld voor (kleine) vermogensdelicten zoals diefstal. In de casusbeschrijvingen kan dit type daders worden gevonden onder de verslaafden en daklozen, en onder de daders die zich regelmatig schuldig maken aan (kleine) criminaliteit zoals heling, straatroof en diefstal (onder 2 en onder 6 in §5.2). De preventieve werking van cameratoezicht op deze groep daders is beperkt. De delicten die zij plegen, komen voort uit hun verslaving of uit overlevingsdrang op straat. Zij hebben geld of eten nodig en zullen in hun zoektocht daarnaar geen aandacht schenken aan camera's. Veelplegers kunnen hierdoor vaak wel makkelijk achteraf, aan de hand van de camerabeelden, worden opgespoord. Omdat de delicten waar veelplegers zich schuldig aan maken vaak een grote ergernis zijn van burgers, kan de inzet van camera's om dit soort criminaliteit aan te pakken proportioneel zijn.

Ad 3: Professionele dader (2/21)

De professionele dader is de 'slimme' crimineel. Onder de geïnterviewden is dit type niet sterk vertegenwoordigd. De geïnterviewde daders die aan dit profiel voldoen, geven aan precies te weten hoe de politie werkt. Ook is bij hen kennis van de gebruikte techniek aanwezig. Dat maakt dat deze groep daders buiten het zicht van de camera's opereert, vaak ook omdat de aard van de delicten daarnaar is; het gaat bijvoorbeeld om grootschalige drugshandel (zoals in de eerste casusbeschrijving in §5.2). Cameratoezicht om professionele daders te pakken is vrijwel zinloos.

Ad 4: Berekenende dader (4/21)

Onder berekenende daders scharen we drugsdealers en 'beroepsinbrekers'. Deze groep daders maakt duidelijke rationele afwegingen alvorens een strafbaar feit te begaan. De omvang van de buit is bepalend in de beslissing om een delict al dan niet doorgang te laten vinden. De preventieve werking van camera's op deze groep daders is beperkt, aangezien zij zich bewust zijn van de aanwezigheid van camera's en daarnaar handelen. Zij laten zich er echter niet altijd door

¹⁷ Zie www.om.nl/onderwerpen/veelplegers/maatregel_inrichting.

weerhouden. Daarom zal ook voor deze groep de toegevoegde waarde van cameratoezicht het grootst zijn in de opsporing achteraf. Ook door gelegenheidsbeperving als beter toezicht en controle op straat (politie-surveillance), kan de pakkans worden vergroot (Wittebrood & Van Beem, 2004; Bullock, Clarke & Tilley, 2010).

De in hoofdstuk 2 besproken rationele-keuzetheorie (Cornish & Clarke, 1986) lijkt voor deze groep berekenende daders op te gaan. De afweging of een dader een regel durft te overtreden, staat in het licht van deze theorie gelijk aan de vraag of het overtreden naar verwachting meer oplevert dan het naleven. Wanneer de opbrengst dus veel groter wordt geschat dan de kosten (het risico of de gepercipieerde pakkans), dan zouden (potentiële) daders besluiten tot het plegen van het delict en vice versa.

Uit de afwegingen van de meeste gesproken beroepsinbrekers en drugsdealers bleek dat deze berekenende daders hun activiteiten inderdaad verplaatsen naar steegjes en gebieden die niet onder cameratoezicht staan. Interessant is dat zij hier echter van willen afwijken wanneer de verwachte opbrengst groot genoeg is. 'Grote' delicten als inbraken of drugsdeals die naar verwachting een grote buit kunnen opleveren, laten ze wel doorgang vinden. Als de opbrengst het risico dus waard maakt, vindt de criminele activiteit plaats, ook in het zicht van de camera.

In het licht van de rationele-keuzetheorie is dit verklaarbaar, maar in het licht van het WKD-model van Elffers (2005) is deze bevinding (wel grote delicten plegen, geen kleine) op zijn minst opmerkelijk te noemen. In dit model wordt het proces van regelovertrading afgebeeld als het beklimmen van een trap van drie treden (figuur 2.1). Wie wil voorkomen dat mensen regels overtreden, dient de treden van de WKD-trap zo hoog mogelijk te maken. Of (potentiële) daders een overtrading durven door te zetten (derde trede), hangt af van de gepercipieerde pakkans en van de zwaarte van de formele en informele sancties. Bij grote delicten is deze derde trede dus hoger dan bij kleine delicten. Toch geven dealers aan enkel bij grote 'transacties' het risico van detectie door cameratoezicht voor lief te nemen.

Preventieve en repressieve maatregelen (kans op detectie en het verzwaren van sancties) lijken voor deze drugsdealers en beroepsinbrekers in het licht van het WKD-model dus niet voldoende. Het is waarschijnlijk dat maatregelen die toezien op gelegenheidsbeperving (tweede trede) ook kunnen bijdragen aan het bestrijden van drugshandel en inbraak in het centrum van Amsterdam. Hierbij kan worden gedacht aan willekeurige straatcontroles, geüniformeerde

politiesurveillance en samenwerking met particulieren. Door beter toezicht en controle kan de kans op interventie worden vergroot (Wittebrood & Van Beem, 2004; Bullock, Clarke & Tilley, 2010).

5.6 Zijn daders te beïnvloeden door camera's?

De in dit hoofdstuk gepresenteerde bevindingen met betrekking tot de afwegingen van daders in een cameragebied zijn een bevestiging van de resultaten van eerder buitenlands onderzoek (Tilley, 1993; Gill & Spriggs, 2005; Welsh & Farrington, 2007). Uit deze onderzoeken blijkt dat cameratoezicht alleen een preventief effect kan hebben op calculerende daders die oog hebben voor de risico's die hun criminele activiteiten met zich meebrengen. Een ander onderzoek, uit Groot-Brittannië, toonde echter aan dat ook deze groep daders nauwelijks rekening houdt met de aanwezigheid van camera's (Gill & Loveday, 2003). Daders weten dat de camera's in de opsporings- of vervolgingsfase in veel gevallen slechts van beperkte waarde zijn. Zij weten uit ervaring dat niet altijd live wordt uitgekeken, de politie te laat ter plaatse komt, de kwaliteit van de beelden matig is (en geen identificeerbare beelden oplevert), of de bewijswaarde onvoldoende is.

Deze verhalen worden ook door de geïnterviewde aangehouden daders bevestigd. Zo gaf een veroordeelde drugsdealer aan dat alleen camerabeelden als bewijsmateriaal hem niet afschrikken. Het zijn zijn 'klanten' die een belastende verklaring afleggen bij de politie. Zonder die verklaring zijn camerabeelden alleen vrijwel nooit genoeg om hem aan te houden.

De calculerende daders maken bovendien een kosten-batenafweging alvorens zij tot strafbare feiten overgaan. Meerdere geïnterviewden geven aan bij grote deals of inbraken het risico van camerabeelden op de koop toe te nemen. Een recente evaluatie van het cameratoezicht in Amsterdam-Centrum bevestigt dit laatste punt (Flight & Hulshof, 2010). Geïnterviewde professionals geven aan dat lage sancties en een grote afzetmarkt ervoor zorgen dat calculerende dealers van nepdope op de Wallen zich niet laten afschrikken door de aanwezigheid van camera's.

Ook het te verwaarlozen preventieve effect van camera's op de acties van impulsieve daders, zoals gevonden in internationaal onderzoek, wordt onderzocht door de resultaten uit de interviews met daders. De met name in Zaanstad opgepakte impulsieve daders geven aan onder invloed van alcohol en/of emoties te hebben gehandeld. Zij letten niet op de aanwezigheid van camera's.

De Amsterdamse daders, met name de professionele daders (en een aantal veelplegers) doen dit iets vaker. Gelegenheidsbeperkende maatregelen zoals politieursurveillance zijn voor veel daders waarschijnlijk effectiever (Wittebrood & Van Beem, 2004; Bullock, Clarke & Tilley, 2010). Meer fysiek toezicht op straat is zelfs expliciet door enkele daders geopperd.

Afwegingen daders

Net als voor potentiële daders geldt dus voor daders dat de remmende werking van cameratoezicht op het overgaan tot crimineel gedrag beperkt is en vooral afhangt van het soort delict, de contextuele omstandigheden, het type dader en de gemoedstoestand waarin deze verkeert. Samengevat zijn de redenen waarom daders toch wel overgaan tot het plegen van een delict als volgt.

- **Ervaring met cameratoezicht**
De meeste daders zijn zich bewust van het cameratoezicht in het gebied waarin zij vaak actief zijn. Zolang zij nog niet met behulp van camerabeelden zijn opgepakt, houden zij er echter beperkt rekening mee. Een ervaring met cameratoezicht kan deze houding veranderen.
- **Kennis van cameratoezicht: reikwijdte**
Er bestaat een groot verschil tussen de oude (statische) camera's en de nieuwe dome-camera's. De daders kunnen de oude camera's horen draaien. Deze zijn dus goed te ontwijken. Voor de nieuwe camera's geldt dit echter niet; in dat geval zijn de daders terughoudender.
- **Kennis van cameratoezicht: politierespons**
Daders zijn zich ervan bewust dat niet in elk gebied en op elk tijdstip live wordt uitgekeken. Hun ervaring is dat de politie dus niet altijd direct ter plaatse komt. Het uitblijven van directe politierespons kan ertoe bijdragen dat daders (durven) doorgaan met het plegen van delicten, ook in camera-gebieden.
- **Kennis van cameratoezicht: beeldkwaliteit**
Daders, met name veelplegers, hebben ervaring met het gebruik van camerabeelden in de rechtszaal. De beeldkwaliteit van vooral oude camera's is slecht. De beelden alleen zijn dan onvoldoende voor een veroordeling. Zolang het bewijsmateriaal beperkt is, zullen daders zich, ondanks de aanwezigheid van cameratoezicht, dus niet laten weerhouden van het plegen van delicten.

- Camera's, rationele afweging en aanpassing
Een aantal daders geeft aan toch door te gaan met het plegen van het voorgenomen delict, maar dan pas na het nemen van een aantal voorzorgsmaatregelen. De verwachte opbrengst is in die gevallen groter dan het risico (de gepercipieerde pakkans). Zo hebben daders zelf bijvoorbeeld aangegeven dat zij buiten het zicht van de camera's blijven, wegstijgen of naar de grond kijken, of een pet of bivakmuts opzetten voor het plegen van een delict.
- Ongevoeligheid voor cameratoezicht
Daders die onder invloed zijn van alcohol of drugs zijn niet of minder gevoelig voor cameratoezicht, en zullen sneller overgaan tot het plegen van (impuls)delicten. Een voorbeeld kan worden gevonden in de casusbeschrijvingen van overige (klein)criminelen (§5.2) die zich onder invloed van alcohol schuldig maakten aan heling, diefstal of straatroof.
- Drugs: dealers en mogelijke verplaatsing
Drugscriminaliteit blijkt een verhaal apart. Uit de casusbeschrijvingen blijkt dat de drugsdealers zich nog wel naar locaties buiten de cameragebieden willen verplaatsen voor hun drugshandel. De 'transacties' worden afgehandeld in huis, in zijstraatjes of in andere buurten buiten het centrum, en buiten het zicht van de camera's. Als er al gedeald wordt in cameragebieden, dan wordt dit uitsluitend gedaan op drukke momenten en omdat de deal erg lucratief is. Hierdoor is het minder eenvoudig voor uitkijkers achter de monitor om de deal op te merken. Ook zijn in die gevallen de camerabeelden niet duidelijk genoeg en onvoldoende als bewijsmateriaal voor de drugsdeal.
- Drugs: verslaafden
Drugsverslaafden zijn en handelen minder rationeel dan de dealers. Zij zijn bezig met het overleven van de dag, en hebben minder geld of reputatie te verliezen dan de drugshandelaars. Opgepakt worden door de politie betekent dat zij even van de straat af zijn. Over het algemeen houden ze dus geen rekening met het cameratoezicht.

6

Conclusies en aanbevelingen

6.1 Politie, cameratoezicht en daders

Uit de literatuur over cameratoezicht volgt dat het instrument effectief kan zijn, maar tevens dat de preventieve effecten beperkt zijn en vooral in specifieke contexten gelden. Cameratoezicht is dus geen wondermiddel tegen criminaliteit en overlast. Toch is er veel behoefte aan meer cameratoezicht en neemt het aantal gemeenten waar cameratoezicht wordt ingezet nog steeds toe (Schreijenberg & Homburg, 2010). Tussen de roep om bredere toepassing en de beperkte preventieve effecten bestaat een zekere spanning, die verminderd kan worden als de inzet van camera's effectiever zou kunnen worden. In dit licht is kennis over de reacties van (potentiële) daders op cameratoezicht van belang. In eerder, met name buitenlands onderzoek is al geconcludeerd dat de effectiviteit van cameratoezicht verbeterd zou kunnen worden door meer publiciteit voor de aanwezigheid en de successen van cameratoezicht (Phillips, 1999) en door een snelle politiereactie op delicten die met behulp van camera's worden gesignaleerd (Schouwstra, 2007; Tilley, 1993). Hierdoor zou de subjectieve pakkans vergroot kunnen worden, met als gevolg dat daders, volgens de rationele-keuzetheorie, vaker van het plegen van delicten afzien en criminaliteit en overlast afnemen (Cornish & Clarke, 1986; Elffers, 2005).

Bij de beoordeling van de effectiviteit van cameratoezicht moet niet alleen naar de gevolgen worden gekeken in termen van preventie van criminaliteit en overlast. Dit geldt zeker vanuit het gezichtspunt van de politie. Uit de interviews met politiefunctionarissen komt naar voren dat zij veelal positief oordelen over cameratoezicht. Daarbij gaat het niet zozeer om preventie (omdat effecten vaak beperkt of tijdelijk zijn), maar om proactie en repressie. Proactie doelt op de gerichte inzet van politiepersoneel op plaatsen en tijdstippen waar, volgens waarnemingen met camera's, veiligheidsproblemen dreigen. Cameratoezicht als instrument voor repressie is gericht op het gebruik van beelden voor het oplossen van misdrijven. Uiteindelijk kunnen verbeterde proactie en repressie natuurlijk preventieve effecten hebben, maar dat gebeurt indirect.

Vanuit het perspectief van de politie moet cameratoezicht vanuit verschillen-

de functies worden benaderd: preventie, proactie en repressie. Voor zover cameratoezicht zuiver *preventief* wordt ingezet, gebeurt dit op basis van de populaire, maar ietwat naïeve gedachte dat potentiële daders zich wel drie keer zullen bedenken om een delict te plegen omdat ze zichtbaar zijn. Cameratoezicht is dan een alternatief voor politie-inzet. Cameratoezicht als instrument voor *proactie* is juist zeer sterk met actieve politie-inzet verbonden. Cameratoezicht geeft dan (mede) richting aan het handelen van de politie en zorgt voor een vergrote effectiviteit van politie-inzet. Dit sluit aan bij de gedachten van de geïnterviewde daders en potentiële daders: zij zijn uiteindelijk meer onder de indruk van politieagenten dan van camera's en als zij worden aangesproken op hun gedrag of worden aangehouden na een delict, zal dat altijd door tussenkomst van politieagenten gebeuren. Camera's en politie zijn dan dus niet inwisselbaar, maar ze versterken elkaar. Cameratoezicht als *repressief* instrument is ondersteunend aan het werk van de politie. Hierbij is niet een preventieve werking of een activerende functie belangrijk, maar gaat het om de kwaliteit van waarnemingen en de betekenis die daaraan kan worden gegeven.

De interviews met (potentiële) daders hebben informatie verschaft over hun ervaringen met en opvattingen over cameratoezicht en hun reacties daarop. De ervaringen zijn uiteenlopend en hebben aanleiding gegeven tot reflectie op de betekenis van cameratoezicht voor de verschillende onderscheiden functies. Dit is zeker voor de operationele taken van de politie van belang, en daarnaast ook voor bestuurlijke beslissingen over de inzet van cameratoezicht in diverse contexten. De interviews met de daders hebben duidelijk gemaakt dat er verschillende dadertypen met bijbehorende kennisniveaus, opvattingen en gedragspatronen moeten worden onderscheiden. Sommige typen daders beschikken over veel (en correcte) kennis over cameratoezicht en politiehandelen, hetgeen hen in staat stelt om zich aan het toezicht (of aan de politieke reactie erop) te onttrekken; andere typen (potentiële) daders hebben juist incorrecte kennis of vage beelden, die ertoe leiden dat zij zich weinig aan cameratoezicht gelegen laten liggen. Bij beslissingen over de inzet van cameratoezicht en de verhouding met politieoptreden moet hiermee rekening worden gehouden, wil de effectiviteit ervan worden verhoogd. In de volgende paragrafen wordt dit nader uitgewerkt.

6.2 Dadercategorieën

Uit de interviews met de daders hebben we een aantal factoren afgeleid die hun houding ten opzichte van cameratoezicht bepalen. Deze factoren hebben te maken met de persoon van de dader, de aard van de delicten en met het cameratoezicht zelf.

Aan de persoon gebonden factoren:

- kennis over cameratoezicht (correct of juist incorrect);
- verwachtingen over de politierespons op camerawaarnemingen;
- eerdere ervaringen met de politie (met invloed op afwijkend gedrag, en niet zozeer op het afzien van het plegen van delicten);
- gebruik van alcohol en drugs.

Aan het delict gebonden factoren:

- aard van de delicten: vermogen, drugs, overlast en geweld;
- de opbrengst van een delict;
- de mogelijkheden voor verplaatsing van het delictgedrag;
- de mate waarin delicten uit impulsgedrag voortkomen;
- normbesef: de mate waarin gedrag door de daders als delict (of overlast) wordt ervaren.

Aan het cameratoezicht gebonden factoren:

- de hoeveelheid camera's en hun plaatsing;
- de reikwijdte van de camera's;
- de beeldkwaliteit;
- de politiereactie.

Op grond van deze factoren, met name de met persoon en delict verbondene, onderscheiden we vier categorieën daders, met elk een verschillende houding ten opzichte van cameratoezicht. Naarmate ze meer rekening houden met cameratoezicht, is hun kennisniveau hoger en zijn de aan het cameratoezicht gebonden factoren belangrijker. De vier dadercategorieën zijn de volgende.

1 Impulsieve daders

Impulsieve daders zijn vaak geen ervaren criminelen. Zij plegen delicten of veroorzaken overlast wanneer ze onder invloed zijn van alcohol en/of drugs, of wanneer remmingen door andere factoren (emoties) wegvallen.

Veelal begaan ze (APV-)overtredingen, zoals openbare dronkenschap, wildplassen of een vechtpartij in het uitgaansleven. Ze zien hun gedrag lang niet altijd als delict of overlast en zijn door het alcohol- of middelengebruik minder gevoelig voor hun omgeving, en dus ook voor de aanwezigheid van camera's. Typisch voorbeeld: jongeren in het uitgaansleven.

2 Onverschillige daders

Voor onverschillige daders is de pakkans weinig belangrijk. Het zijn veelplegers, vaak verslaafd aan alcohol en/of drugs, soms dakloos en in de war, die in korte tijd veel delicten plegen om hun verslaving te financieren en om op straat te overleven. Ze zijn zich weinig bewust van camera's en als dat wel zo is, besteden ze er weinig aandacht aan.

3 Berekenende daders

Berekenende daders maken rationele afwegingen voordat zij vermogens- of (drugs)marktdelicten begaan. Het zijn drugsdealers, beroepsinbrekers of autokrakers. Ze kennen de risico's van cameratoezicht, maar laten zich bij de beslissing om een delict te plegen mede leiden door de opbrengst van het delict. Voor een kleine opbrengst zullen ze het risico niet nemen, voor een grotere wel.

4 Professionele daders

Professionele daders zijn bedreven criminelen. Zij kennen de techniek en de waarde van cameratoezicht en zijn op de hoogte van de manier waarop de politie met cameratoezicht omgaat. Zij streven er zo veel mogelijk naar om buiten het zicht van de camera's te opereren.

6.3 Dadercategorieën en functies van cameratoezicht

6.3.1 Dadercategorieën en functies: overzicht

Door de verschillende dadercategorieën in verband te brengen met de functies van cameratoezicht, ontstaat inzicht in de (mogelijke) effecten van cameratoezicht in relatie tot politieoptreden. In tabel 6.1 worden dadercategorieën en functies op deze wijze weergegeven, met een eerste beoordeling van effect en belang.

Tabel 6.1: Dadercategorieën en functies van cameratoezicht

	Functie cameratoezicht		
	Preventie	Proactie	Repressie
Impulsieve dader	-	+	-
Dader- categorie Onverschillige dader	-	+	0
Berekenende dader	+	+	+
Professionele dader	+	0	+

Legenda: - geen effect 0 weinig effect + wel effect

6.3.2 Preventie

De preventieve functie van cameratoezicht komt slecht tot uitdrukking bij impulsieve en onverschillige daders. Impulsieve daders laten zich in hun gedrag niet zozeer door rationele afwegingen leiden, maar reageren op omstandigheden, prikkels en provocaties, en zien hun acties lang niet altijd als crimineel of overlastgevend. Ze laten zich niet weerhouden door cameratoezicht en zien dit soms zelfs als provocatie. Onverschillige daders maken evenmin rationele afwegingen over de pakkans en besteden weinig aandacht aan het cameratoezicht. Voor berekenende en professionele daders ligt dat anders. Berekenende daders onderkennen de risico's van cameratoezicht en wegen deze af tegen de mogelijke opbrengst van een delict (bijvoorbeeld een drugsdeal). Bij een hoge verwachte opbrengst nemen ze het risico voor lief, zeker als ze het idee hebben dat een camerawaarneming niet voldoende is voor een aanhouding of vervolging. Bij lagere opbrengsten zullen ze van het delict afzien en dit mogelijk elders plegen. Cameratoezicht voorkomt dus het plegen van lichtere delicten in het cameragebied. De professionele daders zullen het cameratoezicht ontwijken en delicten mogelijk elders plegen. Enigszins contrair aan onze verwachting zal een preventief effect van cameratoezicht zich dus vooral voordoen bij delicten van de meer doorgewinterde daders en niet zozeer bij delicten of overlast van 'gelegenheidsdaders'. In lijn met deze bevinding is dat bij evaluaties meestal geen groot effect van cameratoezicht op de objectieve veiligheid wordt vastgesteld; voor zover er een effect is, is dat toe te schrijven aan de invloed van cameratoezicht op het delictgedrag van berekenende en professionele daders. In veel cameragebieden zal de onveiligheid echter eerder veroorzaakt worden door impulsieve en onverschillige daders, van wie het gedrag niet of nauwelijks wordt beïnvloed. Per saldo is er dan slechts een klein effect.

6.3.3 Proactie

Voor de functie van proactie valt relatief weinig effect van cameratoezicht te verwachten bij veiligheidsproblemen die door professionele daders worden veroorzaakt. Professionele daders zijn goed op de hoogte van de techniek en de werking van het cameratoezicht, maken afwegingen en vermijden het begaan van delicten in het zicht van de camera's. De politie kan daardoor moeilijk op hun gedrag anticiperen. Voor de andere drie dadercategorieën ligt dat anders. Voor impulsieve en onverschillige daders geldt dat zij zich, om uiteenlopende redenen, weinig van de camera's aantrekken en er dus goed mee in beeld zijn te brengen. Dit biedt mogelijkheden voor het waarnemen van escalerend gedrag en daarmee voor een tijdige politiereactie. Berekenende daders betrekken cameratoezicht wel in hun afwegingen, maar nemen desnoods het risico. Hier is snelheid van handelen cruciaal voor een geslaagde politiereactie: omdat de dader zich van het risico bewust is, zal hij het delict zo snel mogelijk afhandelen, waardoor een (te) late politiereactie de effectiviteit van de proactie ondergraaft. Al eerder is benadrukt dat vanuit de functie van proactie cameratoezicht en politie-inzet bij elkaar horen en complementair zijn. Bij een geringe beschikbaarheid van politiecapaciteit op belangrijke momenten verliest het cameratoezicht zijn proactieve functie.

6.3.4 Repressie

De repressieve functie van cameratoezicht komt vooral tot uitdrukking bij berekenende en professionele daders, en in wat mindere mate bij de onverschillige daders. Zij plegen de delicten waarvoor camerabeelden (aanvullend) bewijs kunnen leveren. Natuurlijk is een voorwaarde dat delicten binnen het zicht van camera's worden gepleegd. Aan de repressieve functie wordt afbreuk gedaan voor zover de camerabeelden niet voldoende precieze informatie over het delict bevatten. Onze respondenten noemden daarbij met name handel in drugs, waarbij naar hun idee camera's niet in staat zijn om precies waar te nemen wat er van hand tot hand gaat. Er is altijd aanvullend bewijs nodig, bijvoorbeeld een getuigenverklaring. Ook is de technische kwaliteit van de beelden belangrijk voor de herkenbaarheid van daders. Met name de berekenende en de professionele daders bleken goed op de hoogte van de vooruitgang in de technische kwaliteit van de beelden, mede omdat zij in opsporingsonderzoeken of tijdens rechtszaken met beelden zijn geconfronteerd. Opvallend is dat de meer onerva-

ren en impulsieve daders er meestal van uitgingen dat de kwaliteit van de beelden slecht was en herkenbaarheid eenvoudig vermeden kon worden. Zij achtten de repressieve functie van cameratoezicht daarom zeer gering.

6.4 Cameratoezicht en veiligheidsproblemen

De analyse van dadercategorieën en functies in de vorige paragraaf wijst op enkele denkrichtingen voor het instellen van cameratoezicht in relatie tot politieacties en politiestrategie.

Allereerst geldt dat het instellen van cameratoezicht weinig zinvol is om veiligheidsproblemen te voorkomen die worden veroorzaakt door impulsieve of onverschillige daders. Voor deze veiligheidsproblemen is cameratoezicht geen oplossing. Dit is in overeenstemming met bevindingen in de literatuur over de preventieve functie van cameratoezicht. De interviews met de daders laten nog eens duidelijk zien dat dit gebrek aan preventief effect is toe te schrijven aan een combinatie van factoren, zoals impulsief gedrag, gering normbesef en weinig vertrouwen in camera's. Cameratoezicht in gebieden waar hangjongeren of jeugdgroepen voor overlast zorgen, zal dus ook weinig effect hebben op de veiligheidsproblemen; hier is fysiek toezicht wellicht een betere oplossing, zeker als er politiemensen kunnen worden ingezet, waarvoor de jongeren naar eigen zeggen toch gevoeliger zijn.

In gebieden waar veiligheidsproblemen worden veroorzaakt door impulsieve, onverschillige of berekenende daders, kan cameratoezicht helpen om de politie-inzet effectiever te maken en goed op (zich ontwikkelende) problemen te richten. Dit is in overeenstemming met bevindingen uit de literatuur, die erop wijzen dat gerichte politie-inzet en surveillance wel bijdragen aan het terugdringen van criminaliteit en overlast, terwijl er geen effect is van geïntensiverde, maar ongerichte surveillance (Braga, 2007; Braga & Bond, 2008; Braga e.a., 1999). Een voorwaarde voor proactieve effectiviteit is dat de benodigde politiecapaciteit beschikbaar is. In landelijke gebieden met een relatief geringe beschikbaarheid van politiecapaciteit, zal de proactieve functie van cameratoezicht dus meestal niet uit de verf kunnen komen; in stedelijke gebieden met een hogere politiedichtheid ligt dat gunstiger. Met name bij berekenende daders is een zeer snelle politiereactie nodig, hetgeen hoge eisen stelt aan de waarnemingen (dus aan de professionaliteit van de uitkijkers in de centrale) en aan de reacties van de beschikbare politiemensen op straat.

Als veiligheidsproblemen worden veroorzaakt door berekenende en profes-

sionele daders, kan cameratoezicht een belangrijke functie hebben voor de opsporing en vervolging van daders, onder de voorwaarde van een goede (technische) kwaliteit van de camerabeelden. Ontbreekt deze, dan is de toegevoegde waarde van cameratoezicht zeer gering. Bij deze dadercategorieën is het risico van verplaatsing reëel. Analyse hiervan en gerichte proactie versterken de effectiviteit van politieoptreden.

We vatten de hoofdlijnen voor afwegingen over cameratoezicht in relatie tot dadercategorieën samen in tabel 6.2.

Tabel 6.2: Dadercategorieën en overwegingen voor cameratoezicht

Dadercategorie	Argumenten en afwegingen cameratoezicht
Impulsieve daders	Alleen cameratoezicht indien voldoende politiecapaciteit beschikbaar is voor proactief optreden, geen sterke argumenten voor preventie of repressie.
Onverschillige daders	Alleen cameratoezicht indien voldoende capaciteit beschikbaar is voor proactief optreden, goede kwaliteit camera's nodig voor (aanvullend) repressief optreden.
Berekenende daders	Cameratoezicht met preventieve functie voor lichtere delicten, combineren met capaciteit voor proactief optreden, noodzaak zeer professionele uitkijkcentrale en snelle reactie politie, goede kwaliteit camera's voor repressief optreden, alertheid op verplaatsing van criminaliteit, gerichte actie in verplaatsingsgebieden.
Professionele daders	Cameratoezicht voor preventief optreden, goede kwaliteit camera's voor repressief optreden, alertheid op verplaatsing van criminaliteit, gerichte actie in verplaatsingsgebieden.

6.5 Kennis, kijken, evalueren

De interviews met de daders hebben duidelijk gemaakt dat een deel van hen een goed beeld heeft van de aanwezigheid van camera's, het gebruik dat de politie ervan maakt en de risico's die ze met zich meebrengen. In het algemeen geldt dat kennis over camera's een voorwaarde is voor de effectiviteit ervan, in ieder geval in termen van criminaliteitspreventie: als potentiële daders niet weten dat er camera's zijn, zullen ze zich er in ieder geval niet door kunnen laten beïnvloeden. Kenbaarheid van cameratoezicht is daarom belangrijk, niet alleen als privacybeschermende maatregel, maar zeker ook om de effectiviteit te vergroten. Kennis over camera's is echter ook een bedreiging voor de effectiviteit als ze aanleiding geeft tot ontwijkend gedrag. De interviews laten zien dat dit zeker voorkomt: daders leren van hun ervaringen met cameratoezicht, wat de effectiviteit op termijn verkleint.

Misschien nog lastiger is dat er ook veel (potentiële) daders zijn met verkeerde denkbeelden over cameratoezicht. Ze denken bijvoorbeeld dat de camera's niet aanstaan, dat beelden niet live uitgekeken worden of dat beelden altijd van slechte kwaliteit zijn en dus niet voor opsporing gebruikt kunnen worden. Dergelijke verkeerde denkbeelden kunnen de effectiviteit eveneens verkleinen, zeker in preventieve zin. Dat pleit voor duidelijke communicatie over (de mogelijkheden van) cameratoezicht. Een reëel beeld van de toepassing van cameratoezicht (ingezet op verdacht gedrag met een steeds betere beeldkwaliteit) kan ervoor zorgen dat een preventief effect versterkt wordt. Anderzijds kunnen de verkeerde denkbeelden over cameratoezicht de mogelijkheden voor proactief beleid vergroten, omdat daders te weinig rekening houden met hun zichtbaarheid voor de politie. In algemene zin is het voor de politie dus erg belangrijk om na te denken over een strategie, voordat wordt overgegaan tot acties om de beeldvorming al dan niet te beïnvloeden en bij te stellen. Daarbij kan dus een spanning bestaan tussen communicatie voor een preventief doel en communicatie bij een proactief doel.

Interviews met politiefunctionarissen en daders laten zien dat er aan beide zijden leereffecten optreden. Politie mensen leren om cameratoezicht gericht in te zetten voor de doelen die zij nastreven. Zo'n doel kan de aanpak van een bepaalde vorm van criminaliteit zijn. Zowel door het professioneler uitkijken van de beelden als door het gerichte gebruik ervan op straat, wordt cameratoezicht dan steeds effectiever. Aan de andere kant leren ook de daders van ervaringen en stellen zij hun gedrag bij. Politie mensen stellen vast dat resultaten op termijn verwateren. Cameratoezicht vereist dus een dynamische aanpak met een regelmatige bijstelling van de politiestrategie.

Verbonden met kennis en kunde is ook het idee van evalueren. De analyse in de vorige paragrafen wijst erop dat belangrijke functies van cameratoezicht, zeker vanuit het perspectief van de politie, niet alleen bij de preventie, maar zeker ook bij de proactie en de repressie liggen. Toch wordt bij evaluaties vooral veel aandacht besteed aan metingen van de objectieve en de subjectieve veiligheid op grond van politieregistraties en burgerervaringen. Als, en voor zover, proactie en repressie eigenlijk belangrijker functies zijn, ligt het in de rede om de evaluaties daar veel sterker op te richten. Gemeten zou moeten worden in hoeverre het cameratoezicht gebruikt wordt voor een meer gerichte politie-inzet en wat daar de resultaten van zijn. Daarnaast zou de aandacht moeten worden gericht op het gebruik van de beelden bij opsporing en vervolging van daders. Bij evaluaties zal dit alleen gebeuren als de doelen van cameratoezicht ook in dergelijke termen worden geformuleerd. Dit vereist dat wordt erkend dat alle drie de functies belangrijk zijn.

6.6 Aanbevelingen

De inzichten uit de interviews en de daarop gebaseerde analyse geven aanleiding tot de volgende aanbevelingen voor de toepassing van cameratoezicht.

- Analyseer veiligheidsproblemen in relatie tot dadercategorieën, voorafgaand aan het besluit om cameratoezicht in te schakelen.
- Indien veiligheidsproblemen worden veroorzaakt door impulsieve en/of onverschillige daders, moet cameratoezicht alleen worden toegepast als voldoende capaciteit voor gericht proactief optreden kan worden gegarandeerd.
- Als cameratoezicht wordt ingezet tegen veiligheidsproblemen die door berekenende en professionele daders worden veroorzaakt, zijn een professionele uitkijkfunctie, een snelle proactieve reactie en camera-systemen met hoge technische kwaliteit nog veel belangrijker dan in andere situaties. Tevens zal dan goed in beeld moeten worden gebracht welke verplaatsings-effecten kunnen worden verwacht. Als alternatieve gedragingen en/of locaties in beeld zijn, zal dat de pakkans kunnen vergroten.
- Cameratoezicht brengt leereffecten bij daders met zich mee, die om een dynamische politiestrategie vragen.
- Over cameratoezicht bestaan bij sommige dadercategorieën (en mogelijk ook bij burgers in het algemeen) foutieve denkbeelden, die de effectiviteit in termen van preventie kunnen verkleinen. Anderzijds kunnen dergelijke foutieve denkbeelden de proactieve functie van cameratoezicht juist ondersteunen. Afhankelijk van de doelstellingen van het cameratoezicht en de bijbehorende politiestrategie moet worden vastgesteld of het wenselijk is om de onjuiste beeldvorming te corrigeren met een communicatiebeleid.
- Cameratoezicht heeft drie functies, preventie, proactie en repressie, waarvan de beide laatstgenoemde met name vanuit politieperspectief belangrijk zijn. Dit kan worden erkend door de doelen van cameratoezicht sterker vanuit deze functies te formuleren en de evaluatie van cameratoezicht daar ook explicieter op te richten.

Literatuur

- Armitage, R., G. Smyth & K. Pease (1999). 'Burnley CCTV evaluation'. In: K. Painter & N. Tilley (red.). *Surveillance of public space: CCTV, street lighting and crime prevention*. Crime Prevention Studies, 10. New York: Criminal Justice Press.
- Armitage, R. (2002). *To CCTV or not to CCTV? A review of current research into the effectiveness of CCTV systems in reducing crime*. Londen: National Association for the Care and Resettlement of Offenders (NACRO).
- Barr, R. & K. Pease (1990). 'Crime placement, displacement and deflection'. In: M. Tonry & N. Morris (red.). *Crime and justice: a review of research* 12-2, 277-317. Chicago: University of Chicago Press.
- Bernasco, W., H. Elffers & G. Bruinsma (2006). 'Het waterbedeffect. Ruimtelijke neveneffecten van plaatsgebonden maatregelen tegen criminaliteit'. In: *Tijdschrift voor Criminologie* 48-3, 243-258.
- Bieleman, B. & J. Snippe (2005). 'Mensenwerk: voorwaarden voor succesvol cameratoezicht'. In: *Secondant: tijdschrift van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid* 19-5.
- Blackburn, R. (1993). *The psychology of criminal conduct: theory, research and practice*. New York: John Wiley & Sons.
- Block, M.K. & V.E. Gerety (1995). 'Some experimental evidence on differences between student and prisoner reactions to monetary penalties and risk'. In: *Journal of Legal Studies* 24-1, 123-138.
- Braga, A.A. (2007). *Effects of hot spots policing on crime*. A Campbell Collaboration systematic review.
- Braga, A.A. & B.J. Bond (2008). 'Policing crime and disorder hot spots: a randomized controlled trial'. In: *American Society of Criminology* 46, 577-607.
- Braga, A., D. Weisburd, E. Waring, L.G. Mazerolle, W. Spelman & F. Gajewski (1999). 'Problem-oriented policing in violent crime places: a randomized controlled experiment'. In: *Criminology* 37, 541-580.
- Brons, D., N. Hilhorst & F. Willemsen (red.) (2008). *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren (Cahier 2008-4)*. Den Haag: Ministerie van Justitie (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum).

- Brown, B. (1995). *CCTV in town centres. Three case studies*. Londen: Home Office Police Research Group.
- Buck, A.J. (1989). 'An economic model of social sensitivity: the case of individual criminal behavior'. In: *Journal of Quantitative Criminology* 5-4, 353-372.
- Bullock, K., R.V. Clarke & N. Tilley (2010). *Situational prevention of organised crimes*. Devon: Willan Publishing.
- Butler, G. (1994). 'Shoplifters' views on security: lessons for crime prevention'. In: M. Gill (red.). *Crime at work: studies in security and crime prevention*. Leicester: Perpetuity Press.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2006). *Handreiking cameratoezicht*. Den Haag: CCV.
- Cohen, L.E. & M. Felson (1979). 'Social change and crime rate trends: a routine activity approach'. In: *American Sociological Review* 44-1, 588-608.
- Cornish, D.B. & R.V. Clarke (1986). *The reasoning offender. Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer Verlag.
- Dekkers, S. & G. Homburg (2006). *Evaluatie cameratoezicht op openbare plaatsen: nulmeting*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek (in opdracht van het ministerie van BZK).
- Dekkers, S., G. Homburg & R. Maathuis (2008). *Evaluatie cameratoezicht Amsterdam-Centrum*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Dekkers, S., J. Koffijberg & G. Homburg (2007). *Evaluatie cameratoezicht op openbare plaatsen: éénmeting*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek (in opdracht van het ministerie van BZK).
- Eijk, A. van, G. Kanning, A. Molenaar, M. Strijbos & W. Bernasco (2006). 'Cameratoezicht in de openbare ruimte. Weten mensen wel dat er camera's zijn, en voelen zij zich er veiliger door?' In: *Tijdschrift voor Veiligheid* 5-3, 38-49.
- Elffers, H. (2005). 'Voorkomen van regelovertreding: een discussie in termen van het Willen-Kunnen-Durven-model'. In: *Tijdschrift voor Veiligheid en Veiligheidszorg* 4-4, 8-20.
- Flight, S. & P. Hulshof (2010). *Cameratoezicht bekeken. Evaluatie cameratoezicht Amsterdamse Wallen en Nieuwendijk 2008-2010*. Amsterdam: DSP-groep.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: the birth of the prison*. Penguin.
- French, P. (1996). 'Inside the offender's mind'. In: *CCTV Today* 3-3, 6-19.

- Geelhoed, F. (2005). 'Verbeelde veiligheid: over effecten van cameratoezicht in het publieke domein'. In: *Tijdschrift voor Veiligheid en Veiligheidszorg* 4-2, 3-27.
- Gill, M. (2003). *CCTV*. Leicester: Perpetuity Press.
- Gill, M. & K. Loveday (2003). 'What do offenders think about CCTV?' In: *Crime Prevention and Community Safety: An International Journal* 5-3, 17-25.
- Gill, M. & R. Matthews (1994). 'Robbers on robbery: offender perspectives'. In: M. Gill (red.). *Crime at work*. Leicester: Perpetuity Press.
- Gill, M. & A. Spriggs (2005). *Assessing the impact of CCTV*. Londen: Home Office Research, Development and Statistics Directorate.
- Gill, M. & V. Turbin (1998). 'CCTV and shop theft: towards a realistic evaluation'. In: C. Norris, J. Moran & G. Armstrong (red.). *Surveillance, closed circuit television and social control*. Aldershot: Ashgate.
- Gobo, G. (2004). 'Sampling, representativeness and generalizability'. In: C. Seale, G. Gobo, J.F. Gubrium & D. Silverman. *Qualitative research practice*. Londen: Sage.
- Hesseling, R.B.P. (1994). *Stoppen of verplaatsen?: een literatuuronderzoek over gelegenheids beperkende preventie en verplaatsing van criminaliteit*. Arnhem: Gouda Quint.
- Hessing, D.J., & H. Elffers (2002). 'De psychologie van antisociaal en crimineel gedrag'. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H.L.G.J. Merkelbach & H.F.M. Crombag (red.). *Het recht van binnen*. Deventer: Kluwer.
- Hissel, S.C.E.M. & S. Dekkers (2008). *Evaluatie cameratoezicht op openbare plaatsen: tweemeting*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek (in opdracht van het ministerie van BZK).
- Hoof, H.A.J. & G. van Voorthuijsen (2000). *De do's en dont's bij het opstellen van een cameraplan*. Den Haag: TNO-Defensie en Veiligheid.
- Kleemans, E. (2001). 'Rationele keuzebenaderingen'. In: E. Lissenberg, S. van Ruller & R. van Swaaningen (red.). *Tegen de regels IV*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Korterik, M. (1999). *Gemeente Ede, evaluatie cameratoezicht. De eerste indruk*. Afdeling Onderzoek, Ontwikkeling en Statistiek, gemeente Ede.
- Leiden I. van, N. Arts & H. Ferwerda (2006). *Inzoomen en uitzoomen op Zaandam. Uitkomsten van een evaluatieonderzoek naar cameratoezicht in een breder perspectief geplaatst*. Arnhem: Bureau Beke. Programma Politie & Wetenschap, Politiekunde, nr. 11.
- Leiden, I. van & H. Ferwerda (2002). *Cameratoezicht: goed bekeken?* Zeist: Kerckebosch.

- Moerland, H. (1993). 'Afschrikking, de bakermat van de rationele keuzebenadering in de criminologie'. In: *Tijdschrift voor Criminologie* 35-2, 110-126.
- Nagin, D.S. & G. Pogarsky (2001). 'Integrating celerity, impulsivity and extralegal sanction threats into a model of general deterrence. Theory and evidence'. In: *Criminology* 39-1, 865-892.
- Nee, C. & A. Meenaghan (2006). 'Expert decision making in burglars'. In: *British Journal of Criminology* 46-3, 935-949.
- Offens, H. & J. van der Steen (2000). 'Cameratoezicht in beeld'. In: *SEC: kwartaalblad over samenleving en criminaliteit* 14-1, 15-16.
- Pawson, R. & N. Tilley (1994). 'What works in evaluation research?' In: *British Journal of Criminology* 34-3, 291-306.
- Pawson, R. & N. Tilley (1997). *Realistic evaluation*. Londen: Sage.
- Phillips, C. (1999). 'A review of CCTV evaluations: crime reduction effects and attitudes towards its use'. In: *Crime Prevention Studies* 10-2, 123-155.
- Posner, R. (1977). *Economic analysis of law*. Boston: Little, Brown.
- Ratcliffe, J.H. (2006). *Video surveillance 2006*. Geraadpleegd op 4 september 2008 via www.popcenter.org/Responses/PDFs/VideoSurveillance.pdf.
- Repetto, T.A. (1976). 'Crime prevention and the displacement phenomenon'. In: *Crime & Delinquency* 22-1, 166-167.
- Schijndel, A.A.A. van, A. Schreijenberg & G.H.J. Homburg (2010). *Evaluatie cameratoezicht Rotterdam*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Schouwstra, F. (2007). *Beter in beeld. De ins en outs van cameratoezicht*. Den Haag: Elsevier Overheid.
- Schreijenberg, A. & G.H.J. Homburg (2010). *Steeds meer beeld: evaluatie vijf jaar camera-toezicht op openbare plaatsen*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Schreijenberg, A., J. Koffijberg & S. Dekkers (2009). *Evaluatie cameratoezicht op openbare plaatsen: driemeting*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek (in opdracht van het ministerie van BZK).
- Short, E. & J. Ditton (1998). 'Seen and now heard: talking to the targets of open street CCTV'. In: *British Journal of Criminology* 38-4, 404-428.
- Tilley, N. (1993). *Understanding car parks, crime and CCTV: evaluation lessons from safer cities*. Londen: Home Office Police Research Group.

- Ward, D.A., M.C. Stafford & L.N. Gray (2006). 'Rational choice, deterrence and theoretical integration'. In: *Journal of Applied Social Psychology* 36-1, 571-585.
- Weisburd, D., L.A. Wyckoff, J.E. Eck, J.C. Hinkle & F. Gajewski (2006). 'Does crime move around the corner? A controlled study of spatial displacement and diffusion of crime control benefits'. In: *Criminology* 44-3, 549-592.
- Welsh, B.C. & D.P. Farrington (2002). *Crime prevention effects of closed circuit television: a systematic review*. Londen: Home Office Research, Development and Statistics Directorate.
- Welsh, B.C. & D.P. Farrington (2007). *Closed-circuit television surveillance and crime prevention*. Stockholm: Swedish National Council for Crime Prevention.
- Wittebrood, K. & M. van Beem (2004). *Sociale veiligheid vergroten door gelegenheidsbeperking: wat werkt en wat niet?* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlagen

1 Itemlijst politiemedewerker

- Wat voor soorten delicten worden er doorgaans in het cameragebied in de buurt waar u werkzaam bent of was (en bekend mee bent) gepleegd?

Gewelddelicten/uitgaansgeweld

- Op welke momenten of tijdstippen worden deze delicten doorgaans gepleegd?
- Waar ontstaan doorgaans de vechtpartijen?
 - Op straat of in de kroeg?
- Wat is doorgaans de aanleiding voor een vechtpartij?
 - Drukte, overmatig gebruik van drank/drugs, botsingen tussen groepen uit verschillende gemeenten?
- Wat voor personen zijn doorgaans bij vechtpartijen betrokken?
 - Jongeren/ouderen, grote groepen, personen van buiten de gemeente?
- Wat is doorgaans de handelwijze van de politie als het gaat om uitgaansgeweld?
- Welke rol speelt het cameratoezicht bij het politieoptreden?

Vermogensdelicten/drugsdeals/overige delicten

- Op welke momenten of tijdstippen worden deze delicten doorgaans gepleegd?
- Wat zijn de kenmerken van de daders die deze delicten plegen?
- Welke rol speelt het cameratoezicht bij het politieoptreden?

Daders en (camera)toezicht

- In hoeverre besluiten de daders van tevoren om een delict te plegen in het cameragebied?
 - Hebben ze (ruim) van tevoren al bedacht wat zij concreet gaan doen?
 - Zijn ze aan het 'struinen', op zoek naar een gelegenheid?
 - Ontstaat spontaan het besluit een delict te plegen?
 - Geen planning door invloed drank/drugs?

- Waar letten de daders op? Waarmee houden zij speciaal rekening?
- In hoeverre houden de daders rekening met de mensen om hen heen?
- In hoeverre is er een reactie van mensen om hen heen te verwachten?
- In hoeverre zijn daders zich doorgaans bewust geweest van de aanwezigheid van camera's als zij een delict plegen in het cameragebied?
- Waarin verschilt het bewustzijn onder daders?
 - Drugs/drank, type delict (geweld of vermogensdelict), type dader (veelpleger/incidentele pleger).
- In hoeverre weten de van cameratoezicht bewuste daders waar de camera's in het gebied hangen?
- In hoeverre weten zij wat de camera's wel en niet (kunnen) filmen?
- In hoeverre onder- of overschatten zij de reikwijdte van een cameragebied?
- Hadden de níet van cameratoezicht bewuste daders wél geweten dat er camera's in dat gebied hingen, zouden ze dan nog steeds een delict hebben gepleegd?
- In hoeverre houden daders daadwerkelijk rekening met het cameratoezicht?
- In hoeverre passen daders zich aan als zij zich bewust zijn van het camera-toezicht?
 - Passen daders hun modus operandi aan vanwege het cameratoezicht?
 - Zijn er daders die besluiten om ergens anders een delict te plegen?
 - Zijn er daders die besluiten om een ander delict te plegen?
 - Zijn er daders die besluiten om helemaal geen delict meer te plegen?
- In hoeverre speelt het wel of niet live uitkijken van de camerabeelden een rol voor de dader?
 - Daders gaan wel/niet uit van live toezicht.
- Speelt de aanwezigheid van cameratoezicht een grote rol in de afweging van een dader al dan niet een delict te plegen?
- Zijn er andere factoren die een zwaardere rol spelen in de afweging al dan niet een delict te plegen?
- Hoe zou het cameratoezicht een grotere rol kunnen spelen in de afwegingen van daders?
- In hoeverre is de werkwijze van de politie van invloed op de effectiviteit van cameratoezicht?
- In welk opzicht heeft cameratoezicht het meeste effect op daders?
 - Preventieve afschrikking, aanhouding op heterdaad, opsporing, meer burgers op straat?
- Hoe zou men in het algemeen de effectiviteit van het cameratoezicht kunnen vergroten?

2 Itemlijst potentiële dader

Persoonskenmerken

- Geslacht.
 - Leeftijd.
 - Woonplaats.
 - Eventuele criminele carrière.
 - Scholing.
-
- Weet je dat er op bepaalde plekken in ... cameratoezicht op straat is?
 - Kun je een paar van die plekken noemen?
 - Kom je daar wel eens? Wat doe je daar zoal? Met wie ben je daar dan?
 - Hoe weet je dat er op die plekken camera's hangen?
 - Heb je dat ooit gehoord of gelezen?
 - Heb je de camera's zelf zien hangen?
 - Waarvoor hangen die camera's daar volgens jou?
 - Voorkomen van criminaliteit.
 - Verbeteren hulpverlening.
 - Opsporing.
 - Vergroten veiligheid.
 - Wat voor delicten worden er in die cameragebieden volgens jou gepleegd?
 - Als je zelf op die plek bent, denk je dan wel eens aan de camera's?
 - Heb je dan ook echt het gevoel dat je bekeken wordt?
 - Houd je er verder geen rekening mee?
 - Denk je dat men altijd live de camerabeelden bekijkt?
 - Wanneer wordt er live gekeken?
 - Waarom denk je dat? Hoe weet je dat?
 - Voel jij je veiliger door de camera's?
 - Voel jij je in het algemeen veilig op straat?
 - In hoeverre is dit aan de politie te danken? Wat vind je van de politie in ... in het algemeen?
 - Denk je dat de politie in staat is met cameratoezicht delicten te voorkomen?
 - Denk je dat de politie in staat is met behulp van camerabeelden een dader op te sporen?
 - Werkt het cameratoezicht? Hebben de camera's volgens jou enig nut?
 - Waarom denk je dat? Hoe weet je dat?
 - Ben je wel eens met de politie in aanraking geweest?
 - Overlast?

- Heb je wel eens iets uitgehaald/ooit een delict gepleegd?
 - Wanneer/wat/waar/hoe?
- Heb je ooit op het punt gestaan om iets te doen?
- Heb je vrienden die wel eens iets uithalen of dat gedaan hebben?

Stel dat je een delict zou gaan plegen...

- Zou je met de aanwezigheid van cameratoezicht rekening houden als je iets zou willen uithalen?
- Zou je het vanwege de camera's anders aanpakken? Verandert cameratoezicht iets aan de situatie?
- Pas jij je gedrag aan als je weet dat er cameratoezicht is?
- Hoe groot schat je de kans dat je gepakt zou worden?
 - Is die pakkans groter in een cameragebied?
- Heb je rekening gehouden met de mensen om je heen toen je het delict ging plegen?
 - Zou je rekening houden met de mensen om je heen?
- Speelde de aanwezigheid van cameratoezicht een grote rol in jouw keuze om wel of niet ergens een delict te plegen?
- Zijn er naast de aanwezigheid van cameratoezicht nog andere factoren die zwaarder wegen in je afweging al dan niet delicten te plegen?
- Hoe was de reactie van de politie? Hoe zou de reactie van de politie zijn?
- Waren ze snel ter plekke of hebben ze je later opgespoord?
- Denk je dat de reactie van de politie van het delict afhangt?
- Bij welke delicten speelt cameratoezicht een grote rol?
 - Geweld.
 - Zakkenrollen.
 - Winkeldiefstal.
 - Drugs dealen.

3 Itemlijst dader

Persoonskenmerken

- Geslacht.
 - Leeftijd.
 - Criminele carrière.
 - Scholing.
 - Verblijfplaats.
 - Delictkenmerken: delictsoort, tijdsduur, modus operandi.
 - Type cameragebied.
-
- Waarom was je die dag op dat tijdstip daar?
 - Waar kwam je toen vandaan?
 - Ben je speciaal naar die plek gegaan of was het meer toeval dat je daar was?
 - Wat was je op dat moment aan het doen?
 - In hoeverre had je van tevoren al bedacht wat je daar zou gaan doen?
- Ja: Wanneer had je dat bedacht?
- Nee: Was je daar op zoek naar een mogelijkheid om iets te kunnen doen?
- Nee: Kreeg je opeens de mogelijkheid iets te doen zonder dat je het vooraf gepland had?
- Heb je, toen de mogelijkheid er was, er lang over nagedacht om het te doen of heb je gelijk gehandeld?
 - Wat was de reden waarom je het gedaan hebt?
 - Waarom koos je uiteindelijk voor dit doel/object/slachtoffer?
 - Hoe lang heb je erover gedaan het delict te plegen?
 - In hoeverre was je, toen je het delict ging plegen, onder invloed van drank/drugs?
 - Op welke dingen let je op zo'n moment, waar houd je speciaal rekening mee?
 - Hoe hoop je dat de situatie op dat moment is? Waar hoop je niet op?
 - In hoeverre heb je rekening gehouden met de mensen om je heen toen je het delict ging plegen?
 - In hoeverre verwachtte je een reactie van de mensen om je heen?
 - In hoeverre verwachtte je op dat moment dat de politie in de buurt kon zijn?
 - Wist je al, toen je het delict ging plegen, dat er camera's in dat gebied hingen?

- Ja: Hoe of door wie wist je dat?
- Ja: Weet je sinds wanneer er cameratoezicht in dat gebied is? Sinds wanneer dan?
- Nee: Hoe of door wie ben je er, toen je het delict ging plegen, alsnog achter gekomen dat er camera's hangen?
- Nee: Had je wel geweten dat er camera's hingen, zou je dan nog steeds een delict hebben gepleegd?
- Zou je hebben besloten om ergens anders een delict te plegen? Waarom zou je dan daarheen zijn gegaan?
 - Zou je hebben besloten om een ander delict te plegen? Waarom zou je dat dan wel hebben gedaan?
 - Zou je hebben besloten om helemaal geen delict meer te plegen? Waarom niet?
- In hoeverre heb je ook echt rekening gehouden met de aanwezigheid van de camera's?
 - In hoeverre heb je het vanwege de camera's anders aangepakt?
 - Weet je precies waar de camera's in het gebied hangen?
 - Weet je precies wat de camera's wel en niet (kunnen) filmen?
 - Ging je ervan uit dat je live bekeken werd op het moment dat je het delict ging plegen?
 - Dacht je op dat moment aan de mogelijkheid om betrap te worden? In hoeverre heb je het daardoor anders aangepakt?
 - Dacht je op dat moment aan de mogelijkheid dat je na het delict opgespoord zou kunnen worden? In hoeverre heb je het daardoor anders aangepakt?
 - Hoe groot schatte je de kans dat je gepakt zou worden?
 - Hoe belangrijk is de aanwezigheid van camera's voor jouw keuze om wel of niet het delict te plegen?
 - Zijn er naast de aanwezigheid van camera's nog andere factoren die belangrijker zijn voor jouw keuze om wel of niet delicten te plegen?
 - Reageerde de politie snel nadat je het delict gepleegd had?
 - Denk je dat de politie altijd zo reageert? Waarom denk je dat de politie zo reageert?
 - Waar hangt de reactie van af? Ligt de reactie van de politie aan wat je doet, aan de dader, aan het moment of aan de locatie?
 - Denk je dat de politie in staat is met cameratoezicht delicten te voorkomen? Waarom denk je dat?

- Denk je dat de politie in staat is met behulp van camerabeelden een dader op te sporen? Waarom denk je dat?
- Wat vind je van het cameratoezicht?
- Wordt het veiliger door cameratoezicht?
- Is het een goede manier om criminaliteit tegen te gaan?
- Maakt de aanwezigheid van camera's iets uit voor de hoeveelheid criminaliteit?

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof.dr. H.G. van de Bunt
Hoogleraar Criminologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr.dr.s. C. Bangma
Districtschef regiopolitie Flevoland
Lid Commissie Politie & Wetenschap

drs. P. Holla
Districtschef regiopolitie Kennemerland

prof.dr. P. van Reenen
Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
Universiteit Utrecht

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
Politieacademie
Arnhemseweg 348
7334 AC Apeldoorn

Postbus 834
7301 BB Apeldoorn
www.politienwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. **Criminaliteit in de virtuele ruimte**
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/
TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. **Cameratoezicht. Goed bekeken?**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke,
Arnhem, 2002
3. **De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)**
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL,
Den Haag, 2002
4. **De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van
projecten aan diefstalbestrijding**
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. **Cameratoezicht. De menselijke factor**
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda,
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. **Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-
methodiek**
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke &
Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. **Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak**
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/
Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. **Richtlijnen auditieve confrontatie**
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO
Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI,
Den Haag, 2005
9. **Niet verschenen**

10. **De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg**
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2006
11. **Inzoomen en uitzoomen op Zaandam**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem 2006
12. **Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking**
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst & S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006
13. **Cold cases – een hot issue**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. **Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?**
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. **Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces**
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. **Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie**
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. **Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden**
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. **Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken**
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008

19. **Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren**
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. **Solosurveillance. Kosten en baten**
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. **Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners**
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. **Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving**
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. **Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader**
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. **Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept**
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
25. **Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders**
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. **Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren**
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. **Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering**
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

27. **De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer**
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. **Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland**
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschoot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. **Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk**
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. **Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten**
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. **Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief**
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. **Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet**
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. **Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politiefunctionarissen**
H. Solлие, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. **Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?**
M.L. Koemans, Universteit Leiden, 2010
35. **Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010

36. **Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)**
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. **Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg**
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. **Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren**
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag 2011
39. **Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole**
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan, E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag 2011

